

5
2011
(117)

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Miejska Biblioteka Publiczna
DZIAŁ INFORMACJI, BIBLIOGRAFII
I WIEDZY O REGIONIE
ul. Warszawska 12a
17-500 Biała Podlaska
tel. 083 341 64 52 informacja@mbp.org.pl

Cena 4,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

ISSN 1230-2759
9771230-275001 05

3. п.
НЕЗАБУТА ПАМЕТЬ ПАШКУВСКОГО НАРОДА
О ТРАГІЧНО ПРОПАЩИХ 20 липца 1944 року
І УДРУТИХ ЧЫСЛАХ
ЯКОНЬК АЛЕКСАНДЕР, МАРЫЯ доч ВЕРА і ВАЛА
БУРАК АЛЕКСІЙ ГАННА доч ЛІДА
КУЛІК ДАРЫЯ сын ВАНІА
СЕЛЕВЕСЬУК ДАРЫЯ сын МЫКОЛАЙ
ГЛІНКА АРТЕМ застреланы 27 липца 1944 року
НЕЗАБУТА ПАМЕТЬ І ОТЫХ ШО НЕВЕРНУЛІС
ДО БАТЬКУВ - ДЫТЫ-ЗНАКОМЫХ
ЛУБА ЦЕТРА
ВАСЫЛЬ КАВЕЦКІ
ВІЧНА ІМ ПАМЯТЬ
ПАШКУВЩИНА 20 липца 2010 рук
СТЕПАН ОДЫНЕЦЬ
МАКСЫМ ГРАЙКА

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 5 (117) – Вересень – Жовтень 2011
Numer 5 (117) – Wrzesień – Październik 2011

www.nadbuhom.free.ngo.pl

Ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,
17-100 Bielsk Podlaski
Тел./Tel. 85-730-89-29

E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Адміністрація: adm@nadbuhom.free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Людмила Лабович, Кароліна Матейчук. **Співпрацівники редакції:** Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Микола Рощенко, Славомір Савчук, Леокадія Сасевич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Justyna Haponiuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiryziuk, Krystyna Kościwicz, Ludmiła Łabowicz, Karolina Matejczuk. **Współpracownicy redakcji:** Helena Czaban, Jan Ignaciuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Річна передплата за 2011 рік на території Польщі коштує 35,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Roczna prenumerata na cały rok 2011 kosztuje: prenumerata krajowa – 35.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 6.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: DRUK-PAR s.c., Parcewo 37, 17-106 Orla
tel. 694 143 732, druk-par@wp.pl

Зміст * Spis treści

I. Бакунович, <i>Де серця б'ються в унісон</i>	2
K. Kościwicz, <i>«Na Iwana, na Kupala»</i> – impreza z rangą	3
C. Савчук, <i>На Івана в Дубичах, на Купала на Бахматах</i>	4
Л. Чижевський, <i>«Пудляська академія 2011»</i>	6
K. Kościwicz, <i>«Dżerela», czyli ukraińskie tradycje i transformacje w Czeremsze</i>	7
L. Łabowicz, <i>Czy z białostockiej telewizji znikną programy dla mniejszości?</i>	8
I. Бакунович, <i>Як журавлі у вирії</i>	9
Л. Лабович, <i>Багатокультурно – і не лише в Білостоці</i>	11
B. Сосна, <i>Паикуовицина – на строжи паметі</i>	13
O. Шумер, <i>Дорогами і річками Підляшшя та Берестейщини</i>	14
L. Łabowicz, <i>Gdzie «sicz», a gdzie «porohy»?!</i> <i>Zapóżyczenia z języka ukraińskiego w języku polskim</i>	15
Ю. Гаврилюк, <i>Мистець з іконою в душі</i>	17
A. Kolańczuk, <i>«O Ukrainę, o jej wolność!» Uczestnicy ukraińskich walk niepodległościowych lat 1917-1921 związani z Chełmszczyzną i Podlasiem</i>	24
П. Лимаренко, <i>Зустріч з українцем</i>	26
Ю. Гаврилюк, <i>Земля на українському обрії. Надсяння: Любачівський повіт</i>	27
J. Wolski, <i>Nie czyńmy zamieszania w sprawach prostych!</i> ...	34
I. Киризиук, <i>З циклу «Живий мед»</i>	37
Ю. Гаврилюк, <i>Хронологіон – 2010</i>	38
K. Czurak, <i>Ukraińska muzyka na topie</i>	44
Л. Лабович, <i>З хроніки подій на Підляшші</i>	45

НАША ОБКЛАДИНКА

Паикуовицина – село з пам'яттю про тих, котори пропали у воєнній бури. Щоб не забулі й внуки, станув на розстайних дорогах серед села невеликі паметнік – табліця з іменами тих, которих смерть зустріла на руоднуй землі, й тих, котори не повернулися з воєнних доруог.

Стор. II: Брама у кам'яній огорожі, якою обведена була церква у селі Дев'ятир в Любачівському повіті (на хресті вгорі дата „1708”). Саму церкву знищено у 1950-х роках (дивись на стор. 32).

Стор. III: Пам'ятник на цвинтарі у Старому Брусні зі скульптурою ангела, виконаний уродженцем цього села різьбярєм Григорієм Кузневичем (1871-1948). Саме 30 вересня виповниться 140 років від його народження. Саму ж різьбу ангела вкрадено у 2008 році.

*Стор. IV: Недільним ранком до церкви – св. Анни у Боратинцю-Руському біля Сім'ятичів.
Фотографії Ю. Гаврилюка*

XX Фестиваль української культури

Де серця б'ються в унісон

Цьогорічний ювілейний Фестиваль української культури у Кошаліні присвячений був 20-літтю незалежності України. Не без значення декілька разів зазначено, що Польща була державою, яка у 1991 році як перша визнала незалежність свого східного сусіда. Цього року захід проходив під почесним патронатом президентів Польщі та України, а особисто велику політику на фестивалі сцені представляли спікери парламентів Польщі та України: Гжегож Схетина та Володимир Литвин.

Окрім представників українського і польського парламентів на фестивалі присутнім був також міністр культури України Михайло Кулиняк, народний депутат України Оксана Білозір, евродепутат Павел Коваль, депутат сейму РП Мирон Сич та радник президента Генрик Вуєц.

— Цей фестиваль є найважливішою подією початку польської президенції у Євросоюзі — зазначив радник президента РП, давній опозиціоніст. — Надіюсь, що це добрий прогноз, якщо йдеться про європейські перспективи України в Євросоюзі.

— Сьогодні чудовий день, де наші серця, польські і українські, б'ються в унісон — зазначила Оксана Білозір, депутат українського парламенту. — Ми повинні всі пам'ятати, що рідна і батьківська земля це не пилюка на наших чоботах, яку ми можемо стряснути і забути про неї назавжди. Сьогодні зібрав нас тут голос крові і нехай Господь благословляє цю мить.

— Двадцятий Фестиваль української культури відбувається в особливу році — говорить Петро Тима, голова Об'єднання українців у Польщі та організаційного комітету фестивалю. — В році особливому для нашої української громади у Польщі та українців, які проживають в Україні та поза її межами. Для нас ця особливість це передусім 20-й Фестиваль, який показує, що ми були, є і будемо. Наш фестиваль, Україна, Польща, Європа змінюються, відколи проголошено незалежну українську державу.

Однак найважливішими учасниками фестивалю були виконавці та глядачі. А ті приїхали, долаючи сотні кілометрів, з різних куточків Польщі, від Сянока по Щецін та від Зеленої Гори, через Підляшшя по Гіжицько. Головний концерт відбувся в суботу, 2 липня в кошалінському амфітеатрі. На сцені виступили аматорські українські колективи з Польщі та провідні ансамблі та виконавці з України, серед них Василь Жданкін, Віктор Морозов, Тарас Чубай з гуртом „Плач Єремії”, ансамбль „Шоколад”, „Дивні”, хор „Дударик” зі Львова, „ТіК” з Вінниці та інші. На сцені та під час клубових концертів можна було слухати джаз, фольк, рок та цікаві аранжації та переробки народної музики.

Під час головного концерту в кошалінському амфітеатрі представили себе також виконавці з Підляшшя. Ансамблі „Родина” з Дуб’яжина і „Ранок” з Більська на фестивалі сцені виступають

не вперше. Цього року програма була збагачена підляськими танцями у виконанні танцювальної групи більського ансамблю.

Вперше натомість на Фестивалі української культури виступив молодіжний ансамбль „Хвиля”. Хоча склад колективу становлять студенти вищих шкіл Люблина, то в основному вони вихідці з Підляшшя.

У рамках фестивалю презентувалися також мистецькі виставки, театральні вистави, перегляд українських фільмів, історичні виставки, концерти церковного співу, дискусія присвячена 20-літтю незалежності України та концерт у кошалінському драмтеатрі, присвячений творчості Богдана-Ігоря Антонича. Фестивальні заходи відбулись також у Щеціні та Гданську.

Пригадаймо, що перший фестиваль відбувся 22-23 липня 1967 року у Сяноці й мав назву I Фестиваль української естради. Узяло в ньому участь 15 ансамблів (172 виконавців), м. ін. „Карпатянин” з Пряшева, художні колективи з Сянока, Кальникова та Команчі, „Чайка” з Гданська, капела бандуристів з Тжеб’ятова, „Трембіта” з Вроцлава, „Бескиди” з Перемишля. Число глядачів — біля 700 осіб. Протягом років фестиваль організовано також у Сяноці, Кентшині, Кошаліні, Варшаві, в Перемишлі та багаторазово в Сопоті.

Іван БАКУНОВИЧ
Фото автора статті

«Na Iwana, na Kupala» — — impreza z rangą

Wielka impreza plenerowa na terenie Ośrodka Wypoczynkowego „Bachmaty” w Dubiczach Cerkiewnych. Organizatorem „Na Iwana, na Kupala” był Związek Ukraińców Podlasia i Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Dubiczach Cerkiewnych. Imprezę prowadzili Anna Puczek – po polsku i Jurij Kowalczyk – po ukraińsku. Anna Puczek, kiedyś jako Ania Kiryziuk, śpiewała w zespole „Strumok” z Dubicz Cerkiewnych. Od kilku lat na święto „Na Iwana, na Kupala” przyjeżdżają ambasadorowie Ukrainy, więc impreza nabrała wysokiej rangi w stosunkach międzynarodowych. Wśród gości są również posłowie, senatorowie, szefowie firm, przedstawiciele podlaskich uczelni, władz samorządowych – wojewódzkich i lokalnych.

18 zespołów z Polski, Ukrainy i Białorusi. 10 tysięcy widzów. Kilkudziesięciu oficjalnych gości. Już kilkanaście lat impreza odbywa się w Dubiczach Cerkiewnych. Wszystko nad brzegami zalewu „Bachmaty” i w pobliskim lesie, w atmosferze wielkiego rodzinnego pikniku. Impreza ukraińska „Na Iwana, na Kupala” jest znana z tego, że publiczność słuchająca zespołów, rozkłada koce, rozpala grille i ogniska.

– *Zawsze tu przyjeżdżamy. Jeszcze nie było roku, żeby się nie podobało* – stwierdzają Kamil Martyniuk, Emilia Bazyluk i Krzysztof Szczurzewski z Bielska Podlaskiego. – *Najbardziej czekamy późnego wieczora na koncerty rockowe. Zawsze jesteśmy do rana. Podoba nam się, że możemy piknikować. Jest tylko jedna wada, duże opłaty za parking, za namiot...*

Ale wszystkie atrakcje są za darmo, więc nie ma co utyskiwać. Podczas „Na Iwana, na Kupala” już od wczesnych godzin południowych można spotkać nad „Bachmatami” dziewczyny w misternie wplecionych wiankach.

– *Sama zrobiłam wianek. Tu, w Dubiczach, to tradycja. Byłam na „Kupale” w Białowieży, ale tam wianków nie widziałam* – mówi Monika Lewczuk z Czeremchy. – *Wianek musi być kolorowy, bogaty w różnorodne kwiaty, owoce jarzębiny. Jak go wrzucę do wody, żeby znalazł się ktoś, kto go zechce wyłowić.*

Koncerty i ludowe ceremonie ukraińskich obchodów nocy świętojańskiej odbyły się 16 lipca w Dubiczach Cerkiewnych już po raz czternasty. Ale „Na Iwana, na Kupala” to coś więcej, niż spotkanie z muzyką i tańcem. Na zorganizowanym po raz trzeci kiermaszu rękodzieła ludowego zaprezentowali się twórcy ludowi z Polski i Ukrainy. Było na co popatrzyć, potargować się i kupić.

Na scenie było tradycyjnie: ludowo, folkowo i rockowo. Muzyka dla każdego – i starszego, i młodego. Dla poszukujących tradycji i dla lubiących „mocne uderzenie”.

– *Jesteśmy już tradycyjnie „Na Iwana, na Kupala”.* Co roku przyjeżdżamy, ale za każdy razem w innym składzie – mówią Lila Mołodcowa i Iryna Krawczuk

z zespołu „Etno XL” z Równego. – *Barczo nam się podoba w Dubiczach, mamy tu wielu przyjaciół, zawsze chętnie przyjeżdżamy. Tutaj są sympatyczni ludzie, piękny krajobraz, jezioro. I zawsze ciepłe przyjęcie. Po prostu jesteśmy zakochani w tym miejscu. Nasz zespół to aż siedem osób, ciężko się zebrać, dlatego przyjechaliśmy we dwie. Śpiewamy folklor autentyczny naszego Polesia, ale z elementami rocka, reggae, żeby zachęcić młodzież do starych tradycji, do folkloru.*

Chór „Poliški Peredzwony” z Kobrynia w Ziemi Brzeskiej (Białoruś) wyróżniał się bogatymi strojami. Śpiewał po ukraińsku, po polsku, rosyjsku i białorusku. Zespół „Werwoczki” z Orli zaprezentował tradycyjne pieśni Podlasia. „Hoyraky” z Orli i Bociek, z gitarzystą Markiem Chmielewskim, zagrali mocniejszy folk-rock.

Wojciech Świętochowski i zespół „Narva” z Narwi w repertuarze ma pieśni białoruskie, ukraińskie, polskie, rosyjskie. Wykonuje muzykę folk-rockową. W Dubiczach chłopcy z „Narvy” zagrali m.in. „Oj, na hori”.

Jak zawsze przepięknie prezentował się „Ranok” z Bielska Podlaskiego. Jego niezmiennie bogaty repertuar i liczba członków daje nadzieję, że nasza kultura nie zaniknie. „Strumok” z Dubicz Cerkiewnych niedawno obchodził dziesięciolecie. Ta grupa wokalna jest szczególnie ciepło przyjmowana przez publiczność „Na Iwana, na Kupala”, bo dziewczyny śpiewające w zespole są stąd, z gminy Dubicze Cerkiewne.

Studio Piosenki Estradowej z Hajnówki, pod kierunkiem Marty Gredel-Iwaniuk, przypomniało piosenki, które w maju 2011 r. zachwyciły również jurorów Konkursu Piosenki Ukraińskiej w Bielsku Podlaskim. Na scenie śpiewał także prowadzący imprezę, Jurij Krawczuk. – *Nie mogę się wstrzymać, aby nie zaśpiewać. Zapraszam panią Irenę. Tę pieśń śpiewają u nas na rówieńskim Polesiu, na Ukrainie* – mówił wzruszony Jurij Krawczuk.

Jarmarkowe różności

Już trzeci rok odbywał się jarmark ukraiński. To także świadczy o tym, że impreza się rozrasta, wzbogaca o materialne wytwory sztuki ludowej.

– *Chodzi o to* – wyjaśnia jego ideę przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia Andrzej Artemiuk, – *żeby oprócz kultury niematerialnej, tj. tańce, pieśni, można było pokazać ludziom także materialne wytwory kultury ukraińskiej. To co tu mamy, można nie tylko obejrzeć, ale także kupić, jeśli się podoba. Jak widać jest bardzo dużo ludzi. Są tacy, którzy tylko słuchają, ale i tacy, którzy popatrzą i kupią na jarmarku.*

Dziesiątki stoisk. Na straganach znalazły się obrazy olejne, rzeźby, przedmioty wykuvane przez kowala, malowidła na szkle, tradycyjna i fantazyjna ceramika, pasiaki tkane na krosnach, książki, płyty, pięknie ozdobione haftem koszule, zabawki, biżuteria, a nawet pisanki oraz drewniane róże. Ukraińskie koszule szły jak ciepłe bułki.

– *Jeżdżę na takie jarmarki festiwalowe i widzę, że zainteresowanie jest ogromne* – mówi Witalij Hrycak z Kijowa, właściciel stoiska z płytami i koszulami. – *Są męskie i damskie, wszystkie szyte na Ukrainie, ale wyszywane nie ręcznie, lecz maszynowo. Każdego roku robią inne modele. Kupującym szczególnie podobają się czarne.*

Największe wzięcie, poza koszulami z ukraińskimi motywami ludowymi, miały kwiaty z okleiny.

Zdrowi i chętni mogli też oddać krew.

– *Mam 20 lat. Często oddaję krew, to już czwarty raz. Staram się co pół roku* – mówi Oksana Ryżyk z Bielska Podlaskiego. – *Zostałam honorowym krwiodawcą, gdy skończyłam 18 lat. W ten sposób staram się komuś pomóc. Tym bardziej że mam rzadką grupę krwi, którą można dawać także dla innych grup.*

Młodzi folklorysty z Łucka na Wołyniu

Andrij Bondaruk i Iryna Sardak są narzeczonymi. Łączy ich nie tylko wzajemna miłość, ale umiłowanie kultury tradycyjnej.

– *Robimy instrumenty ukraińskie, więc zrobiliśmy i taki* – tłumaczy Andrij Bondaruk. – *To instrument do zaklania deszczu. Zrobiony jest z barszczu Sosnowskiego. Instrument obrzędowy narodów Ameryki, szczególnie Peru.*

Oboje tradycyjnie ubrani. Andrij wyróżniał się oryginalną, ciekawą fryzurą.

– *Moja fryzura tradycyjna ukraińska* – wyjaśnia Andrij Bondaruk. – *Soroczka też tradycyjna, jest kopią oryginału z muzeum. Wyszywaliśmy sami. Ja robię z drewna, a Ira robi lalki.*

– *Moje lalki są tradycyjne, bez oczu. Właśnie takie kiedyś służyły do obrzędów* – opowiada Iryna Sardak. – *Jeśli zrobić lalce oczy, może wejść w nią dusza i wówczas może czynić zło. Takie lalki oglądałam w muzeum i sama spróbowałam zrobić, aż się udało.*

Iryna jest absolwentką uniwersytetu artystycznego, Andrij skończył „uczyliszczę”. Ciekawe, że tak bardzo młodzi ludzie zajmują się starą tradycyjną kulturą. Powiedzieli, że jeżdżą na ekspedycje po Ukrainie, kupują dawne przedmioty u starutkich babć i dziadków. W ten sposób w swoim domu zgromadzili już dużą kolekcję materialnej kultury tradycyjnej.

– *To jest potrzebne każdej rodzinie, która pragnie uchronić swoje tradycje, swoją historię, kulturę* – mówi Iryna Sardak. – *Kultura tradycyjna zanika z każdym rokiem, dlatego trzeba się nią zajmować, pokazywać ludziom, zachęcać ich do pielęgnowania tej kultury, bo to nasza dusza ukraińska.*

Krystyna KOŚCIEWICZ
Fot. autorki artykułu

Буде дощ чи гарна погода, брати тепліший одяг, чи можна відстроїтись як на вечорниці? Такі питання ставлять собі ці, які кожного року беруть участь у купальській імпрезі, яку над водосховищем Бахмати проводять Союз українців Підляшшя та Гмінний осередок спорту, культури та рекреації в Дубичах Церковних.

Одне питання, від багатьох літ, здається зайвим – чи прийдуть люди? Кожного року „На Івана, на Купала” відвідують тисячі мешканців нашого регіону, але також гості з далека. Дубицький „Купала” став чи не найбільшим, за числом публіки, українським заходом у Польщі, а також однією з найбільших імпрез просто неба в Підляському воєводстві. Що спонукає біля десяти тисяч людей до цього, щоб провести вечір, а то і цілу ніч над водою, близько лісу, на природі, слухаючи українських пісень, оглядаючи купальські обряди, зустрічаючи знайомих, розважаючись під сценою, або на родинному пікніку з гриллом? Відповідь, думаю, є вже в самому запитанні.

Цього року, якраз, була гарна погода. Не було дощу, що цього літа, якщо говорити про пленерні імпрези, було рідкістю. Гарна погода – гарна забава. Існує така закономірність.

Вже традиційно імпрезу над водосховищем Бахмати започаткував Купальський Ярмарок. Його учасники з Польщі та України пропонували свої вироби. На кermеші було можна з’їсти та випити, придбати вишивані сорочки, гончарські посуду. Народні рукодільники привезли також ювелірні прикраси – такі, як хоча б намиста. Був мед і навіть ковальський та гончарський верстат. Волинські рукодільники мали дуже цікаві дитячі, традиційні цяцьки. Ляльки мотанки, деркач та інші іграшки, традиція виготовлення яких сягає часів коли наші пращури насправді вшановували Купайла.

Були також спеціальні гості купальського свята, серед них – Посол України в Республіці Польща Маркіян Мальський. Побіч Маршалка Підляського воєводства обняв він імпрезу в Дубичах Церковних почесним патронатом. У своєму виступі Посол відзначив „важливість проведення подібних заходів, покликаних сприяти зміцненню українсько-польського добросусідства, взаємопізнання та розвитку культурної складової співпраці двох країн”. Посол України також наголосив на важливості

На Івана в Дубичах, на Купала на Бахматах

підтримки польською стороною прагнення закордонних українців до задоволення своїх національно-культурних потреб, збереження народних традицій та звичаїв, плекання української мови.

Особисто пана Посла вразила численність публіки. — Я здивований тим, скільки тут зібралося народу, — сказав Маркіян Мальський зараз опісля офіційного розпалення купальської ватри. — Бачу, що всі лиця щасливі, місце прекрасне і дуже гарна концертна програма. Українська культура, пісня і сло-

во мають величезну силу і допомагають у цьому, щоб налагоджувати добрі стосунки між народами. Радію також, що тут так багато батьків з дітьми — що від малого вчать пошани до рідної мови і культури.

Підляську маршалківську управу презентував віцемаршалок Валентин Корицький, який, що слід підкреслити, промовляв до зібраних рідною українською говіркою. Взагалі передвиборний час сприяв присутності політиків з різних сторін польської політичної сцени.

Опісля офіційних промов прийшов час на зустріч з українським фольклором та його опрацьованою формою. На сцені, яка гарно вписалась у краєвид водосховища, виступали колективи з Підляшшя та гості з Білорусі і України. Були між іншими підляські ветерани — „Родина” з Дуб’яжина, „Чижов’яни” з Чижів та „Вереси” з Вилінова. Заспівали також „Вервочки” з Вуорлі, а в естрадній частині — відкриття цього річного конкурсу „З Підляської криниці” — дівчата зі гайнівської Студії естрадної пісні. Сусіднє Полісся представляв фольклорний ансамбль „Поліські передзвони” з Кобриня, а з України приїхали відомі на Підляшші дівчата з рівненського гурту „Етно XL”.

Багато праці як завжди мав на купальському святі ансамбль української пісні і танцю „Ранок” з Більська. Його учасники не тільки співали і танцювали на сцені, але представили також купальські обряди. В нічній сценерії водосховищем попливли віночки, сплетені раніше дівчатами. Символи купальського свята дуже швидко діставались в руки молодіців, яким не страшна була ні нічна купель, ні зимна водиця.

Закінчення на 10 стор.

«Пудляська академія 2011»

Пудляська академія», яка у дні 17-21 липня проходила в скансені-загороді в Козликах, що над Нарвою, це нова пропозиція українського молодіжного руху Підляшшя спрямована в основному на студентську молодь регіону. «Академія» є продовженням рейдів «Підляшшя», які після довгої перерви, з 2007 року організуються на підляській землі. Оскільки рейди, так пішохідні, як і байдаркові, мали передусім характер інтеграційний та туристичний, то в «Академії», як сама назва вказує, наголос покладений був на науковий елемент.

Протягом чотирьох днів учасники «Пудляської академії» могли поглибити свої знання з питань історії Підляшшя, мови його українського населення, фольклору, чи традиційної архітектури. Заняття в рамках «Академії» вели спеціалісти та ентузіасти окремих тем по-

в'язаних з Підляшшям. Всі лекції велися українською мовою. Однак «Пудляська академія» це не лише суха теорія, але також практичні заняття і зустрічі з цікавими людьми. На заняттях з рукоділля можна було навчитися робити традиційні солом'яні кропила, з черги на заняттях зі співу вивчалися пісні з недалекого Кожина, які презентувала жителька цього села. Учасники «Академії» відвідали також пана Володимира Наум'юка – різьбяр з села Канюки, який дуже цікаво розповів про свій шлях до різьбярства та про нарвянських орелів – людей, котрі ще до Другої світової війни сплавляли Нарвою пушчанське дерево. Дуже цікавою частиною «Академії» були польові дослідження, котрі проводилися в кількох неподалях розташованих селах – у Козликах, Кожині, Плєсках та Кнорозах. Виїзд попереджений був лекцією про

родинно-обрядовий фольклор Північного Підляшшя, з акцентом на початковий період життя людини – від народження до хрестин, чого саме торкалися дослідження.

Так як в минулорічному рейді, в «Академії» участь взяли також гості з-за кордону. Була це група молоді з сусідньої Берестейщини, а також молодий український активіст з Курська, що в Російській Федерації. Думаю, що ці приїзди молодих українців з інших держав мають дуже велике значення, оскільки з одного боку заохочують до вживання рідної мови, яка для всіх є спільною, а з другого витворюють своєрідне почуття єдності, незважаючи на політичні кордони та відстань, одночасно сприяючи утвердженню в українстві.

«Пудляська академія» була мабуть першою спробою всебічного приближення теми Підляшшя у формі кількадеденного курсу. Початки завжди є складні, і хоча в «Академії» можна було знайти недоліки, то вважаю, що молодому поколінню необхідно пізнавати свою Батьківщину, тому що коли хочемо дивитися в майбутнє, мусимо знати своє минуле. Нам потрібно знати, хто ми є і звідки родом.

Лука ЧИЖЕВСЬКИЙ

Щиру подяку хочу висловити добродійникам, завдяки яким Академія могла відбутися у повній красі. Дякуємо фірмі електричних послуг пана Володимира Вереміюка та мережі магазинів „Arhelan”.

«Dżerela», czyli ukraińskie tradycje i transformacje w Czeremsze

Organizatorem „Dżerel” był Związek Ukraińców Podlasia oraz Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze, zaś „Nad Buhom i Narwoju” jednym z patronów medialnych tej imprezy promującej kulturę tradycyjną. Nachalnie wtrącał się deszcz, ale prawdziwym miłośnikom kultury tradycyjnej zbytnio nie przeszkadzał. Schronili się pod daszkami, parasolami i słuchali.

– *Podobają mi się takie imprezy* – stwierdza Maria Szczoląg z Czeremchy.

– *Niestety, deszcz zaczął padać. Trudno, ale i tak chętnie pooglądam i posłucham, jak to kiedyś bywało. Jak się takie coś lubi, to się przychodzi, chociaż mokro*

wszędzie. Gdyby było słońce, przyszłoby więcej osób.

„Dżerela” to po ukraińsku „źródła” – organizatorzy sięgają do źródeł tradycyjnej kultury Podlasia, pokazując ją i starając się, aby przetrwała.

– *Ta impreza ma już dość długą tradycję. Niestety, dziś jest trochę mało ludzi, ale widzimy, z jakich przyczyn* – powiedział Andrzej Artemiuk, przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia. – *Zebrał się najbardziej wytrwali, ci, którym bliska jest kultura i muzyka ukraińska. Mam nadzieję, że deszcz minie i widzów przybędzie. Życzę miłych wrażeń i aby pogoda się poprawiła.*

Pod nazwą „Dżerela” impreza w Czeremsze odbyła się 31 lipca po raz trzeci, ale jest kontynuacją Polsko-Ukraińskich Spotkań Muzycznych, jakie odbywały się tu przez wiele lat.

– *Takie spotkania są bardzo potrzebne* – stwierdza Anna Bociuk z zespołu z Czeremchy Wsi. – *Ludzie się zbiorą i chociaż przypomną sobie dawne pieśni. No bo inaczej już by je zapomniano, a byłoby żal...*

Pewność, iż kultura tradycyjna nie zaniknie, można mieć także dzięki zespołom „Hiłoczka” z Czeremchy, „Słowianoczki” z Białegostoku i „Ranok” z Bielska Podlaskiego.

– *Lubimy tańczyć i śpiewać. Poza tym fajnie pracuje się w grupie, jesteśmy zżyłym zespołem. Cały lipiec mamy zajęty występami, ale to jest bardzo miłe* – mówi jego członkowie.

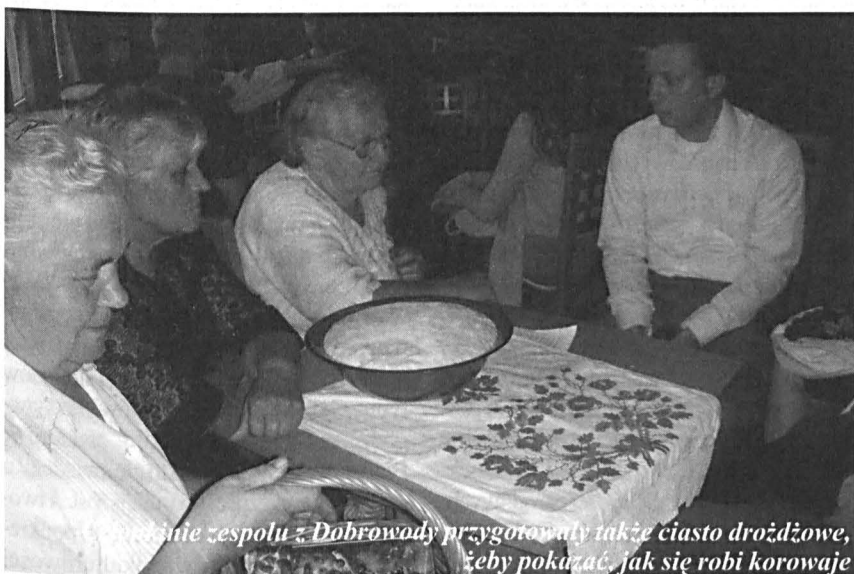
– *Śpiewam i tańczę od przedszkola, oczywiście w przyszłości także chciałybym to robić* – dodaje Adrianna Szuj z zespołu „Ranok”.

„Dżerela” to nie tylko śpiewy i tańce, ale także pokaz tradycyjnych obrzędów. Zespół z Malinnik przygotował „perepeliciu”, a z Dobrowody – chleb weselny. Nina Jawdosiuk, Barbara Jakimiuk i Walentyna Klimowicz, członkinie zespołu z Dobrowody, przywiozły nie tylko gotowe już korowaje, ale też rozczynione ciasto do jego przygotowania.

– *Same upiekliśmy u nas, w klubie, w Dobrowodzie. To są korowajczyki, dlatego takie małe* – tłumaczy Walentyna Klimowicz. – *Kiedyś całe wesele trzeba było poczęstować. Korowaj przeznaczony do podzielenia piekło się w piątek, a małe korowajczyki w sobotę. Wesele było w niedzielę.*

– *Teraz wesela są w lokalach, więc korowajów nie robią, ale gdy wychodziła za mąż moja córka, Halina, jeszcze miała korowaj, a jakże* – mówi Nina Jawdosiuk. – *Gdzieś od dziesięciu lat korowaja już nikt nie piecze na wesela, ot, najwyżej na taki festiwal, jak „Dżerela”, żeby ludziom przypomnieć, jak to kiedyś bywało.*

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia autorki artykułu

...nie zespołu z Dobrowody przygotowały także ciasto drożdżowe, żeby pokazać, jak się robi korowaje

Zespół „Katryńka” z miejscowości Wysokie Litewskie

Czy z białostockiej telewizji znikną programy dla mniejszości?

Pod koniec maja br. Rada Programowa TVP S.A. Oddział w Białymstoku oraz TVP S.A. Oddział w Białymstoku zorganizowały konferencję „Misja telewizji publicznej w społeczeństwie wielokulturowym (na przykładzie TVP S.A. Oddział w Białymstoku)”. Nie obyło się bez podkreślenia roli białostockiego ośrodka w nadawaniu programów o mniejszościach i dla mniejszości narodowych, a także znaczenia tychże programów w zachowaniu tożsamości narodowej mieszkańców wielokulturowego Podlasia. Trzy miesiące później, pod koniec sierpnia, dyrektor oddziału TVP Białystok Agnieszka Romaszewska-Guzy, podjęła decyzję o likwidacji czterech programów dla mniejszości narodowych...

Zgodnie z decyzją pani dyrektor z anteny miałyby zniknąć od jesieni „Panorama Litewska”, „Rosyjski Głos”, „My Romowie” i „Podlaski Orient”. Powodem takiej decyzji są trudności finansowe oddziału.

— Ostatnie cięcia limitów, z czerwca tego roku, sprawiły, że muszę dokonywać bolesnych ograniczeń i tak już bardzo skromnej ramówki — powiedziała w wywiadzie dla „Gazety Wyborczej” Agnieszka Romaszewska-Guzy. — Zdecydowaliśmy się zdjąć jeden „Obiektyw” oraz rozwiązać umowę z naszym kolegą — korespondentem z Łomży. A także — pasmo programów o najmniejszej oglądalności, skierowanych do grup etnicznych, które nie są specyficzne dla województwa (rosyjska i romska) lub mało liczne (tatarska). W ich przypadku o wiele bardziej wartościowe będą dotyczące ich informacje, prezentowane w „Obiektywie”, cieszącym się największą oglądalnością.

Zdjęcie z anteny „Panoramy Litewskiej” pani dyrektor tłumaczyła brakiem możliwości odbioru tego programu przez społeczność litewską (w okolicy Puńska i Sejnu nie dociera sygnał telewizji regionalnej).

Trudności finansowe nie przekonują przedstawicieli mniejszości narodowych. Programy, które mają zostać zdjęte z anteny, są to bowiem (z wyjątkiem litewskiego) kilkuminutowe magazyny ukazujące

się raz w miesiącu, tak więc budżet przeznaczany na nie w skali roku jest stosunkowo niewielki.

Jak na razie w TVP Białystok pozostaną „Tydzień Białoruski” i „Przegląd Ukraiński”. Jednak według nieoficjalnych informacji z czasem program białoruski miałby przejść do Telewizji Bielsat (którego dyrektorem również jest pani Agnieszka Romaszewska-Guzy), a program ukraiński — podobnie jak litewski, rosyjski, romski czy tatarski — zostałby zdjęty z anteny. Dyrektor ośrodka zaprzecza, jakoby miał być zawieszony program ukraiński:

— Niczego takiego na razie jeszcze nie planowałam. Na tej zasadzie można spekulować, że jeśli nie będzie finansowania, to wszystkie programy po kolei mogą zniknąć — stwierdziła dziennikarce „Gazety Wyborczej”.

W obronie likwidowanych programów mniejszości narodowych zaczynają występować politycy. Kwestię tę poruszono m.in. na konferencji zorganizowanej przez Radę Wojewódzką SLD w Białymstoku.

— Decyzja ta łamie prawo wynikające z ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Misją mediów publicznych jest wspieranie programów telewizyjnych i radiowych realizowanych przez mniejszości — powiedział Eugeniusz Czykwin z SLD, członek sejmowej komisji mniejszości narodowych i etnicznych. — Jest ona sprzeczna z wielokrotnie składanymi przez członków KRRiTV deklaracjami, które głosiły, że telewizja ma misję budowania dialogu wielokulturowego.

A warto jeszcze raz przypomnieć, że takie deklaracje były składane raptem trzy miesiące wcześniej. Na wspomnianej już konferencji poświęconej misji telewizji publicznej w społeczeństwie wielokulturowym przedstawiciele władz telewizji, m.in. Jan Dworak prezes KRRiTV, zapewniali, że w sytuacji konieczności likwidacji programów, magazyny mniejszościowe zostaną wzięte pod uwagę na samym końcu.

Jest prawdopodobne, że wspomniane cztery programy ostatecznie nie zostaną zdjęte z anteny lub też w niedługim czasie zostaną na nią przywrócone. Pozostanie jednak niesmak i poczucie niepewności, również jeśli chodzi o przyszłość „Prze-

glądu Ukraińskiego”. Magazyny mniejszościowe i tak przez wiele lat były traktowane raczej dosyć marginalnie (trudno nazwać jakimś wielkim osiągnięciem realizowanie ok. 5,5 godziny w miesiącu programu dla wszystkich mniejszości narodowych), mimo że w ciągu kilkunastu lat były one wizytówką białostockiego ośrodka. Udało się jednak za ten czas wypracować pewne zasady współpracy oraz dobrą formułę tych audycji, a także — co najważniejsze — zdobyć wiernego widza. A warto podkreślić, że programy skierowane do niewielkich bądź co bądź grup narodowościowych — cieszą się w TVP Białystok bardzo dużą oglądalnością. Chętniej niż one jest oglądany tylko „Obiektyw”, co już o czymś świadczy.

Na koniec można wspomnieć, że decyzja dyrektor TVP Białystok o zawieszeniu większości programów mniejszości narodowych zbiegła się w czasie z kilkoma incydentami, które miały miejsce w województwie podlaskim: zamalowaniem litewskich nazw na dwujęzycznych tablicach i znieważeniem pomnika litewskiego w gminie Puńsk, podpaleniem w centrum muzeum litewskim w Białymstoku, pojawieniem się antyżydowskich hasła i sloganów typu „Cała Polska dla Polaków” na synagodze w Orli, rasistowskimi atakami w Białymstoku. Wszystko to źle świadczy o stosunku większości do mniejszości i tworzy raczej ponury obraz tak często podkreślanej jako wartość wielokulturowości województwa podlaskiego.

Ludmiła LABOWICZ

Pierwszy program ukraiński pojawił się w 1995 r. w Warszawskim Ośrodku Telewizyjnym, a ściślej — w jego terenowej redakcji w Białymstoku w ramach „Kurier kresowego” jako „ukraińskie wydanie”. Wkrótce powstał samodzielny Regionalny Ośrodek TVP w Białymstoku, który przejął rolę nadawcy programów dla mniejszości narodowych. Pierwsza ukraińska audycja pojawiła się tu w marcu 1997 r. Od 1999 r. była to cotygodniowa 10-minutowa część bloku „Sami o Sobie”. Od 2003 r. jest to samodzielny program „Przegląd ukraiński”, emitowany co niedzielę o 8.45 i powtarzany w środę o 17.30.

Як жсуравлі у вирій

Шістнадцять осіб, колишніх мешканців села Полоски, що у Більському повіті на Південному Підляшші, 12 липня у празник Святих Апостолів Петра і Павла відвідало своє рідне село. Візит то незвичайний, оскільки якраз 12 липня 1947 року мешканців села виселено під час акції «Вісла». Це також історична зустріч, бідлулась-бо вперше у так організованій формі.

Максим Пилип'юк, як у пісні, що її співали виселенці, вернув після десяти років перебування на західних землях, але день, коли депортували мешканців Полосок, попри похилий вже вік, пам'ятає як сьогодні. Бо чи ж такі моменти можна забути?

— До вагонів майно везли возами, а люди йшли впішки. Біля возів йшли корови, худоба — згадує Максим Пили-

п'юк. — На віз, хто взяв плуг, хто що інше, що було під рукою. Давали все забирати. Колона до станції, до Хотилова, була довга, довга...

Максим Пилип'юк зі своєю сім'єю опинився в Гіжицькому повіті. Молоді пішли до школи, старші до праці.

— Я вчився в німця, який не виїхав до Німеччини — додає Пилип'юк. — Отримував папери, міг отримати працю, але додому тягнуло, як вовка до лісу, як птаха до свого гнізда. Крім цього там не було нічого певного. Говорили, що як знов вернуть німці, то нас виженуть. Але українці аж так не боялися, бо всі знали, що вони на цих землях найшлися не з власної волі. Гірше боялися поляки, які приїхали з-за Бугу.

Після 10 років Максим Пилип'юк вирішив вернути на рідні землі. Багато вертало. Однак деяким не поталанило.

Не вернули ті, які не мали до чого вертати, бо їхні хати займали вже приїжджі, які не хотіли вступити чи відпродати хати — не своєї хати.

Максима Пилип'юка можна було зустріти у храмовий празник Петра і Павла, що 12 липня святкувалося в Загорові. Хоча мешкає в сусідньому селі, на празник до Загорова приїхав як щороку, зустрітись зі знайомими з сусідніх сіл, які повернули на рідні землі та з тими, які не вернули, а в роковини депортації Полосок та Загорова вирішили відвідати країну свого дитинства. Приїхали з Нідзці, Варшави, з Помор'я, з Франції. Деякі, що не змогли приїхати, прислали вітальні листи.

— Сьогоднішнє свято має особливий вимір — говорив під час проповіді владика Авель, архіпастир Люблинсько-холмської єпархії. — Цього ж року, численніше як попередніх років, з'їхалися давні виселенці Загорова, Полосок та навколишніх сіл, щоб приурочити свій приїзд на рідні землі, особливо в цей день, коли в Загорові святкується пам'ять Святих Апостолів Петра і Павла. Цей добрий намір нехай Господь Вам благословить, щоб Ви з цього клептика рідної землі вивезли якнайкращі враження.

Полоски були одним з останніх сіл, яке депортували. Його мешканці вже знали, що їх чекає — сусідні села вже не існували. Сушили сухарі, перетоплювали м'ясо до горщиків, сушили макарони, щоб мати на дорогу. Тепер Полоски не нагадують вже країни, яка залишилася у пам'яті виселенців.

— Перед виселенням у селі була школа, церква, при церкві існував дуже знаменитий хор, який отримував на-

Пісня про виселення у 1947 році

У неділю рано,
Ще сонце не встало
До нашого села
Військо приїхало.
Військо приїхало,
Такий розказ дало,
Щоб за дві години
Все село зібралось.
Люди позбирались,
Стали сумувати,
А там капраль крикнув,
«Пора від'їжджати!».
До першої станції
Везли нас возами,
До другої, кажуть,
Будем потягами.
А як ми їхали,
То ми ніц не знали,
Бо нам по дорозі
Репету давали.

Репету давали
І так нам казали,
Що ми на Заході
Будем ліпше мали.
Як ми приїхали,
Стали сумувати,
Ой Боже, наш Боже,
Що будем діяти.
Поле не оране,
Жито не сіяне,
Тільки тії мури,
Й то порозваляне.
Села, наші села,
Ми вас не забудем,
Ми вас не забудем,
Поки жити будем.
Села, наші села,
Вас не забуваєм,
А як розказ прийде,
Охотно вертаєм.

городи на дуже престижних переглядах. Народ був співучий. Люди не тільки в хорі співали, але й як йшли на гриби – співали, косили траву – співали, вертали втомлені – співали – згадує пані Марія. – Як згадували родичі, в селі було 180 родин, в цьому, мабуть, 12 родин римо-католицьких.

У Полосках пані Марія останній раз була три роки тому. Вивідала, де похоронений церковний дяк Володимир Столиця, який загинув з рук убивця 31 серпня 1944 року. Зробила таблицю з написом, щоб люди знали, хто тут покоїться.

– Полоски вже не мають цієї душі. Навіть хата, яка залишилася, немає вже цієї підляської душі. Були окупанти, була покрита черепицею, тепер шифером. Немає старого в'язу, який садив мій дідусь, до якого завжди могла притулитися. Не та хата, не те село. Мої Полоски тепер на могилах. Там похоронений мій дідусь, там мого тата сестра, там всі наші предки. Ось там тепер мої Полоски.

– Це велика подія, що мешканці цієї землі, ті, які жили десятиліття тому, і ті, які живуть тепер, зустрічаються на своїй рідній землі, на якій їх мало вже не бути – говорить д-р Григорій Купріянович, голова Українського Товариства у Любліні. – Тут мало не бути українців, тут мало не бути православних. І це, що ви тут сьогодні збираєтесь показує, що відбувається не те, що люди планують, а те, що повинно відбуватися. Ця зустріч є свідченням цього, що ця традиція, якою жили і ваші, і наші предки на тій землі, на якій століттями говорили своєю рідною українською мовою, були вірними православної церкви, є живою.

Я сам історик і коли переглядав архівні документи, нерідко знаходив на їх сторінках назву Загорів, Полоски. Нерідко знаходив інформації про спроби будувати тут своє українське життя, відроджувати православне життя, яке також тоді було обмеженим. Потім прийшли 40-ві роки, які парадоксально були трагічними, але також були часом відродження українського життя і відродження життя православної церкви. Але були також роками трагедії.

– Наша панахида, яку відслужили на могилі Володимира Столиці, показує цей трагізм. Потім прийшли 44,

Парафіяльний хор церкви у Полосках. 1930-ті роки

45, 46 роки, коли людей почали виселяти на схід, а вкінці 1947 рік, коли майже всіх виселили на західні і північні землі – додає д-р Григорій Купріянович. – Але це повернення не в той час, який був тоді. Щораз менше людей говорить рідною мовою. Набагато менше людей у церкві, як тоді, коли Вас звідти виганяли. Це також трагедія, оскільки збереження цього стану, який є сьогодні, тобто, що є горсточ-

ка людей, яка тримається своєї традиції, це вимагає великого зусилля. І саме Загорів є таким маленьким острівцем, де щось зберігається. Звичайно, всім нам хотілося б, щоб ті маленькі діти, які бігали довкола церкви, говорили мовою своїх предків, а не мовою тих, які виганяли їхніх предків.

Іван БАКУНОВИЧ
Фото автора статті

На Івана в Дубичах...

Закінчення з 5 стор.

Опісля фольклорної частини і невід'ємних на дубицькому заході фаєрверків, над водосховищем „загриміли” гітари, барабани, акордеони та навіть духові труби. На фольк-роковому концерті молодь та старші „шаленіли” по під сценою, під музику у виконанні гуртів з Підляшшя. Були це „Гойраки” з Ботьків та „Оффлайн” з Черемхи, які показали, що також у ділянці фольк-музики наш регіон помаленьку стає самовистачальним. Але щоб забава була ще кращою, з допомогою приїхали гості з півночі Польщі – легендарна вже „Горпина” з Ольштина та „The Ukrainian Folk” з Гурова Ілавецького. Танцю і розваги хватило до самого ранку.

„Купала”, як хтось сказав, це найбільший родинний пікнік у цій частині Польщі, а з другого боку фестиваль, який нав'язує до глибинних, первісних

ритуалів, яких джерела заcodedані в праслов'янській міфології. Для Союзу українців Підляшшя, як підкреслює його голова, це нагода виходу до широкого загалу суспільства. – Хоч це свято відкликається до стародавніх дохристиянських обрядів, для нас це шанс, щоб передовсім презентувати загально нашу українську культуру для так широкої публіки, – сказав д-р Андрій Артем'юк.

Є надія, що така зустріч, у багатьох випадках, не обмежиться гарною забавою, але стане поштовхом до цього, щоб її учасники „покопалися” трішки у своє родинне минуле, коріння, ідентичність та завдали питання – звідки приходять і ким є.

Славомир САВЧУК
Польське Радіо Білосток
Фото І. Бакуновича

Багатокультурно – і не лише в Білостоці

Упродовж тижня у Білостоці та 18 місцевостях Підляського воєводства можна було дивитися найкращі вокальні і танцювальні фольклорні ансамблі з восьми країн: Польщі, Білорусі, України, Росії, Литви, Словаччини, Сербії та навіть з Індії. Усе це за справою IV Фестивалю музики, мистецтва і фольклору «Підляська октава культур», який проходив від 23 до 28 липня. Це найбільша фольклорна ініціатива у регіоні, яку проводить Воєводський осередок анімації культури в Білостоці, у співпраці з місцевими осередками культури.

Хоч Білосток багатокультурне місто, довгими роками бракувало тут великого формату заходу, який презентував би культуру проживаючих у регіоні національних меншин та груп із за кордону, передусім з країн пов'язаних із присутніми на Підляшші національностями. Щоправда в столиці воєводства від років проходять різного роду фольклорні презентації, однак це є головню меншинні проекти, як конкурс «Білоруська пісня» чи Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь». Тому й ініціатива Воєводського осередку анімації культури виявилася досить влучною, а водночас і успішною – дякуючи «Підляській октаві культур» жителі Білостока врешті мали нагоду досить широко ознайомитися з високого професійного рівня ансамблями непольських національних груп, що присутні в регіоні, як український «Ранок» з Більська, а також з найкращими колективами з таких країн, як хоч би Білорусь, Росія чи Україна. Перевагою заходу став також його географічний обсяг. Окрім Білостока він охопив більшість міст і містечок воєводства. Цього

року ансамблі – учасники фестивалю виступили в Сувалках, Більську, Гайнівці, Сім'ятичах, Августові, Супраслі, Чорній-Білостоцькій, Добжиневі-Великому, Ломжі, Моньках, Ліпську, Наровці, Тикочині, Цехановці, Гоньондзі, Михалові, Василькові та Дорогичині.

На фестивалі кожного року презентуються різного роду ансамблі: співочі і танцювальні, інструментальні групи, оркестри, театри. Дає це змогу ознайомити з різними видами мистецтва, що наві'язують до фольклору. Колективи, які беруть участь у фестивалі, не є випадковими, оскільки їх підбирає спеціальна 11-особова Міжнародна артистична рада, яка рекомендує найкращих виконавців. Дякуючи тому публіка може дивитися виступи ансамблів найвищого артистичного рівня.

Серед виконавців «Підляської октави культур» від самого її початку, тобто від 2008 року, не бракує українських виконавців не лише з України, але також з Польщі чи Росії. Підбір артистів з України проводить між іншими Микола Федоришин, голова Творчого об'єднання «Коляда» з Рівного. Саме він

з першої едіції заходу як член ради рекомендує найкращі українські ансамблі:

– Ми маємо на цьому фестивалі чудову нагоду показати весь спектр музики – пояснює Микола Федоришин. – Намагаємось, щоб найкращі українські колективи саме тут презентували українську культуру. Це є добра нагода. Тому сюди приїжджають тільки найкращі, які мають професійний рівень. В основному запрошуємо професійні колективи, аматорських практично немає, виступають також студентські, але музичного профілю. За всі роки, а це четвертий вже фестиваль, сюди приїжджали найкращі ансамблі і вони мали успіх у публіки. Україна велика і ясно, що було б нецікаво, якби весь час був один регіон. Мої земляки, рівненські колективи, тут були. Я їм якусь перевагу трішечки надаю, але географія є досить велика.

І справді – на фестивалі виступали досі ансамблі різноманітні за характером та з різних міст України – як з заходу, так і зі сходу країни, між іншими зі Львова, Рівного, Житомира, Дніпропетровська. Натомість цього року український репертуар прозвучав у виконанні груп зі Львова, Мелітополя і Кіровограда в Україні, а також, традиційно вже, з Кубані в Росії: із Краснодару та Сочі.

Фестиваль почався 23 липня парадом ансамблів-учасників заходу в національних костюмах від білостоцької кафедри до площі при ратуші. Під час інавгураційного концерту, який відбувся опісля, виступили три колективи: з Польщі, Росії та саме з України. Українським учасником відкриваючого концерту був Оркестр національного драматичного театру ім. М. Заньковецької зі Львова, який вже відомий підляській публіці – він виступав під час «Підляської октави культур» два роки тому, коли став лауреатом Гран-прі. Це один з найкращих театральних оркестрів України, автор багатьох концертних програм, які з успіхом презентувались як в Україні, так і за кордоном. Його репертуар надзвичайно різноманітний: класична

Колективи з Кубані (Росія) перед будинком білостоцької ратуші

музика, народні мелодії, не лише українські, джазові композиції та гіти світової естради.

Крім Львівського оркестру приїхав на фестиваль з України Академічний театр музики, пісні і танцю «Зоряни», що діє від 1984 р. при Кіровоградській філармонії. Колектив виконує ліричні, патріотичні, жартівливі народні та сучасні пісні, сумні і запальні оркестрові мелодії, яскраві танці та музично-хореографічні композиції.

— Кіровоград це степ і в них такої етнічної культури немає — говорить Микола Федоришин. — В їх репертуарі є музика різних етнічних груп України, є тришки культури карпатських гірських народів, є надбання Центральної України. Тому «Зоряни» відрізняються від інших українських ансамблів.

Під час концертів у Білостоці, Сім'ятичах і Ломжі виступив також оркестр «Таврійська пектораль» Мелітопольського державного педагогічного університету з Запорізької області. Це студентський колектив, який діє при факультеті мистецтв. На його репертуар складаються різножанрові та не лише українські твори.

— Переважна більшість нашого репертуару це український фольклор — говорить Олександр Антоненко, керівник оркестру. — Виконуємо також слов'янський фольклор — російський, молдавський. Беремо ми і класику, навіть пробуємо естраду. Тому наш репертуар різнохарактерний. У нас студентський оркестр, беремо всі жанри, всі стилі, щоб люди розвивалися, вчилися. Фестиваль це досвід для нашого оркестру, для студентства це дуже велике на майбутнє. Вони всі будуть десь працювати, може будуть мати свої колективи. Тому для них такі виступи це частина їхнього навчання.

Концерт на «Підляській октаві куль-

тур» не був першим знайомством оркестру з далекого Мелітополя з Підляшшям — ансамбль побував тут у 2009 р. на найбільшому пленерному заході українського середовища регіону — «На Івана, на Купала» у Дубичах-Церковних.

— Треба підтримувати такі колективи — говорить Микола Федоришин. — Я завжди даю можливість людям вивчити щось нове, поїхати у світ, решті решт презентувати національну культуру, хоча у таких містах, як наприклад Мелітополь, мовна проблема. Люди розмовляють там не українською, а російською мовою. Вони розуміють, знають, стараються, виконують твори українські, але певні справи їм важко зрозуміти. Такі фестивалі дають змогу зрозуміти, хто де є, ідентифікують людину, показують, з якого вона краю, якої землі, яку культуру несе. Тому це відіграє добру виховну роль. Краще поїхати і відчувати, бути в тому середовищі. Тому я заради цього стараюся підібрати ансамблі зі сходу. Це такий національний момент.

Те, що в багатьох регіонах України розмовляють російською мовою, не секрет. Досить добре це видно, придивляючись до учасників багатьох українських колективів, які хоча володіють українською мовою, між собою все таки спілкуються більш «престижною», на їхню думку, російською. Тому й для них нерідко це певне здивування, коли приїжджаючи на далеке «польське» Підляшшя чують українську мову:

— Дуже нам подобається ваш регіон — підсумовує Олександр Антоненко з Мелітополя. — Ми раді тут чути рідну мову, коли підходять до нас, беруть інтерв'ю українською мовою. У наших містах переважно можна почути російську мову. Сільське населення розмовляє українською. Так є в нашому регіоні, на півдні України.

Майже повністю російськомовні українці з Кубані, що в Росії, які кожного року присутні на «Підляській октаві культур». Це нащадки козаків, які поселилися в Кубані понад двісті років тому. Тим разом з цього досить віддаленого регіону з народним українським та російським репертуаром, а також із сучасними українськими естрадними піснями, приїхали на фестиваль: колектив Школи народного мистецтва з Краснодару, ансамбль народного танцю «Козачки, козачки» з Центру національних культур, також з Краснодару, та Вокальний ансамбль «Мрія» з Сочі, що діє при Центрі української культури. Виїзди в Україну і регіони поза її межами, де проживають українці, має для русифікованих кубанських українців неабияке значення:

— У Російській федерації немає ні українських шкіл, ні газет, ні телебачення. Держава не фінансує і не підтримує цього — стверджує Микола Сергієнко. — Але на Кубані оце коріння козацьке, українське коріння, тримається більше двохсот років. І треба відверто говорити, що це не оголошується уже як українська культура, оголошується як козацька культура. Але коли виїжджають на концерти в Україну або сюди чи діти, чи дорослі, бо ми і з дорослими колективами тут були, то вони бачать і є свідомі того, що їхня культура — це дійсно українська культура. Розуміють, що їхня батьківщина — Україна. Я думаю, що це дуже позитивний момент.

Виступи колективів з Росії є можливими дякуючи співпраці Воєводського осередку анімації культури з Товариством українців Кубані, якого головою є Микола Сергієнко, член Міжнародної ради фестивалю. Ці зв'язки продовжатимуться:

— Ми співпрацюємо з першого фестивалю — говорить Микола Сергієнко. — На першому фестивалі був танцювальний колектив «Станиця» зі станиці Єлизаветинської. Ми з організатором, паном Дирдалом, вже вирішили, що на наступний рік, на маленький ювілей, на п'ятий уже фестиваль, знову приїде танцювальний колектив «Станиця». Приїде також колектив, що був минулого року на «Підляській октаві культур» — «Козачата» із Майкопу, столиці північнокавказької республіки Адыгея.

Закінчення на 41 стор.

Пашкуовщина – на сторожі паметі

Веліка подяка всім пашкуовським людюм за паметь про тих, що пропалі трагічно.

По шеїсяти сімйох літьох одсвіжили паметь. Поставили табліцю з напісом про трагічне нещасте. Не пошкодовали злотуовкі. З пропащими мало хто в селіє був зв'язани. Пропалі батькі, матеріє, дядькі, тьоти, сестри, хрищони, сусієде. Приганулі трагедию – часть забула, часть не знае. Табліця одсвіжила паметь того часу. Табліця то задума. Тогди пропало 9 душ. На табліці пашкуовська мова, наших прадидуов. Імена люди як їх звали. На юой сльози, на юой плач, як то виглядало.

Туолько паметь остається як тогди бувало. То буде паметь того часу, що жили тут люде. Оно вже в короткум часови мови нашої не буде. Остане запис для будущих поколієнь.

Не забулі про тих, що не вернулись у свої гнізда. Люба Цетра забрана на роботу до Германії – не вернулась. Степан Одионець пропав яко солдат – оставив жуонку, трое диток. Одпочиває в мієсти Хелмно. Лежит в збіоровуй могілі дванадцять тисяч вусімсот солдат. Максим Грайко з Германії попав до вуойська – згінув коло Гіжицка. Не вернув Василь Кавецькі.

Куолько у памети усього про пашкуовські люде. Час забрав по їх сліди. Згадувати нехто не буде. Тут криниця того часу уже занікає. Про гісторию тих люди нехто вже не знає.

То було 20 ліпца 1944 року пуозним пополудньом. Стрильба утихла, люде вишлі зо схронув, а було їх 3. В одному був Яконюк Олександр, жуонка Мария, двіє малих дієвчинкі – Валя і Вієра. І сім'я Куліка Івана – жуонка Дарка, сини Ваня і Шура. В другому бункрові була сім'я Сидора Куліка і Бурака Альошкі – жуонка Ганна, дочка Ліда (9 лієт), Ніна (4 лієт), син Альоша (5 мієсеці). Чоловієк Ганни, батько дієтьом, пропав з 6 на 7 стичня 1944 року, на Коляду. Пошов на варту на путь і йшов торами, з палаткою на головіє, і не учув поїзда, перерієзало на пув. В третюм бункрові була одна сім'я Хведора Лапуха – жуонка Дарка, син Коля, Володя і дочка Ліда. Немецька артілерия стояла за Топчикалами, за горою од Спичкуов. Правдоподобне розвієдчик немецькі надзирає із школи. І подає координати.

Перши снарад упав зара за Снопа Гришкі клуньюю, якіх сто метрув од схронув. Другім, як поправив, попав у люде, котори вийшлі зо схронув. Крик, плач, ужас. З Яконюка сім'їє пропав Олександр, жуонка Мария і двіє дієвчинкі: Валя і Вієра. Син Толієк оддалівся од схронув і тому остався. З Буракуов забило Ганну і дочку Ліду – обняліє і одним осколком перешило їх. Ніна і Альоша булі в схроні і осталі. Хведора Лапуха забило жуонку Дарку і сина Миколая. Івана Куліка сина занеслі до Сидора до хати, далі води – захробостало і куончився. А другою сина засипало землюю, тим подмухом і остав живий. Раніло тогди і Луцку.

Вієчно плач не буде. Берут, дуол копают, одне при другоу укладают. На верх доскі стелют. Засипалі землюю полієтоу їхнюю кровлюю.

То було 27 ліпца 1944 року. Пуозним вечором ніємці пуд'їєхалі пуд село од захода з вієхтями, ходилі і пудпалювалі будинкі. Ортем Глінка просив ніємцов, коб не пудпалювалі. Тогди ніємці його забили. Упав, обгорієв преч. Сім'я завезла до тих, що побіло. Сім чи вуосьом хатуов остало. Всьо згорієло, одне пожариско.

Найгрубше желієзо зогнуло б, однак чоловієк витримав.

Колі фронт одишов, далей ніємця погнали, то було 20 серпня 1944 року, побитих зачалі переносити на могелкі. Булі то похорони з батюшком. Ганна з дочкою Лідою в однуой труніє. Дарка з сином Миколайом. Й Івана Куліка син Володя. Поховає тогди свого батька Ор-

тема син Глінка Ієнат. А сім'ю Олександра Яконюка забрав тєсть Мартинюк Юстин на могелкі до Гредєлюов. В двох трунах: одна дочка з батьком, друга з мамою.

По Яконюках остав син Толієк, живе в Вуорлі на Кошелюовськуй. По Бураках остало двоє – син і дочка. Син Альоша живе в околієці Жєшова, дочка Ніна живе в Остжєшове. А Куліка Івана жуонка, Шури мама, тяжко раняна, одишла у вжєсьню. За пара лієт одиєшов тато Шури Іван. Остав одінокіє синок Шура, сказати дитя. Однак при Божуй помоци вирус, ожєниєвсья. Постаєвив хорошу хату, трахтора має, сейєчєнто. Трох синуов – духовними.

Можна сказати – чоловієк не сам, завше з Богом.

Щоб тая трагедия неколіє не повторилась. Проходящи, прочитай, що ми тут жили і пропали.

Гієстория і жицьорис Пашкуовщини вєльми богати. Де зсуюоль люде бувалі, куди їх кінула судьба. Де Манджурия, де Харбін, як войовалі з японцями. Куолько у плієн попало – Мадяри, Австрия. Бежєнство – Сієбір, князь Шаховскі, штири тисячи вїєорст диліло.

Мнуого того затерлось, нема кому уже переказати, паметь заводит. Однак, коб так усюди заглянув, ще щось навимитав би...

*Що учув од люди,
А що сам знає,
Тос всьо з Пашкуовщини
Володьєка СОСНА
– написав
Фото Ю. Гаврилюка*

Дорогами і річками Підляшшя та Берестейщини

На Північному Підляшші я ніколи раніше не був, але почував себе як вдома, бо часто чув тут свою рідну мову. Цього літа мені довелося тут побувати два рази. Спочатку їздили роверами з підготовчим пластунським куренем „Вовчі діти”, а потім я брав участь у науково-культурологічному таборі „Пудляська академія”.

Перше, що пам’ятається яскравого, це говіркий пограничник, який зустрів нас у хатніх пантофлях. Він не міг зрозуміти, чому громадяни Білорусі одяглися у форму українських скаутів. Далі була трішки тяжкувата, як для мене, але цікава дорога. Переїзд ровером файний тим, що маєш можливість оглядати, що навколо робиться, як живуть люди. Хоч я людина і не релігійна, але приємно було бачити всюди велику кількість православних церков і капличок, бо костели були тільки у містах. Коли у одному селі я почув полянку двох чоловіків, що минали нас роверами, я дуже втішився, бо зрозумів, що мова живе. Ночували ми у скансені на хуторі Козлики. Там нам протопили лазню, потім всі співали українські пісні. На наступний день ми приїхали до міста Мельник, де ввечері прошов концерт гурта «Еней».

Вже як були на Підляшші другим разом, ми перед початком «Пудляської академії» побували на святі української культури «На Йвана, на Купала». Здивували нас величезні масштаби свята і це, що знаходить воно підтримку офіційної влади. З одного боку це тішило, але згадував, що у нас на Берестейщині такого не буває і поки-що не може бути.

Коли мене цікавить якась нова країна чи регіон, то я пізнаю його через народну культуру. Ось так, дякуючи «Пудляській академії» я відкрив для себе Північне Підляшшя і маю тепер уявлення про цей край, які я отримав спілкуючись з людьми. Також самі підляшани залишили приємні згадки: старіші активісти українського руху, талановита і небайдужа до своєї культури молодь. Дуже дякую людям, що організовували цей табір! Маю надію, що в майбутньому ми неодноразово побачимось.

Також на початку серпня «Вовчі діти» здійснили сплав байдарками по річці Лісній: з села Каменюки до Берестя. Сплав тривав три дні. Всі учасники сплаву були родом з Берестейщини, але коли ми з людьми, яких зустрічали на березі річки, віталися словами «Добрий день!» нас питали по-російськи, чи ми не з України і дивувались, коли оказувалося, що всі місцеві. Ще ми мали

зустріч з діалектологом Луцького університету Григорієм Аркушиним, який робив записи на Берестейщині і Каменецьким краєзнавцем Георгієм Мусевичем (на фото вгорі – перед кам’янецькою вежею XIII ст.).

Було файно, ми бачили річку якби «з середини», чого з берегу не зможеш побачити, перебиралися з байдарками через завали дерев, під низьким старим мостом... Можна багато говорити, але словами важко описати почуття, які отримуєш у таких мандрівках. Це треба пройти самому. Люди звичайно сидять по своїх домах і нічого не бачать, а мандруючи ти маєш шанс побачити щось незвичайне у звичайних місцях!

Олексій ШУМЕР
Керівник краєзнавчих гуртків
Каменецького районного центру
туризму і краєзнавства

Gdzie «sicz», a gdzie «porohy»?!

(Zapożyczenia z języka ukraińskiego w języku polskim)

Jednym z wciąż utrzymujących się stereotypów na temat języka jest przekonanie o niższej wartości dialektu wobec języka literackiego, a także o wyższości jednych języków nad innymi. Na Podlasiu ludność prawosławna za „lepsze” uważa język polski – język urzędowy, rosyjski – język Cerkwi, a ostatnio także angielski, którego znajomość w przekonaniu rodziców rzekomo zapewni ich dzieciom życiową karierę. Język białoruski i ukraiński oraz ich gwary są uważane za mniej prestiżowe, „nieużyteczne”, zaś ich znajomość nadal stanowi źródło kompleksu, nie zaś powód do dumy. Widać to w sytuacjach, gdy wyjeżdżając do miast prawosławni mieszkańcy podlaskich wsi wstydzą się odezwać „po swojemu”, by nikt, broń Boże, nie dowiedział się, że znają gwarę. Przyczyn tego stanu rzeczy jest wiele: niska świadomość językowa, przekonanie o wiejskim, a więc „gorszym” pochodzeniu języka białoruskiego czy ukraińskiego oraz ich dialektów, uwarunkowania historyczne, sytuacja tych języków w swoich krajach, zwłaszcza zaś białoruskiego na Białorusi, brak edukacji w szkołach, a przede wszystkim wciąż niski poziom akceptacji społecznej dla posługiwania się tymi językami w sytuacjach publicznych. Tymczasem języki nie podlegają wartościowaniu i błędem jest mówienie, że jakiś język jest lepszy, ładniejszy, czy też „czystszy”. Zwłaszcza zaś mówienie o „czystości” języków literackich jest jednym wielkim nieporozumieniem, ponieważ żaden z nich nie funkcjonuje w izolacji i na przestrzeni stuleci nasiąka licznymi zapożyczeniami. Widać to też na przykładzie języka polskiego, na który miało i nadal ma wpływ wiele innych języków. Co ciekawe, duże znaczenie w jego rozwoju odegrał język ukraiński.

Bogata warstwa zapożyczeń funkcjonująca w każdym języku obok słownictwa rodzimego jest rezultatem kontaktów kulturowych, politycznych i gospodarczych. Im silniejsze stosunki łączą kraje, tym silniejsze staje się oddziaływanie na siebie w sferze językowej.

Zapożyczenia mogą być przejmowane wprost z danego języka. Mowa wtedy o zapożyczeniach bezpośrednich. Mogą jednak wchodzić do danego języka za pośrednictwem języków trzecich. Będą to zapożyczenia pośrednie. W taki sposób w języku polskim znalazł się np. wyraz *bistro* (bar szybkiej obsługi), będący pożyczką z języka francuskiego. Mało kto jednak wie, że do francuszczyzny „przewędrował” on z rosyjskiego (*быстро* – szybko).

Elementy obce w danym języku mogą mieć charakter powierzchowny i ograniczać się tylko do leksyki, mogą też sięgać głębiej i wpływać na strukturę danego języka. Język ukraiński odegrał dużą rolę w rozwoju literackiej polszczyzny, nie tylko wpływając na zasób słownikowy, ale też na gramatykę polską. Oprócz tego za jego pośrednictwem napłynęło do polszczyzny wiele słów pochodzenia wschodniego.

Polacy z Ukraińcami (według dawniejszej terminologii – Rusinami) stykali się od wieków. Ścisłe powiązania historyczne, bliskość kultur i wspólne życie na wielkich przestrzeniach z ludnością mieszaną pozostawiło swój ślad w języku.

Związki te sięgają już czasów Rusi Kijowskiej zamieszkałej przez bezpośrednich przodków dzisiejszych Ukraińców. Spory graniczne, wojny, przechodzenie z rąk do rąk pogranicznych terenów, kontakty handlowe, małżeństwa zawierane przez członków dynastii Piastów i Rurikowiczów powodowały wzajemne wpływy kulturalne i językowe. Trzeba jednak pamiętać, że w odniesieniu do tamtych czasów nie można mówić ani o języku polskim, ani o języku ukraińskim w dzisiejszym rozumieniu tego słowa, czyli o języku literackim, którym posługuje się ogół społeczeństwa. Były to dialekty, z których dopiero z czasem ukształtowały się języki ogólnonarodowe. Dlatego też przywołując czasy najdawniejsze, ma się

na myśli tak naprawdę wpływy gwar ukraińskich na gwary polskie i gwar polskich na gwary ukraińskie.

Warto również pamiętać, że język ukraiński do XIX, a nawet i do XX wieku nazywano ruskim, stąd też takie określenie znajdziemy nie tylko w polskich publikacjach naukowych. Niekiedy pojęcie język ruski było używane na określenie dwóch języków – ukraińskiego i białoruskiego, częściej jednak oznaczało ono język ukraiński. Zapożyczenia z języka ukraińskiego, również białoruskiego, to rutenizmy.

Wyraźne obustronne kontakty dwóch języków zaczęły być widoczne zwłaszcza w okresie od XIV-XV wieku. Był to rezultat kolonizatorskiej ekspansji Polski, która zaczęła podporządkowywać sobie poszczególne ziemie zamieszkałe przez ludność ukraińską. Zalała wtedy polszczyzną falą słów ruskiego pochodzenia.

Największe nasilenie wzajemnych polskich i ukraińskich wpływów językowych przypadło na wieki XVI-XVII. Język ukraiński był w tym okresie powszechnie znany. Na wschodnich terenach Rzeczypospolitej prawie każdy wykształcony obywatel pisał z łatwością w trzech językach: po polsku, po łacinie i właśnie po rusku. Znaczna część wojska koronnego na co dzień mówiła po ukraińsku, tj. w języku ojczystym, natomiast językiem polskim posługiwała się raczej od święta. Z kolei napływowa ludność polska, otoczona ze wszystkich stron Rusinami, bardzo szybko dostosowywała swój język do mowy otoczenia. W ten sposób wytworzył się w XVII wieku specyficzny typ polszczyzny regionalnej opartej na języku ukraińskim, który wywarł wpływ na rozwój kształtującego się w tym okresie polskiego języka ogólnonarodowego. Charakteryzował się on szeregiem cech fonetycznych i morfologicznych, pochodzących z wpływu gwar ukraińskich, a także słownictwem ukraińskim mniej lub bardziej dostosowanym do polskiego systemu językowego.

Dialektem „kresowym” posługiwała się wykształcona część społeczeństwa polskiego, także osoby pochodzące z etnicznych terenów polskich. Mówienie po polsku z domieszką cech ukraińskich było

niezwykle modne, zwłaszcza w XVI-XVII wieku, gdyż świadczyło o niezwykle bogatym życiu mówiącego, było dowodem na to, że bywał on w dalekich stronach i miał niezwykle ciekawe przygody. Poza tym panowało przekonanie, że język ukraiński jest jednym z najstarszych języków słowiańskich.

Dzięki dialektowi „kresowemu” weszło do polszczyzny wiele słów ukraińskiego pochodzenia. Przede wszystkim były to zapożyczenia rzeczowe, do których zalicza się wyrazy nazywające rzeczy lub zjawiska w danym kraju nie występujące. Aby je nazwać, stosuje się wyrazy z języka kraju, w którym dany desygnat występuje. Przykładami z języka ukraińskiego będą np. *ataman, oseledec, hopak, korowaj, sicz, porohy, hra-mota, kniaź, hajdawery, czajka*. Znaczenie tych wyrazów od razu wskazuje, z jakiego języka one pochodzą. Za pośrednictwem języka ukraińskiego weszło do polszczyzny także wiele słów pochodzenia wschodniego (tatarskiego i tureckiego), np. *kozak, czumak, hajdamaka, czaban, jelop, bachmat, bazar, kaftan, kary, juki, surma, jasiek czy derka*.

Oprócz słów związanych z realiami ukraińskimi, terminów wojskowo-obo-zowych, słów orientального pochodzenia, weszły do języka polskiego także wyrazy o bardzo silnym zabarwieniu uczuciowym, najczęściej negatywnym, np. *halastra, halaburda, holota, ohydny* itd. Z czasem zaczęły też przenikać do polszczyzny literackiej słowa wyrażające dodatnie zabarwienie uczuciowe, tkliwość, sielskość, prostotę, np. *holubić, hołubka*, a także słowa uwypatniające koloryt lokalny. Część z nich była jednak tylko przejawem chwilowej mody i dość szybko, bo już na początku XVIII wieku, zaczęła się wycofywać się z zasobów leksykalnych polszczyzny. Były to takie słowa, jak np. *mołodyca, czerewo, czoboty, balakać, brzechać, naduć się*. Wiele jednak wyrazów na stałe weszło do polszczyzny i przeciętny użytkownik języka polskiego nawet nie zdaje sobie sprawy z ich ukraińskiego pochodzenia.

Rutenizmy chętnie wykorzystywali w swojej twórczości wybitni XVI i XVII-wieczni twórcy polscy, tacy jak Biernat z Lublina, urodzony na Ziemi Przemyskiej Stanisław Orzechowski, pochodzący z Żurawna nad Dniestrem Mikołaj Rej, urodzony pod Lwowem Mikołaj Sęp-Szarzyński, Sebastian Klonowic, Szymon Szymonowic, Bartłomiej Zimorowic.

Po spadku zainteresowania językiem ukraińskim w XVIII wieku moda na rutenizmy powróciła na początku XIX wieku

u poetów tak zwanej „szkoły ukraińskiej” polskiego romantyzmu, do której należeli Antoni Malczewski, Seweryn Goszczyński, Aleksander Groza, Józef Bohdan Zaleski oraz Michał Grabowski. Czasem wymieniana się również Antoniego Grozę, Michała Czajkowskiego oraz Tomasza Padurę, autora popularnej piosenki uważanej za ludową „Hej, sokoły”. Poeci szkoły ukraińskiej nawiązywali do ukraińskiego krajobrazu i folkloru, bliskowschodniego orientalizmu, byli zafascynowani pogaństwem oraz bajroniczną kreacją Kozaka. Wprowadzali też słowa pochodzenia ukraińskiego. Tradycje szkoły ukraińskiej trwały w twórczości późniejszych, również XX-wiecznych, pisarzy polskich.

Dzięki stałym kontaktom polsko-ukraińskim weszło do języka polskiego wiele elementów obcych jego systemowi, a właściwych językowi ukraińskiemu. Dlatego też często na podstawie analizy fonetyczno-etymologicznej bardzo łatwo można określić ich pochodzenie.

Część wyrazów została zapożyczona właściwie bez zmiany ich postaci fonetycznej. Chodzi tu m.in. o słowa, w których zachował się charakterystyczny dla języków wschodniosłowiańskich pełnogłos, a także typowe dla języka ukraińskiego okanie, np. *hołobla, porohy, Zaporozie, koromysło, korowaj*. Pożyczkami z ukraińskiego są też słowa z pełnogłosem, w których mamy twardą wymowę spółgłosek przed *e*: *czerep, czeremcha, czereda* (choć mamy w polszczyźnie *trzoda*), *czereśnia* (która wyparła polską historycznie umotywowaną formę *trześnia* – prawidłowa forma zachowała się w nazwach wielu miejscowości, np. *Trześnie, Trześniowy Gróń, Trześń*).

Do języka polskiego weszły też słowa, w których występuje *h* zamiast charakterystycznego dla języka polskiego *g*: *hoży, braha, hałas, harmider, nahajka, haratać, rohatoryna, hreczka* (choć mamy w języku polskim *gryczany*), *halastra, huba* (choć mamy *gęba*), *hodować, bohomaż* (choć jest *Bóg*), *hurmem, holota i hołysz* (choć mamy *goły*), *hultaj, ohydny, hulać, hulaka, hulanka, hulasz-czy, rozhowory, halawa*. W niektórych słowach mamy też *u* zamiast charakterystycznych dla języka polskiego nosówek: *huba, hubka, hołubić* (choć mamy w języku polskim *gołąb*); *d'* zamiast *dź*: *bodiak, r* zamiast *rz*: *prysiuły* etc.

Używanymi do dziś rutenizmami będą też słowa: *korowód, wertepy, chłystek, serdak, czupurny, kaczan, manowce, tu-man, morda, portki, krynica, wiedźma*.

Język ukraiński długotrwale oddziaływał na polszczyznę ogólnonarodową. Pozostawił on jednak ślad nie tylko w słownictwie, ale też w systemie języka polskiego, wywierając wpływ na jego fonetykę.

Przed wszystkim ruski formant *-icz, -owicz, -ewicz*, występujący głównie w nazwiskach odojcowskich, wyparł dawną polską postać *-ic, -owic, -ewic*. Dlatego też mamy w dzisiejszej polszczyźnie formy *królewicz, Chodkiewicz, panicz*, nie zaś dawne *królewic, Chodkiewic, panic*. Dawny polski sufix zachował się tylko w nielicznych wyrazach, np. *dziedzic*.

Za sprawą języka ukraińskiego zaczęły się też szerzyć formy *depczę, płczę*, w miejsce polskich, historycznie umotywowanych *depce, płce*. Przypuszcza się, że ruszczyzna miała wpływ na to, że w języku polskim zwyciężyła ostatecznie wymowa niemazurząca, tzn. taka, która odróżnia szeregi spółgłosek *sz, ż, cz, dż* oraz *s, z, c, dz*. Mazurzenie dominowało na większości ziem polskich, m.in. w Małopolsce, Mazowszu, było też znane innym językom słowiańskim, występowało np. w grupie północnych gwar rosyjskich czy w języku serbsko-chorwackim. Pozostawiało natomiast obce językowi ukraińskiemu.

Przypuszcza się także, że język ukraiński miał wpływ na zanik w języku ogólnopolskim samogłosek pochyłonych (ścieśnionych) *a* i *e*. *A pochyłone* było wymawiane jako głoska pośrednia między *a* i *o*, natomiast *e pochyłone* – jako dźwięk pośredni między *e* a *i* lub *y*. Od XVI wieku zanika różnica wymawiania *a* i *a pochyłonego*. Przyczyną może być wpływ wymowy szlachty etnicznie ruskich obszarów Rzeczypospolitej, mającej w swoim systemie wokalicznym tylko jedno *a* i jedno *e*.

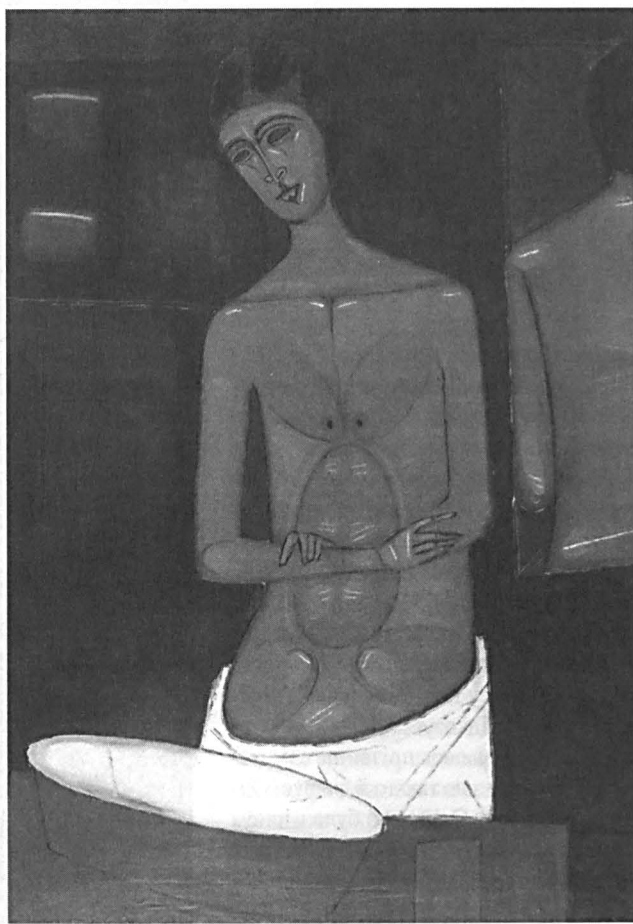
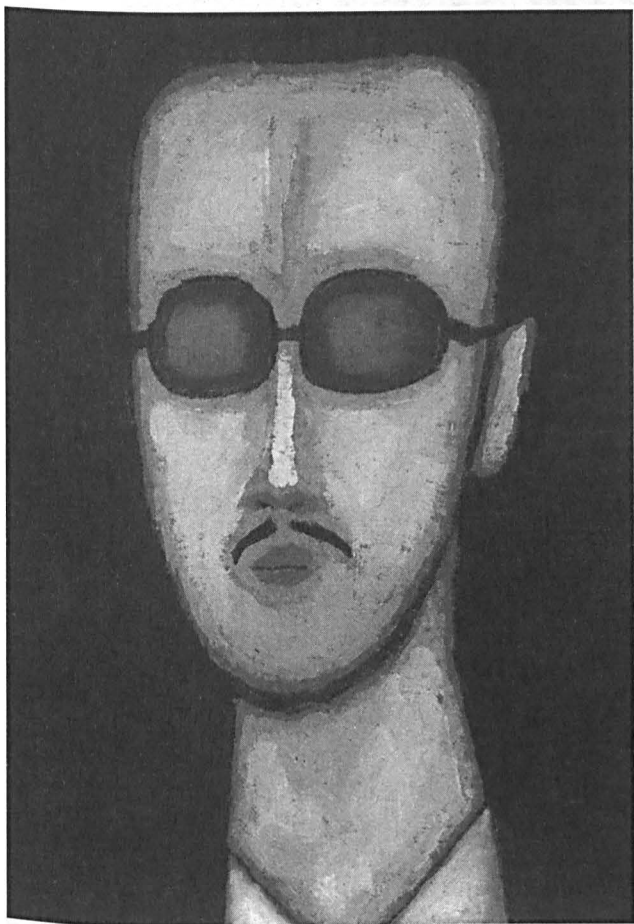
Oprócz tego do języka polskiego weszły wyrazy z charakterystycznym dla języka ukraińskiego sufiksem *-iszcz*, np. *horodyszcz*, oraz *-ec* dla nazw etnicznych, np. *bisurmaniec*.

Są to ważniejsze z cech świadczące o wpływie języka ukraińskiego na język polski. Oddziaływanie językowe nie odbywało się jednak tylko i wyłącznie w jednym kierunku i podobnie jak polszczyzna czerpała z języka ukraińskiego, tak też język ukraiński czerpał z polszczyzny. Ślady tego wpływu spotkamy już w najstarszych gramotach ukraińskich XIV i XV wieku i są one widoczne do dnia dzisiejszego w ukraińskim języku literackim, a także gwarach zachodnioukraińskich. Język polski był także pośrednikiem w zapożyczaniu wyrazów łacińskich i niemieckich.

Zakończenie na str. 23

Мистець з іконою в душі

Юрій Новосільський, Автопортрет, 1972 р.
Юрій Новосільський, Акт із тазом (змивання), 1962 р.

Живемо поміж двома моментами. Перший із них це щасливий наслідок цілого ланцюга подій „від нащода світу” – народження. Другий, зумовлений першим та неминучий – смерть. Отже кілька місяців тому, при заході сонця 21 лютого, полишив поцейбічний світ Юрій Новосільський – дуже відомий живописець, про якого прийнято говорити, що він польський мистець; на думку багатьох знавців цієї царини людської творчості навіть найбільший із сучасних. Однак мистецтво цього краків'янина було – як на польські культурні стандарти – особливе, навіть дещо екзотичне. Складали ж його передусім ікони, стінні розписи церков, та й більшість світських картин пронизана атмосферою великої містичної поваги (один монах-домініканець зовсім не жартома декларував, що побачений ним акт авторства Новосільського міг би повісити у своїй каплиці). Ця „екзотичність” переставала дивувати коли, хоч би під час зустрічей зі студентами

на початку 1990-х, можна було почути, що українська мова в устах мистця звучить зовсім натурально й невимушено, а початок своєї творчості датує він роком смерті Богдана Лепкого.

Лепкий, уродженець Тернопільщини, хоч більшість свого життя провів у Кракові, де працював у Ягеллонському університеті (з 1932 року професор), а згодом спочив тут на історичному Раковицькому цвинтарі, своєю науковою і письменницькою творчістю виразно прописався в українській культурі. Новосільський в умовах формально однаціональної Народної Польщі та при повній ізоляції від скованої України, свій непересічний талант міг реалізувати лише у польському творчому та інтелектуальному середовищі. Отже „сила обставин” зумовила те, що Новосільський був ідентифікований як польський мистець. Але для нашої громади надалі залишався „народженим українцем”, хоч може більш ніж ми всі заплутаним у польські політичні та куль-

турні реалії. З часом до українських витоків Новосільського, часто наголошуваних ним у розповідях журналістам, звикли й польські мистецтвознавці – деякі у біографічних нарисах, публікованих в останньому десятиріччі, стали додавати навіть українське написання його імені та прізвища.

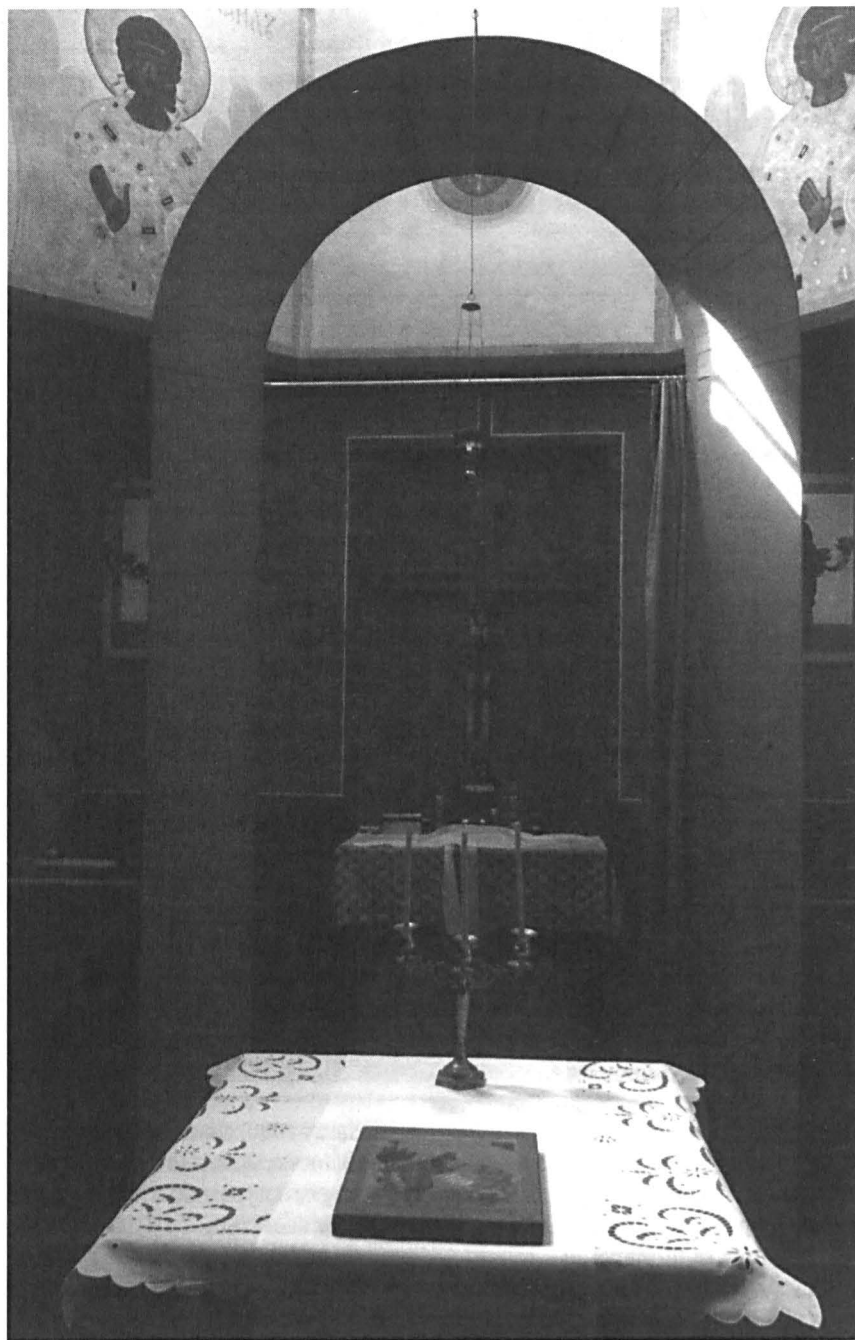
Неабияке село Одрехова

Якщо глянемо на історичну карту з зазначеними межами розселення українців, знайдемо на ній довгий етнографічний клин у Карпатах та їхньому підгір'ї – спертий об Ужгород та Перемішль та простягнений на захід аж до географічного полуденника, на якому розташована колишня польська столиця Краків. Зараз розділений він повздовж польсько-словацьким державним кордоном і за територією відносно невеликий, все ж Україні та світові дав він кілька дуже цікавих постатей, зокрема мистців. Серед них автор музики

українського національного гімну о. Михайло Вербицький (1815-1870), національний будитель Закарпаття о. Олександр Духнович (1803-1865), поет Богдан Ігор Антонич (1909-1937) та один із найвидатніших мистців-примітивістів Никифор з Криниці (1895-1968). Синами вихідців із цієї землі були також найвидатніший український композитор церковної музики Дмитро Бортнянський (1751-1825) та чільна постать американського поп-арту Енді Воргол (1928-1987). Звідси виростає й українське коріння Юрія Новосільського, адже його батько Степан народився 1884 р. у селі Одрехова, неподалік Сянока (до речі, рідного міста Михайла Василюка, співавтор „Пересопницького Євангелія”, на якому присягають українські президенти).

Назва села автоматично асоціюється із визначними львівськими скульпторами – Василем Одрехівським (1921-1996) та його сином Володимиром (нар. 1955 р.). Хоч-бо Василь народився в іншому лемківському селі – багатій різьбярською традицією Вільці, звідки був виселений у т.зв. Радянську Україну, то логіка підказує, що якийсь його предок отримав своє прізвище саме із-за походження з не так-то й далекої Одрехови. Сама ж Одрехова була місцем народження іншого львівського мистця – композитора, диригента і фольклориста Івана Майчика (1927-2007), який спільно з односельчанином М. Цуприком вшанував своє рідне село історичною монографією „Одрехова в минулому. 1419-1999 рр.” (Львів, 1999). Тут також у 1899 р. почав свій земний шлях далекий родич Новосільських, о. Іван Зятік (редемпторист), 1952 р. замучений у советському таборі в Іркутській області (беатифікований 2001 р. у м. Львові). У загальноукраїнську історію село вписалося й унікальною колекцією документів XVI-XVIII ст., писаних давньоукраїнською мовою, цінною не лише для істориків, але й мовознавців (друком збірка „Акти села Одрехова” вийшла 1970 р. у Львові).

В українській народознавчій літературі Одрехову зараховують до Лемківщини, але це вже безсумнівно її північно-західна периферія та пограниччя з Надсянням. Також і національно-культурне життя розвивалося тут за надсянським сценарієм – від 1892 р. активно діяла „Просвіта”, яка утримувала 4 читальні (село було велике – біля 2,5 тис. мешканців), а про економічний

Хреціальна каплиця парафії Св. Архангела Михаїла у Більську

розвиток дбали гурток товариства „Сільський Господар” та сільський кооператив, навчання у місцевій початковій школі відбувалося українською мовою (деякий час діяла ще й професійна школа ткацтва). Славилася Одрехова також своїм своєрідним багатоголосим співом – саме звідси походили члени оркестру „Братя Голутяки-Кузяни”, який на своїх платівках записала у 1920-х рр. американська фірма Columbia Phonograph Company.

Отже Одрехова, в якій провели своє життя діди Юрія – Микола і Анна Новосільські – це було село неабияке. Але все ж село, а дорога у велике мистецтво

веде таки через місто, з його, як колись казали – „інтелігентним” середовищем, котре на зламі XIX-XX ст. було у Львові, натуральному для українців центрі „культурної гравітації”. Але був ще Краків, так само як і Перемишль, перетворений австрійською армією у фортецю, в якій військову службу відбувало чимало українців. Ці, які дослужувалися унтер-офіцерських звань, хоч би капрала, мали пізніше змогу отримати державну посаду. Саме таким шляхом пішов найстарший із синів Миколи та Анни – Михайло, який закінчивши службу в армії, поселився у Кшешові неподалік Кракова. Забрав він до себе

й свого наймолодшого брата – 10-річного Степана, який завдяки тому навчався в одній із краківських гімназій, а у 1907 р. навіть почав юридичні студії у Ягйлонському університеті. Все ж у наступному році Степан одружився і мабуть це було причиною цього, що обрав він для себе інший шлях отримання життєвої стабілізації – працю на державній залізниці, яка в тамтому часі втішалася великим суспільним престижем та дуже добре оплачувалася. Таким способом молодий виходець з лемківсько-надсянського суміжжя стає краків'янином, зберігаючи однак свою українську національність, що показується не таким-то й важким, бо за „пізноавстрійських” часів навіть гімназія у колишній польській столиці гарантувала можливість навчання української мови (2 години в тиждень, але це й так непогано, якщо врахувати, що було в ній лише 8 українців на 450 учнів).

Польське місто на українській карті

7 січня 1923 р., отже на українське Різдво, у родині Степана і Анни Новосільських народився майбутній мистець, який рік пізніше був охрещений іменами Юрій Кипріянович у церкві св. Норберта. Мало східна інституція краківської церкви не повинна дивувати, адже це колишній костел римо-католицького жіночого ордену норбертанок, у 1808 р. призначений австрійською владою на потреби організованої тоді греко-католицької парафії Воздвиження Чесного Хреста. Під кінець XIX ст. у храмі з'явився й іконостас, намальований за проектом найвидатнішого польського творця історичного живопису Яна Матейки (1838-1893). Парафія була ліквідована у 1947 р., під час акції „Вісла”, й греко-католицька громада, відроджена у 1958 р., користувалася каплицею костелу ордену августинців, яку обладнано невеликим іконостасом намальованим у 1960-х рр. саме Юрієм Новосільським. Зараз, коли греко-католицька парафія повернула до „Норберта”, цей іконостас можна побачити в одному з приміщень храму, у якому відбулося приєднання мистця до християнської екумени. В історію краківської церкви політика вписана й такою цікавинкою, як вінчання в ній, у 1940 р., Степана Бандери – з уродженкою Сянока Ярославою Опарівською. Отже метафорно можна сказати, що

Могила родини Шайдицьких на Раковицькому цвинтарі у Кракові, у якій поховано Богдана Лепкого. Ліворуч – поховання родини Смаль-Стоцьких (Фото Ю. Гаврилюка)

Краків, у якому народився та провів майже все своє життя Юрій Новосільський, саме за молодості його батька потрапив на українську національно-культурну карту. Наприкінці XIX та у перших десятиріччях XX століть став бо він одним із осередків формування української інтелігенції Галичини, як професійної, так і творчої. Провідну роль мав тут Ягеллонський університет – серед його студентів були м.ін. такі визначні постаті, як письменник Василь Стефаник (1871-1936) та політичні діячі Роман Ярославич (1862-1934) і Володимир Старосільський (1878-1942, уродженець надсянського Ярославла). З грона ж його українців-викладачів можна назвати історика Степана Томашівського (1875-1930), літературознавця-письменника Богдана Лепкого (1872-1941), мовознавця Івана Зілинського (1879-1952) та географа Володимира Кубійовича (1900-1985), після II світової війни редактора „Енциклопедії українознавства” (два останні – уродженці Лемківщини). Всі вони, діючи в ситуації, коли Краків та Львів перебували в одній державі, спочатку австро-угорській, згодом польській – отже маючи „за спиною” багатомільйонну українську суспільність Галичини, а у 1920-1930-х також Волині й Полісся – своєю науковою і письменницькою творчістю виразно прописалися в українській культурі.

Юрій Новосільський, який 18-річним юнаком проводив в останній путь Богдана Лепкого – колишнього члена поетичної „Молодої музи” та автора циклу повістей „Мазепа”, такої можливості вже не мав. Його ж зріле творче життя почалося в умовах формально однаціональної Народної Польщі та при повній ізоляції від України, отже свій непересічний талант міг він реа-

лізувати лише у польському творчому та інтелектуальному середовищі. Все ж пішов він у це середовище почерез краківську церкву, волинську Почаївську лавру, яку відвідував з батьком у 1930-ті, почерез наповнені давньоукраїнськими іконами зали Національного музею у Львові, та навіть із українською кенкартою в кишені.

Через авангард до ікони

„Поміж Краковом і Почаєвом” – саме так територіально розташовував свою духовну батьківщину сам Юрій Новосільський (у більш фізичному сенсі називав себе також лемком – „таким самим як Воргол”, хоч до цього співтворця поп-арту естими не мав). У Кракові, зрозуміло, був родинний дім та церква. Дім був по-суті двонаціональний, а може й навіть багатаціональний, адже мати мистця, уродженка Ярослава, походила із родини полонізованих австрійських німців, які над Сяном осіли як колоністи, мабуть ще в останній чверті XVIII ст., незабаром після захоплення Галичини Габсбургами. Ну й доволі вирувало життя великого польського міста.

У цьому „польському морі” були й „українські острови” – окрім греко-католицької парафії (нараховувала біля 1800 вірників) також домівка „Просвіти”, яка організувала численні доповіді, вечірники та Шевченківські святкування й панахиди на Раковицькому цвинтарі, де похоронені були учасники українських Визвольних змагань, що померли у таборі в недалекому Домб'ї. У збірній могилі спочили тут як солдати Української Галицької Армії, полонені під час боїв за Галичину у 1918-1919 рр., так і „петлюрівці”, інтерновані осінню 1920 р.

Воєнний епізод у своїй біографії мав і Степан Новосільський, який у січні 1919 р. самовільно полишив місце праці та повернув щойно у липні 1920 р. Згодом, виправдуючись зі свого вчинку перед польським керівництвом залізничі переконавав, що пішов добровольцем до Армії Української Народної Республіки, щоб воювати з наступом „білої” і „червоної” Росії, все ж дуже правдоподібним здається і його служба у лавах Української Галицької Армії, яка до літа 1919 р. змагалася із польським наступом на Галичину. На жаль, атмосфера міжвоєнної, а ще більш післявоєнної Польщі не захоплювала до щирих розповідей про такого роду біографічні деталі, отже питання, де насправді воював Степан Новосільський, надалі чекає на розгадання – можливо, що збереглися ще десь архівалії дотичні до цієї справи. Безсумнівним натовіс є те, що у 1920-1930-х рр. показує він себе як український патріот, активний член „Просвіти”, який разом зі своїм старшим братом Михайлом обирався у її місцеве правління. Від них Юрій переймає знання української мови, читає передплачувану батьком українську пресу та літературу. Це формувало в юнака українське національне почуття, яке утверджували антиукраїнські репресії 1938-1939 рр. – на Холмщині, де проведена була акція руйнування православних церков, та на автономному Закарпатті, при сприянні Польщі поєтатно захопленому Угорщиною.

„Це була моя особиста кривда” – так у 1990-х згадував цей час сам мистець. Але зразу – із великим дистансом – додавав: „Перед війною був я формально українцем. Почувся ним особливо міцно, коли у Польщі розвинулася антиукраїнська пропаганда. Однак у часі війни, коли побачив, що національність це причина, щоб взаємно вбиватися, це поняття перестало мати для мене будь-яке значення”. Отже Юрій не приєднався до гурту борців, які проливали кров, йдучи слідом лицарів колишнього Галицького князівства. Його ж покликанням було служити мистецтву – піти шляхом вказаним найдавнішими іконами галицької школи. Іконами, у яких палітрі домінуючим є червоний колір застиглої крові...

Звісно, для українця, охрещеного в церкві та навідуючого її у неділі і свята, такі інспірації нібито й нічого особливого. Все ж мистець згодом зізнавався, що ікону почав він розуміти щойно зав-

дяки досвіді спілкування з модерним мистецтвом, у тому числі й авангардним, у якого справи був втаємничений ще гімназистом, у великій мірі завдяки батькові, котрий водив Юрія на виставки і до музеїв, та до свого приятеля, варшавського художника Володислава Яхимовича. Саме наслідком розмов із ним стала перша мистецька ілюмінація Новосільського: „Просто відкрилися мені очі на мистецтво. То так, якби не вчившись, почав несподівано говорити якомсь невідомому мені мовою. Побачив картини і зажагнув стати малярем”.

Обраний шлях прийшлося реалізувати вже в умовах нацистської окупації. Юрій спочатку починає науку на факультеті декоративного малярства Мистецько-ремісничої школи, у яку німці перетворили краківську Академію мистецтв, а в жовтні 1942 р., склавши атестат зрілості в одній із львівських українських гімназій, стає послушником у Лаврі св. Йоана Хрестителя на Чернецькій горі біля Львова. Згодом казав, що цей монастир греко-католицького ордену студитів, із дуже суворим режимом, вибрав, бо знав, що там малюється ікони – „не було це прощання із мистецтвом, але скок у якусь невідому”.

Як швидко показалося, в цьому „невідомому” на зустріч чекали шедеври середньовічного іконопису Галичини, звезені з обох боків сучасного українсько-польського кордону до львівського Національного музею. Цей момент, вирішальний для формування особливого творчого почерку мистця, який дозволяє дуже легко ідентифікувати твори Новосільського (навіть людям мало ознайомленими з мистецтвом), досить детально ним описаний й, думаю, варто дещо тут процитувати: „Взимку, на зламі 1942 і 1943 року, мав я можливість нишпорити у закритому німцями музеї ікон. Там перший раз зустрівся зі справжнім великим мистецтвом у такому згущенні і числі. Враження було настільки міцне, що цієї зустрічі не забуду ніколи. Дивившись відчував просто фізичний біль, не був у силі перейти з однієї залі до другої. (...) Були це перші в моєму житті архітвори мистецтва, яких впливу зазнав безпосередньо, а не через посередництво репродукцій чи фотографій. Творів такого рангу ніколи раніше – ані у Кракові, ані у Варшаві – не бачив! У краківських музеях було лише кілька видатних картин, у варшавських також не було їх багато, а там у Львові мою сві-

домість атакувала просто колосальна кількість ікон, які були першорядними творами мистецтва. (...) Пережив злам, ілюмінацію, яка вирішила про вибір мого шляху. Побачив ікони як явище окреме і особливе. Явище, в якому відбулося ідеальне злиття фігурних і абстрактних елементів, поверховних і духовних. В іконах віднайшов всі елементи авангарду. (...) І щойно це пережиття так насправді детермінувало мій життєвий шлях. Підтвердило ілюмінацію отриману після розмови з Яхимовичем. Вдруге, цим разом зовсім виразно і ясно, усвідомив я собі моє малярське покликання, а крім цього раз на завжди сформована була моя малярська візія. Все те, що я пізніше реалізував у малярстві, було, хоч би й перший погляд йому заперечував, окреслене цим першим зіткненням з іконами у львівському музеї. (...) Я в своє свідоме малярство увійшов через двоє дверей: одні це була свідомість модерного малярства, другі – свідомість ікони, філософії і богослов'я ікони”.

Бацिला православ'я

Це богослов'я ікони, викладене як у статтях, так і розмовах з журналістами, передусім Збігневом Подгурським, автором двох книг „Розмов з Юрієм Новосільським” („Wokół ikony”, 1985 р. та „Mój Chrystus”, 1993), та збірнику статей „Inność prawosławia” (1991, 2-ге вид. 1998), дало мистцю, безсумнівно заслужено, марку видатного православного богослова. Православного, адже Новосільський, після кільканадцятирічного періоду відкинення „успадкованої віри” і свідомого атеїзму, спричиненого жахами побаченими під час війни (одним із них був образ ліквідації львівського єврейського гетто, добре видного з узгір'я, на якому розташовувався студитський монастир), повернув до релігії не як греко-католик, але як православний. Православ'я називав своєю духовною батьківщиною, а авторські права до своїх духовних творів передавав православній парафії в Кракові.

Наша уява, обтяжена історією протистояння поміж різними гілками християнства на українському просторі, найпевніше підсуне нам у цьому якісь конфліктні асоціації. Все ж Новосільського, в якого текстах знаходимо вислів про дві „суспільності” – „римокатолицьку” і „православно-уніатську”, важко вписати в поле типових „право-

Каплиця святих Бориса і Гліба у Центрі української культури в Кракові (Фото Ю. Гаврилюка)

славно-католицьких" суперечок та конфліктів. На мою думку, у його баченні християнської екумени Сходу і Заходу найсуттєвішим є не питання, які спричинили її формальний розкол, а це, яке духовне навантаження може отримати учасник літургійного життя своєї церкви.

Прозоро мистець-мислитель виклав це в інтерв'ю для тижневика „Przegląd Prawosławny”, присвяченому м.ін. відмінностям між східним і західним християнством: „Загально у західному християнстві є перевага дискурсивної думки. Вона, звісно, є і в східному. Але стержнем східного християнства є досвід літургійної містики. Говорю тут про все східне християнство, а не лише про церкву формально названу Православною, також про християнство дохалкідонське. (...) Насправді про східне християнство не можна довідатися з доповідей чи книжок. Треба його торкнутися в живому контакті. Треба бути учасником православного богослужіння, на якому виникає атмосфера інтенсивного сприймання духовних, інтелектуальних і поетичних вартостей. Виникнення цієї атмосфери є наслідком низки музичних і візуальних дій, які складаються на православне богослужіння. (...) Це є містерії, яких немає у римо-католицькій чи протестантській традиціях. (...) На Заході – така була загальна тенденція – видалявали з культу

все, що здавалося бути незрозуміле, екзотичне, отже жести чи поведінку, які втратили свою безпосередню вимову. У православній церкві навпаки, культ протягом сторіч розвивав свої форми у напрямку більшого ускладнення, обростання у символіку, в це все, що є відмінне від звичайної, повсякденної поведінки. (...) Західна церква, згідно з післятридентською концепцією, є передусім інституцією, східна же, у візантійській думці, має бути передусім Христовим Тілом. (...) У літургійному житті католицької Церкви у Польщі переважає суха моралістика, замирає переказування таємниць віри способами притаманними культові, який мусить бути справжнім мистецтвом, бо лише мистецтво може розказувати про таємниці важко доступні для розуму. А православ'я це Слово Боже в оболонці культу...”.

Якщо вчитасмося у автобіографічні моменти, які проскакують у статтях та розповідях мистця, легко можемо зробити висновок, що на його – вже не успадковану, але самостійно обрану – конфесійну приналежність вирішальний вплив мав саме цей містично-культуовий первень православ'я, зацеплений в Україні у добу її християнізації. Він його віднайшов передусім у „містерії молитви православної, автентичної, справжньої, невимушеної, вільної” у Почаївській лаврі, яку разом з батьком

відвідував ще у довоєнний час. „І тоді, коли перший раз це пережив, зрозумів, що це таке православ'я. Не є це правдивістю у поточному розумінні. Православ'я це молитва” – писав пів сторіччя пізніше, пояснюючи чому „я, польський маляр, духовно народився у Почаївській лаврі”.

Звісно, цей первень зберігся також у літургійному житті Галичини, підпорядкованій Римові щойно на зламі XVII-XVIII ст., де на парафіяльному рівні, можливо, часто більше було не окциденталізованого „католицтва грецького обряду”, але ще традиційного „з'єдиненого православ'я”. Тому Новосільський, ще дитиною, знаходив його також у краківській греко-католицькій церкві, адже навіть візитуючий її перемиський єпископ Йосафат Коциловський, хоч „інтелектуально був жаклиним уніатом ... відправляв у чисто православному дусі”, а згодом у студитському монастирі під Львовом. (До речі, як подає енциклопедійна стаття, орден студитів виник у Галичині наприкінці XIX ст. „з метою відродження форми монашого життя, питомої для слов'ян Сходу”, також і в нинішній час виступає за збереження Українською греко-католицькою церквою „всіх давніх православних традицій”).

Саме цю літургійно-містичну „бацилу православ'я” Новосільський намагався прищепити польській культурі,

боліючи, що вона односторонньо сформована післятридентським римо-католицьким менталітетом. Висловлював переконання, що сучасне римо-католицтво, якщо не прийме цієї бази, не витримає катастрофи лаїзації: „Католицькій церкві бракує-бо другого дна християнської свідомості, а цим другим дном є саме православ'я”. Але, коли подивитися на ментально-інтелектуальний краєвид Польщі, виглядає на те, хоч Новосільський своїми розписами увійшов у низку римо-католицьких костелів, пропонує йому „інфікація” польському католицтву, яке сторіччями випрацьовувало імунітет до східного християнства, напевно не загрожує, що й у великій мірі бачив сам мистець-богослов. Також і у мистецтві Новосільський, хоч як професор краківської Академії мистецтв випустив дві сотні дипломантів, не дочекався продовжувачів.

Отже, попри доцінення сучасниками мистецької й інтелектуальної величі Новосільського, здається, що його прихід у польську культуру був епізодом обмеженим до років творчого життя художника. Трохи „світла зі Сходу”, яке додало нових кольорів зовнішній оболонці польського культурного масиву, він напевно впустив, але важко гадати, чи ця смуга світла, яка сочиться через привідчинені мистцем двері, проникне глибше.

Людина, яка була українцем

Молодий краківський дослідник Марек Титко, який детально прослідкував особисту і творчу біографію Новосільського, перерахунок художніх напрямків у Європі, з якими польські знавці пов'язували його мистецтво (м.ін. імпресіонізм, фовізм, кубізм, капізм тощо), завершив висновком-гіпотезою про паралелі з українським рухом неовізантиністів першої половини ХХ ст. Справді, коли порівняти картини Новосільського з творами найвидатнішого неовізантиніста – на сорок років старшого Михайла Бойчука, також уродженця Галичини, видно їхню спорідненість. Це й природно, адже оба виросли з цього самого, візантинізованого українського культурного простору. До речі, принаймні частина ікон, які Новосільський оглядав у Національному музеї у Львові, була реставрована саме Бойчуком. У 2002 р. можна тут було подивитися також виставку творів Новосільського. На жаль, ця перша ластівка за-

Відзначення 70-річчя Юрія Новосільського (зліва) в Центрі української культури в Кракові, з участю міністра культури України Івана Дзюби (справа)

цікавлення в Україні творчістю краківського мистця з'явилася коли було йому майже вісімдесят. Вже тоді живописець почав важко хворіти, через що не зміг прибути для отримання звання почесного доктора, яким Львівська національна академія мистецтв вшанувала його на 85-річчя.

Все ж „прописання” Новосільського в українському культурному контексті неминуче. Його довга неprisутність у ньому це не власний вибір, а передусім наслідок факту, що після 1944 р., у межах Польщі не було вже середовища, в якому нешаблонний творець-українець міг би повноцінно існувати як „український мистець”. У 1920-1930-х таке українське середовище, передусім у Львові, існувало, й саме воно на одній з вулиць Криниці „відкрило” лемка Никифора, який після воєнних лихоліть був на деякий час „утрачений” і щойно у 1990-х почав своє повернення в Україну, завершене цим, що у бронзі „розсівся” на одній з вулиць неподалік львівського Оленка.

Звісно, Новосільський, котрий як мистець-авангардист дебютував у польському творчому середовищі Кракова, з багатьох причин був більш „заплутаний” у польські національно-культурні реалії ніж пересічний „закерзонський” українець. Він сам це визнавав, все ж декларав „я поляк” зразу доповнював „але трішки українець, трішечки німець” – бо мати була полонізованою австрійкою, що дозволяло йому (кажуть, що жартома), заявляти „Не маю в

собі нічого з польської крові”. А коли на початку 1990-х рр. з'явилася можливість заіснувати в українському контексті, м.ін. по черзі виставки картин та зустрічі організовані у Центрі української культури Фонду імені Св. Володимира у Кракові, поквапно нею користувався. Аранжував також інтер'єр влаштованої у цьому центрі каплиці свв. Бориса і Гліба, та повністю проектував архітектурну форму й розписи греко-католицької церкви Різдва Пречистої Богородиці у Білому Борі в Західнопоморському воєводстві – для місцевої громади українців переселених туди під час акції „Вісла” із Надсяння. Хотів також розписати новозбудовану православну церкву св. Трійці в Горлицях, але його творчий стиль не був сприйнятий старшим поколінням парафіян. Отже на „етнічних землях” розписи Ю. Новосільського можна побачити лише у православних храмах на Підляшші – у папистерії парафії св. архистратига Михаїла у Більську та у цвинтарній церкві Всіх Святих у Гайнівці; були вони також у Преображенській церкві на Св. Горі Грабарці, яка згоріла 1990 року. „Новосільяни” могло тут бути більше, але саме сільський традиціоналізм був причиною до відкинення намальованого вже іконостасу для церкви у селі Орішково біля Гайнівки (зберігається у православній церкві в Кракові), та до відмови від виконання розпису новозбудованого гайнівського собору Св. Трійці (було це задумом архітектора Олександра Григоровича, який проектував цей храм).

Коли ж почали з'являтися голоси, що „на силу роблять з нього українця”, Новосільський відповідав: „Але прецінь я є у якомусь ступені українцем. Якщо мається батька українця та матір польку, живеться у країні з двома культурами, то людина є приналежною до обох цих культур”. І ще додавав, може трохи перекирливо: „Лише я не знаю, що це значить бути поляком, і що це значить бути українцем. Натомість знаю, що це значить бути людиною...”.

Хто мав бажання, міг сам, як через студії картин, статей і опублікованих розмов, так і безпосереднє спілкування (Новосільського, поки хватало йому сил до самостійних мандрів Краковом, можна було зустріти у галереях та обох церквах – православній і греко-католицькій, які розташовані в історичному центрі, неподалік Ринку), переконатися, що це „буття людиною”, як і „буття мистцем” виростає з його – хоч і не особливо маніфестованого – „буття українцем”. Адже без українського дитинства і молодості, не було б у польській культурі такого яскравого „брєнду”, як „Новосільський” – було б лише звичайне прізвище, навіть не відомо, чи мистця...

Польська дослідниця Кристина Черні, якої обширна біографія Новосільського „Nietoperz w świątyni” з'явилася у квітні поточного року в книгарнях, присвятила проблемі його походження чимало уваги: „Довкола національності Юрія Новосільськогоросло багато міфів і непорозумінь. Так насправді небагато знали про його корені й родину. Він сам не полегшував справи, зовсім не відчувачи потреби однозначних декларацій. (...) А одначе під кінець життя літній маляр молився (і рахував) по-українськи. На Великдень вітав гостей ритуальним Христос Воскресе, на Різдво співав «Бог предвічний» й інші українські колядки. Зберіг досконалу пам'ять рідної мови і любив повторювати: «Я також українець»”.

Це й не дивно – чим людина ближче підходить до порога вічності, тим меншу владу над нею мають обставини, яким підпорядкована у цьому періоді життя, коли „виборює своє місце” під сонцем. Тоді все сильніше й сильніше відзивається душа...

Юрій ГАВРИЛЮК

Gdzie «sicz», a gdzie «porohy»?!

Закончення ze str. 16

We współczesnym języku ukraińskim możemy odnaleźć szereg polonizmów, najczęściej wyrazów zewnętrznie zruszczonych albo też rozwiniętych pod względem słowotwórczym lub znaczeniowym zgodnie z językiem polskim, np. *міць, міцний, обіцяти, цікавий, отримати, повинен, цілком, порівняти, правдоподобно, барва, перешикода, хлопцець*.

Literacki język polski i sąsiednie gwary polskie oddziaływały także na gwary zachodnioukraińskie. Najsilniejszego wpływu ze strony polszczyzny doznał dialekt łemkowski. Na drugim miejscu plasuje się grupa gwar nadszańskich. Również dialekty Chełmszczyzny i Podlasia ulegały wpływom polskim. Na północ od Bugu najbardziej widocznym przykładem wpływu gwar polskich na gwary ukraińskie będzie mazurzenie. Występuje ono w okolicach Czarnej Wielkiej, gdzie mamy formy typu *санка, цоловік, цого, взе* (zamiast *шанка, чоловік, чого, вже*). Polskie słownictwo gwarowe przenikało też na tereny bardziej zwarte występowania gwar ukraińskich. Ciekawe ślady dawnej leksyki polskiej znajdziemy m.in. w tradycyjnych przemowach weselnych wygłaszanych po polsku, np. w Czeremśszewsi pojawia się słowo *świreń*, będące dawnym gwarowym określeniem komory (wynosząc korowaj, marszałek pytał: *Co z tym marcepanem boskim zrobić? Czy na ludzi rozdać czy do świrnia schować?*).

Inną kwestią są rutenizmy pojawiające się w języku polskim, którym posługują się mieszkańcy terenów pogranicznych. Widać to szczególnie w mowie Podlasian, do której weszło bardzo dużo ukrainizmów i białorutenizmów, będących bezpośrednimi kalkami z tych języków lub ich gwar. Są to np. takie słowa i formy, jak: *zasynać, jak raz* (w znaczeniu *akurat*), *tam samo* (w znaczeniu *w tym samym miejscu*), *bułka chleba* (w znaczeniu *bochenek*), *z większego* (w znaczeniu *z grubsza*), *boleć komu?* (zamiast *boleć kogo?*), *słyszeć* (w znaczeniu *czuć*, np. *w tej zupie nie słyszeć czosnku*, jak powiedziała kiedyś pewna kobieta z Widowa), *dla wszystkiego*, itd. Wyrazy te i zwroty są najczęściej traktowane jako błędy je-

zykowe, choć są one niewątpliwie elementem kolorytu lokalnego. Oprócz tego ich używanie bardzo często wskazuje na pochodzenie osoby mówiącej lub jej przodków.

Pod wpływem języka białoruskiego i ukraińskiego mamy też w języku polskim, którym posługują się Podlasianie, takie cechy, jak: długie wymawianie samogłoski akcentowanej z wyraźnym tonem opadającym, tzw. zaciąganie, rozróżnianie dźwięcznego *h* i bezdźwięcznego *ch*, zanik celownika, zamiast którego używa się konstrukcji z przyimkiem *dla* (np. *daj to dla mnie*), zanik końcówek w czasownikach w stronie czynnej czasu przeszłego np. *my dawali* (zamiast: *my dawaliśmy*), nierozróżnianie form męskoosobowych i niemęskoosobowych, np. *dziewczęta byli*, używanie form *zrobim, pójdziem, zanie-siem* (zamiast: *zrobimy, pójdziemy, zanie-siemy*) etc.

Oddziaływanie na przestrzeni wieków języków dwóch sąsiednich narodów – polskiego i ukraińskiego – miało wpływ na ich wzajemne podobieństwo. Dlatego też można powtórzyć za polskim językoznawcą Tadeuszem Lehrem-Splawińskim: „nie ma na obszarze Słowiańszczyzny dwóch języków, które byłyby sobie równie bliskie, jak polski i ruski”. Prof. Michał Łesiów z kolei zauważa: „Wielowiekowe żywe kontakty i wzajemne wpływy języka polskiego i ukraińskiego stały się przyczyną większego pokrewieństwa tych języków, niż mogłoby to wynikać tylko ze względu na wspólną przynależność do tej samej grupy języków słowiańskich. Stąd pochodzi ta na pozór dziwna sytuacja, że Ukrainiec nie znający wcale języka polskiego, zasłyszawszy tekst polski po raz pierwszy, lepiej go rozumie, niż postawiony w tej samej sytuacji Rosjanin, i z drugiej strony Polak, który nigdy nie uczył się ukraińskiego i rosyjskiego, lepiej zrozumie tekst ukraiński, niż rosyjski. Stwierdzono również, że Polacy nie raz łatwiej pojmują tekst ukraiński niż na przykład czeski mimo to, że język czeski i polski należą do grupy języków zachodniosłowiańskich, a ukraiński – do grupy wschodniosłowiańskich”.

Ludmiła ŁABOWICZ

«O Ukrainę, o jej wolność!»

(Uczestnicy ukraińskich walk niepodległościowych lat 1917-1921
związani z Chełmszczyzną i Podlasiem)

Kontynuacja z poprzednich numerów

Już w 1921 r. około trzydziestoosobową grupę internowanych żołnierzy Armii URL (w tym kilku aktorów teatru ukraińskiego z Aleksandrem Szczerbaniem (1898-1984)) osiedlił w Rejowcu k. Chełma i opiekował się nimi do czasu urzędzenia się w pracy przy budowie Cementowni „Firley” gen. **Dmytro Żupinas (Żupinadze)** (24 V 1892 – 26 VIII 1968).¹ Urodził się w Tyflisie. Ojcem był Gruzin, a matką Ukrainka ze Smiły k. Kijowa (stąd w wielu biogramach generała podaje się tę miejscowość jako miejsce jego urodzenia). W wieku 7 lat został uczniem Korpusu Kadetów, a następnie Szkoły Junkierskiej w Petersburgu. Uczestniczył w I wojnie światowej w szeregach 12. pułku dragonów. Kilkakrotnie ranny i odznaczony, m.in. orderem św. Włodzimierza. Po wyjściu ze szpitala w połowie 1917 r. i zapoznaniu się z uchwałami II Ogólnoukraińskiego Zjazdu Wojskowego zorganizował pułk im. hetmana P. Sahajdacznego i dowodził w nim sotnią w pierwszej wojnie ukraińsko-rosyjskiej na przełomie 1917/1918 r. Po opanowaniu przez wojska rosyjskie w styczniu 1918 r. Połtawy, został przeniesiony na dowódcę sotni do I. Zaporoskiego Pułku Kawalerii im. koszarowego Kostia Hordijienki. Jesienią 1918 r. sotnia przekształciła się w pułk, a D. Żupinas został jego dowódcą i aż do 1919 r. brał udział w walkach prowadzonych przez armię ukraińską na trzech frontach (przeciwko „białej” i „czerwonej” Rosji oraz Polsce). Po podpisaniu 2 grudnia 1919 r. polsko-ukraińskiej deklaracji o wspólnej wojnie z Rosją wraz z oddziałami Armii URL pod dowództwem gen. Mychajła Omelanowycza-Pawlenki wziął udział w Pochodzie Zimowym (6 XII 1919 – 6 V 1920) na zaplecze wojsk denikinowskich i bolszewickich. W trakcie wyprawy wojsk polsko-ukraińskich do Kijowa w maju 1920 r. zgodnie z rozkazem Atamana Głównego Wojsk Ukraińskich Symona Petlury oddziały gen. M. Omelanowycza-Pawlenki połączyły się z wojskami z wyprawy kijowskiej i D. Żupinas brał udział w dalszych walkach w składzie 1 Dywizji Zaporoskiej, a następnie Samo-

dzielnej Dywizji Kawalerii gen. Iwana Omelanowycza-Pawlenki aż do zakończenia samodzielnych walk armii ukraińskiej z wojskami Rosji sowieckiej 21 listopada 1920 r. Po wycofaniu się za Zbrucz i internowaniu w Polsce przebywał w obozie w Pikulicach i Wadowicach. Z tego ostatniego obozu już w połowie 1921 r. na czele grupy żołnierzy wyjechał do Rejowca, gdzie jego podkomendni pracowali w budującej cementownię firmie „Firley”. Następnie był pełnomocnikiem Ukraińskiego Komitetu Centralnego w Lublinie. Po 1925 r. wyjechał do pracy na Wołyń.

Na stałe związali się z Podlasiem:

Chorąży Andrij Nymyj (1900-1972)². Urodził się we wsi Masiwci k. Proskurowa (obecnie Chmelnycki). Po upadku caratu w Rosji wstąpił w szeregi armii ukraińskiej i walczył w kilku jej formacjach, także podczas wspólnej polsko-ukraińskiej kampanii 1920 r. przeciw Rosji bolszewickiej. Po zerwaniu 12 X 1920 r. przez Polskę sojuszu polsko-ukraińskiego brał czynny udział w samodzielnych zmaganiach Armii URL z wojskami rosyjskimi do 21 listopada 1920 r. Po internowaniu Armii URL w Polsce przebywał w obozie w Kaliszu. Jeszcze przed rozwiązaniem obozu w 1924 r. wraz z brygadą robotniczą złożoną z internowanych żołnierzy pracował w leśnictwie na Podlasiu. Po zawarciu związku małżeńskiego i otrzymaniu obywatelstwa polskiego na stałe zamieszkał w Kleszczelach, pow. Bielsk Podlaski. Poza pracą w gospodarstwie był organizatorem amatorskich zespołów artystycznych prezentujących repertuar ukraiński. Po II wojnie światowej był inicjatorem powołania w Kleszczelach Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, przy którym działał zespół dramatyczny. Był też inicjatorem wprowadzenia w szkole nauki języka ukraińskiego. Pochowany jest na prawosławnym cmentarzu w Kleszczelach (na zdjęciu).

W podobnej roli mieszkał i pracował w Kleszczelach **Aleksander Szczerbań** (1898-1984)³ – żołnierz Armii URL. Urodził się w Charkowie i już w wieku 14 lat został sierotą i wraz z trzema siostrami musiał zarabiać na utrzymanie. W

1918 r. wstąpił do armii ukraińskiej i w jej szeregach walczył do zakończenia walk niepodległościowych w listopadzie 1920 r. Po internowaniu w Polsce przebywał w obozie w Wadowicach. W 1921 r. wraz z grupą internowanych żołnierzy z gen. Dymitrem Żupinasem znalazł się w Rejowcu i do 1924 r. pracował przy budowie cementowni. Następnie przez 14 lat był aktorem objazdowego teatru ukraińskiego. Tam poznał Aleksandrę Wasilewską z Kleszczel, z którą w 1929 r. zawarł związek małżeński. W 1938 r. wraz

z małym synem osiadł na stałe w Kleszczelach i włączył się do działalności kulturalnej tego miasteczka. Występował jako aktor teatru amatorskiego i grał w orkiestrze strażackiej. W latach 1939-1941 był kierownikiem miejscowego klubu kulturalnego i kierownikiem grupy teatralnej. Występując z tą grupą na Ogólnozwiązkowym Przeglądzie Zespołów Teatralnych w Brześciu, za wystawę sztuki M. Staryckiego *Oj, ne chody Hryciu* zdobył pierwsze miejsce. Sztukę tę prezentował w okolicznych miejscowościach do lat pięćdziesiątych. Na utrzymanie rodziny zarabiał fryzjerstwem w skromnym zakładzie (budce). Po latach otrzymał pracę w charakterze kierownika kina w Bielsku Podlaskim. Zgodnie z jego życzeniem został pochowany na cmentarzu w Kleszczelach. Jego syn Jerzy Szczurbański został profesorem n. medycznych, był wieloletnim członkiem Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia, dyrektorem Biura Europejskiego Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), a w latach 1978-1981 rektorem Akademii Medycznej w Warszawie.

Plk Pawło Bazylewski (9 IX 1894 – 15 XI 1981, Londyn)⁴. Pochodził z miejscowości Łubny na Połtawczyźnie. Ukończył Korpus Kadetów w Poławie. Podczas I wojny światowej był dowódcą kompanii, a w 1917 r. wstępując do armii ukraińskiej, dowodził sotnią I Pułku Kozackiego im. hetmana B. Chmielnickiego. Był delegatem na I Ogólnoukraiński Zjazd Wojskowy w maju 1917 r. w Kijowie. Następnie był szefem sztabu etapowej komendy w Kamieńcu Podolskim, a wiosną 1920 r. dowódcą kurenia (batalionu) 3 Dywizji Żelaznej organizowanej w rejonie tego miasta przez gen. Ołeksandra Udowyczenkę. Brał udział w wyprawie kijowskiej, a po zerwaniu przez Polskę 12 X 1920 r. ukraińsko-polskiego sojuszu, w samodzielnych listopadowych walkach armii ukraińskiej z wojskami Rosji sowieckiej. Po internowaniu w Polsce przebywał w obozie w Kaliszu, brał udział w działalności oświatowej, był solistą 142-osobowego chóru oficerskiego 3 Dywizji Żelaznej pod kierownictwem sotnika Sozonta Kałmuckiego, działaczem Bractwa Cyryla i Metodego, Związku Ukraińskich Inwalidów Wojennych. W latach trzydziestych zamieszkał w Białymstoku i uczestniczył w działalności oficerskiej grupy szkoleniowej, oddziału UKC, wspierał materialnie działalność Bursy im. S. Petlury w Przemyślu. W 1939 r. aresztowany przez NKWD przebywał na Syberii. W 1942 r. wstąpił do

armii gen. W. Andersa i brał udział w walkach na Bliskim Wschodzie. W Palestynie wraz z kilkudziesięcioosobową grupą Ukraińców (Rościśław Hłótko, Teodor Kowalewski, Wasyl Łuciw, Ołeksander Pożar, Myron Diadek i inni) ufundował płytę z tekstem ukraińskim modlitwy *Ojcie nasz* w grocie NMP i monasterze na Górze Oliwnej. Pełnił funkcję łącznika między żołnierzami-Ukraińcami armii W. Andersa a Związkiem Ukraińców w Wielkiej Brytanii. Po zakończeniu II wojny światowej zamieszkał w Anglii. Na pierwszym zjeździe Ukraińskich Weteranów Wojennych w Londynie (5-6.12.1964) został wybrany przewodniczącym. Za waleczność odznaczony orderem św. Włodzimierza, Złotą Bronią, orderem Symona Petlury, krzyżem Żelaznego Strzelca, orderem Polonia Restituta, Krzyżem Zasługi z mieczami i wstęgą. Przez rząd emigracyjny URL awansowany do stopnia generała chorążego. Zmarł w Londynie.

Plk Armii URL Nikifor Awramenko (1893-1973, Łomża)⁵. Urodził się w Wierchodniprowsku k. Zaporozża. Ukończył Wyższą Szkołę Inżynierii Wojskowej w Petersburgu. Uczestnik I wojny światowej. Walczył na terenie Prus Wschodnich. W 1917 r. był współorganizatorem pierwszego Pułku Ukraińskiego im. B. Chmielnickiego. W toku walk niepodległościowych 1917-1920 pełnił różne funkcje dowódcze w armii ukraińskiej. Między innymi był dowódcą kurenia (batalionu) saperów, szefem sztabu Dywizji Zaporoskiej. Uczestniczył w Pierwszym Pochodzie Zimowym na zaplecze wojsk rosyjskich. Za waleczność odznaczony Żelaznym Krzyżem. Podczas wyprawy kijowskiej ranny, przebywał w szpitalu w Tarnopolu, Jarosławiu, obozie internowanych ukraińskich w Wadowicach. Jeszcze w czasie funkcjonowania obozów w Polsce na czele grup robotniczych wykonywał wiele prac zleconych przy budowie linii komunikacyjnych, dróg i mostów. Był w grupie żołnierzy ukraińskich, którym po spotkaniu 15 maja 1921 r. marszałka Józefa Piłsudskiego z generałią ukraińską przyznano odznaczenia bojowe. Do odznaczenia nie doszło, bowiem gen. Marko Bezruczko, dziękując za wyróżnienie, równocześnie w imieniu odznaczonych odmówił ich przyjęcia w warunkach obozowych. Potem miał stałe zajęcie przy budowie dróg na Podlasiu, awansując po kilku latach pracy na kierownika Zarządu Dróg w Bielsku Podlaskim. Za utratę zdrowia w walkach 1920 r. miał przyzna-

nąć rentę, którą przeznaczał na wsparcie bezrobotnych kolegów z armii. Pozostawił wspomnienia *Spomyny Zaporozcia*, które wydano drukiem w Kijowie w 2007 r. Syn Roman (1928-2006), urodzony w Bielsku Podlaskim był jednym z pierwszych członków reprezentacyjnego chóru ukraińskiego „Żurawli”.

Sotnik Armii URL inż. Piotr Jarmak (8 IX 1895 – 21 X 1986)⁶. Był jednym z ośmiorga dzieci właściciela Huty w Krzywym Rogu Tymofija Jarmaka. Ukończył oddział geodezji Dońskiego Instytutu Politechnicznego w Nowoczerkasach. Po powołaniu w 1916 r. do armii rosyjskiej ukończył skróconą szkołę oficerską i w stopniu podporucznika był oficerem 398 Pułku Niżniodnieprowskiego, a po kilkumiesięcznym pobycie na froncie został awansowany do stopnia porucznika. W tej randze przeszedł w 1917 r. do armii ukraińskiej i służył w Dywizji Kijowskiej do jej internowania w 1920 r. w Aleksandrowie Kujawskim, a następnie przebywał w obozie nr 10 w Kaliszu. Po trzyletnim pobycie w obozie znalazł pracę dzięki ogłoszeniu w prasie o poszukiwaniach geodetów na teren Białostoczczyzny, osiedlił się w Augustowie i był długoletnim mierniczym na terenie woj. białostockiego. Równocześnie był aktywnym działaczem UCK. W 1937 r. delegat na IV Zjazd Ukraińskiej Emigracji Politycznej w Warszawie, organizator nauki języka ukraińskiego dla dzieci emigrantów ukraińskich w Augustowie. Nauczaniem języka zajmowała się jego żona Olga. Po II wojnie światowej mieszkał w USA, był działaczem Stowarzyszenia Ukraińców-Kombatantów w Utica (USA). Jednym ze zrealizowanych planów było zbudowanie cerkwi i przycerkiewnej kawiarni dającej znaczne przychody na utrzymanie świątyni. Pomocnikiem w tych przedsięwzięciach był Piotr Cholańka, syn podoficera URL – dowódcy sotni łączności 3 Dywizji Żelaznej, a po internowaniu w Polsce instruktor Szkoły Podchorążych w Ostrowi Mazowieckiej.

Plk Armii URL Łuka Pysaniuk (? – ?)⁷. Pochodził ze wsi Botiji, pow. Radechów w Galicji. Ukończył gimnazjum w Brodach. W 1914 r. wstąpił jako ochotnik do Ukraińskich Strzelców Siczowych. Po powołaniu Legionu USS, ukończył szkołę oficerską (1916), został awansowany do stopnia porucznika. Od grudnia 1917 r. w Armii URL, oficer w kureniu im. Karmaluka w Kijowie. Brał udział w pierwszej wojnie ukraińsko-rosyjskiej na przełomie 1917/1918 roku. W 1919 r. był

zastępcą dowódcy pułku, kontuzjowany pod Starokonstantynowem i po wyleczeniu uznany za inwalidę. Na początku 1920 r. był łącznikiem między delegatem rządu URL w Kamieńcu Podolskim I. Ohijenką a Symonem Petlurą. Od marca był oficerem 3. Dywizji Żelaznej gen. Ołeksandra Udowyczenki organizowanej w rejonie Kamieńca Podolskiego, potem członkiem misji wojskowej URL w Rumunii, a po powrocie od września 1920 r. był oficerem sztabowym wywiadu 2 Dywizji Wołyńskiej gen. Ołeksandra Zahrodzkiego. Po internowaniu w Polsce przebywał w obozie w Wadowicach, Kaliszu. Po opuszczeniu obozu był przewodniczącym oddziału UKC w Białymstoku i przewodniczącym oficerskiej grupy szkoleniowej. Z jego inicjatywy odbywało się w tym mieście wiele imprez kulturalno-oświatowych, w tym koncert w sali teatru *Palace* Ukraińskiego Chóru Narodowego sotnika Dmytra Kotki. W 1935 r. był organizatorem w białostockim Soborze św. Mikołaja nabożeństwa żałobnego za duszę Atamana Symona Petlury. Panichidę odprawił w języku ukraińskim b. oficer Armii URL ks. Waczesław Rafałskij (1900-1974), a śpiewał chór męski białostockiego oddziału UKC pod kierownictwem Sawy Martyniuka. Referat o S. Petlurze wygłosił płk Ł. Pysaniuk⁸.
Cdn.

Aleksander KOLAŃCZUK
Fot. J. Hawryłuka

1. CAW, SAU, sygn. 380.2/243, *Korpus oficerski Armii URL w 1920 r.*; A. Kolańczuk, *Ukraińscy generalowie w Polsce. Emigranci polityczni w latach 1920-1939. Słownik biograficzny*, Przemysł 2009, s. 264-265.
2. M. Roszczenko, *Kleszczele*, Bielsk Podlaski-Kleszczele 2002, s. 307.
3. Ibidem, s. 308; *Kto jest kim w Polsce 1984*, Warszawa 1984, s. 949.
4. CAW, SAU, sygn. 243.2/324; O. Колянчук, М. Литвин, К. Науменко, *Генералітет...*, s. 109-110; „Українська Думка”, Лондон, 28 XI 1981-Некролог; A. Kolańczuk, *Leksykon...*, s. 76-77.
5. CAW, SAU, sygn. 380.2/243; A. Kolańczuk, *Nekropolie...*, s. 120-121.
6. CAW, SAU, sygn. 380.243; Autobiografia w posiadaniu autora.
7. CAW, SAU, sygn. 380.2/243; R. Wysocki, *Działalność Ukraińskiego Komitetu Centralnego w Białymstoku w okresie międzywojennym*, Białostoczczyzna 2/1996, s. 45-48; także: *Życie kulturalno-oświatowe ukraińskich emigrantów politycznych na terenie województwa białostockiego w okresie międzywojennym*, „Białostoczczyzna”, 2/1997, s. 43.
8. R. Wysocki, *Działalność Ukraińskiego Komitetu Centralnego w Białymstoku w okresie międzywojennym*, „Białostoczczyzna”, 2/42/1996, s. 40-51; także: *Życie kulturalno-oświatowe ukraińskich emigrantów politycznych na terenie woj. białostockiego w okresie międzywojennym*, „Białostoczczyzna”, 2/46/ 1997, s. 30-47.

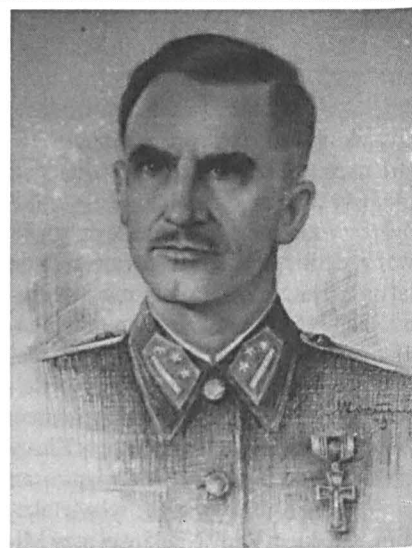
Зустріч з українцем

В 1939 році ми жили в Макові Мазовецькому, який є на північ від Варшави. Тамтого літа почали говорити про війну з Німеччиною. В скорому часі всі чужинці мали виїхати вглиб Польської держави. Тато вирішив, що поїдемо до Білої (Підляшся), бо це українська земля. Я дуже зрадив. Нарешті зможу говорити по-українському. Яке було моє розчарування, коли – після приїзду до Білої – я, вийшовши на вулицю, почув лише польську мову. В скорому часі я пішов до місцевої польської школи.

Перед початком науки читалося прізвища учнів, щоб зазначити присутність. Між місцевими учнями був один українець, Роман Грицків, який прийшовши додому сказав, що в класі появилася новий учень із дивним прізвищем „Łumarenko”. Його тато, який колись був українським січовим стрільцем, сказав, що це є українське прізвище. Другого дня, вийшовши зі школи, до мене підійшов той учень і запитав, звідки я прибув і чи я є поляк. Я відповів, що я є українець. Тоді він запитав, чи я говорю по-українському. Я відповів, що так і ми перейшли на українську мову. Він також запитав, чи маю українські книжки. Я сказав, що маю. Він попросив, щоб я приніс одну до школи. Другого дня я взяв одну книжечку зі собою. По школі я показав її йому. Він прочитав заголовок: Іван Франко „Лис Микита”. І так ми почали товаришувати.

В скорому часі організовано українську школу, до якої крім нас двох ще прибули Лариса й Юрко Гаврилюки, Ірина, Остап і Оленка Біличі; Степан Максим'юк (це все були підляшани), Софійка й Аня Глібовицькі (прибули з Галичини), Богдан Соловій (син сотника Армії УНР), Наталка Нізієнківна (донька полковника Армії УНР). Були ще інші учні, яких імена призабулися. Це була така моя зустріч (в тодішньому моєму розумінні) з Україною й українцями.

Хочу ще згадати, що хоча селяни говорили по-українському, то української абетки багато не знало. Для них друкували книжки уживаючи латинську абетку. З усіх книжок я запам'ятав „Кобзар” Тараса Шевченка і „Співомовки” Степана Руданського. Кирилицею почали видавати часопис „Краківські вісті”, журнал „Малі Друзі”, українські читанки (для різних класів), „Історію України” Дмитра Дорошенка (а може Івана Крип'якевича?), „Географію України” Володимира Кубійовича. Головна друкарня була в Кракові. Це все, що пригадую.

Данило Лимаренко, батько автора допису, в однострою поручника Армії Української Народної Республіки (малював Леонід Костюшко, 1948). Його спогади з перебування на Південному Підляшші у 1939-1941 роках друкувалися у нашому журналі в числах 4-5/1996 – 1/1998.

Хочу ще сказати, що на початку шкільного 1941 року німці заборонили вчити історію України. Вчитель нам сказав, що якщо знайде німець до класу, то підручник з історії України сховати під лавку. На щастя цього не приходилося робити.

Також хочу подати поширену пародію з того часу:

Na zielonej Ukrainie,
Gdzie hiszpański mieszka lud,
Amazonka rzeka płynie,
Najpiękniejsza z polskich wód.
Tam Sobieski był sułtanem,
Wielkim władcą, możnym panem.

Це лише частина, більше не пригадую.

Павло ЛИМАРЕНКО
(син підполковника Армії УНР)

Земля на українському обрії

(З матеріалів до краєзнавчого словника)

Підляшшя, Холмщина, Надсяння,

Лемківщина – так звучить „канонічний” перелік регіонів при сучасному державному польсько-українському кордоні, у яких проживають, після 1944-1947 рр. часто вже у символічній кількості, українські автохтони. Ще із доісторичних часів чергові покоління будували тут свої житлові оселі, оборонні городи, храми, ставили при дорогах і на могилах предків хрести – перетворюючи цю землю із простору фізичного, географічного у простір культурно-духовний, український. І хоч, починаючи 1918 року, коли почалося навмисне нищення та відбирання церков холмсько-південнопідляського Забужжя, величезну кількість культурних надбань зруйновано, надалі легко відчитати тут українські сліди.

Щоб однак спадщина наших дідів-прадідів могла бути наріжним каменем у будівництві нашої національної іден-

тичності, необхідним є про неї постійно пригадувати – показати те, що найцікавіше та дати в руки карту, яка допоможе кожному зацікавленому, щоб сам віднайшов те все в терені. Бо ж, як каже стара мудрість: Раз побачити, це більш аніж сто разів почути.

Отже потрібний свого роду географічний атлас, а водночас каталог пам’яток, який дасть загальний образ всього українського етнокультурного простору у межах сучасної Польщі. А це, треба сказати, простір чималий, котрий починається на південному заході, у Карпатах, т.зв. Шляхтовською Руссю над р. Дунаєць, та простягається аж до північного берегу р. Нарви на Підляшші. За деякими підрахунками, це 19 тис. кв. кілометрів, отже майже дорівнює площі деякої держави, як Словенія.

Публікований тут мінікаталог найважливіших історичних та культурних пам’яток Більського повіту, це саме

один із наслідків праці над більш загальним виданням, яке має охопити всі вище перераховані регіони.

І тут прохання до читачів, зокрема із Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, щоб поділилися відомостями про віцілілі українські пам’ятки на цій території – передусім пов’язані із громадсько-культурним життям (читальні „Просвіти”, Народні Доми, школи, в яких вчили української мови тощо), про які нічого не згадують „звичайні” путівники.

Інформації про це, де таких пам’яток шукати, чи хто в якій місцевості може їх показати, надсилайте на нашу редакційну пошту, як електронну (nad-buhom@free.ngo.pl), так і звичайну (Redakcja „NBiN”, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski). Цінним матеріалом, на який також чекаємо, є колишні фотографії.

Надсяння: Любачіський повіт

У княжу добу територія Любачіського повіту входила до складу Белзького князівства, яке існувало до 60-х рр. XV ст., коли було перетворене у Белзьке воєводство. Після I розподілу Речі Посполитої потрапило під владу Австрії, в якій залишалося до 1918 р.

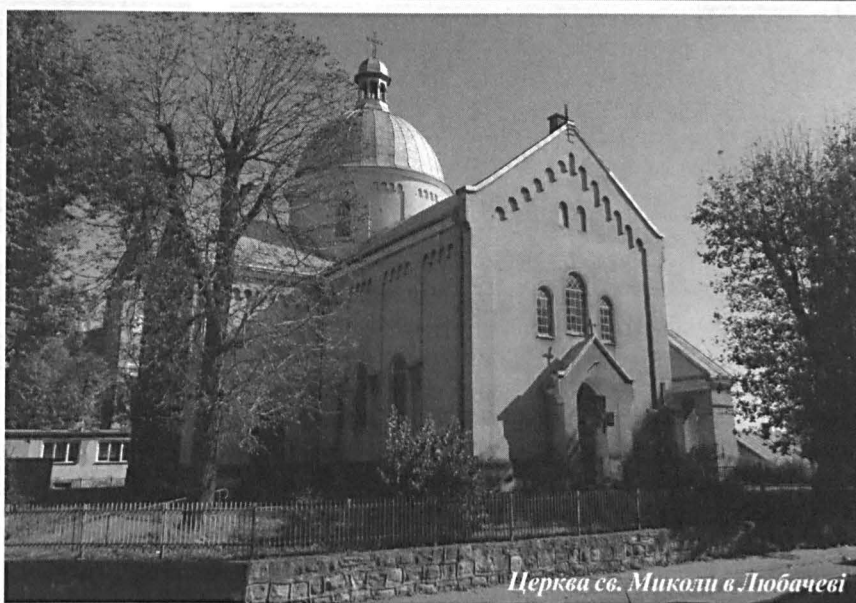
За обрахунками В. Кубійовича у 1939 р. в Любачіському повіті проживало 93.200 осіб, в тому числі 49.155 українців, 405 польськомовних українців, 20.265 поляків, 240 поляків-колоністів, 13.555 латинників (україномовних римо-католиків), 9.235 євреїв, 345 осіб інших національностей. У 1945-46 рр. з Любачіського повіту виселено до УРСР 43.172 українців, внаслідок чого деякі села зовсім зникли, в інших населення до сьогодні складає невелику долю довосенного.

Любачів (Lubaczów)

Парафіяльна церква св. Миколи (мурована, 1883 р., за проектом Василя Наргірного) з мурованою дзвіницею. Від 1956 р. була в користуванні римо-ка-

толиків, зараз повернута вже українській громаді. Внутрі збереглися стінні розписи з кінця XIX ст. авторства Антона Яблоновського. Іконостас із XVII ст., отже ще зі старшої любачівської церкви, нині у греко-католицькому кафедральному храмі в Перемишлі.

Міський цвинтар при вул. Костюшка (напрямок на Горинець). Збереглися тут українські пам’ятники бруснянського виробу, частинно зібрані у формі лапідарію, мурована каплиця та кам’яний хрест початку XIX ст. з церковно-слов’янським написом.

Церква св. Миколи в Любачеві

Лapidарії на любачівському міському цвинтарі

Тут також розташовані могили польських учасників боїв з українцями у 1918 р. на території Любачева і Башні-Долішньої, а також могили солдатів комуністичного апарату безпеки, які „Polegli za ojczyznę w latach 1945-1947 walcząc z bandami UPA na terenie powiatu lubaczowskiego”. Інші поховання учасників боїв з УПА на воєнному цвинтарі на Желихівці, при вул. Ожешкової (бічна від Костюшка). Цвинтар виник на початку I світової війни для поховань солдатів австро-угорської армії та військовополонених, які померли у шпиталі влаштованому у місцевих казармах, отже спочивають на ньому також українці, як з Галичини, так і Наддніпрянщини.

Під час археологічних розкопок, проведених на території замкового узгір'я в Любачеві, відкриті були залишки оборонного міста, який проіснував до XIV-XV ст. Поруч міста розташована була осада – віднайдено тут кераміку, персні, гребені та скляні браслети, яких чис-

ло вказує на те, що від XII-XIII ст. діяла тут майстерня, котра виготовляла цей вид прикрас характерний для середньовічної руської (давньоукраїнської) культури. Особливу цінність має знайдений тут енкалпідон – складаний нагрудний хрест.

Регіональний музей (Muzeum Kresow) у Любачеві розташований у будинку колишнього двірського шпихліра початку XIX ст. (вул. Собеського 4, напрямком на Будомир). В його постійній експозиції знайдемо археологічні, історичні і етнографічні матеріали з території міста та навколишніх сіл. Музей відкритий від 9.00 до 14.30, а в суботу-неділю від 10.00 до 14.00.

За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у місті приживало 6.650 осіб, в тому числі 2.700 українців, 1.300 поляків, 500 латинників, 2.150 євреїв.

В Україні партнерським містом Любачева є Яворів (Яворівський район по черев кордон межує із Любачівським повітом).

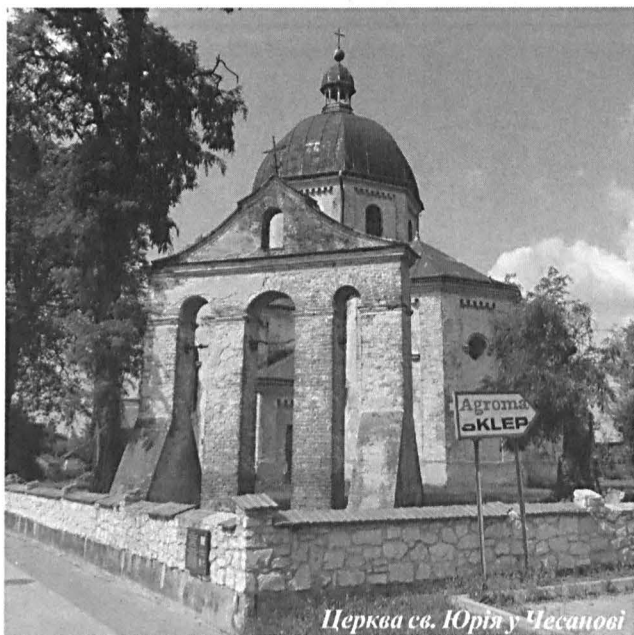
Чесанів (Cieszanów)

Церква св. Юрія (мурована, 1900 або 1908-1910 рр.) з мурованою дзвіницею. (Вул. Скорупки – західна сторона історичного міського ринку). Після 1947 р. стояла закритою, у 1956 р. була пограбована і здевастована, деякий час слугувала як склад хімікатів, пізніше як склад підприємства виробу іграшок. Зараз проводиться ремонт. Внутрі збереглися стінні розписи виконані у 1930-х рр. Григорієм Кузневичем. Виконуючи зображення чотирьох євангелістів автор придав їм лиця церковних ієрархів а св. Лука, опікун мистців, має лице самого іконографа. Над одним із зображень ангелів розміщений надпис „Боже Україну храни”, а в орнаменти вкомпановані зображення Тризуба.

При старшій церкві св. Юрія (дерев'яна, 1804 р.), яку перед 1900 р. розібрано та перенесено до іншої місцевості, на початку XIX ст. улаштовано міський цвинтар, яким користувалися як українці, так і поляки (українці ховалися передусім у південно-східній частині, де збереглося чимало пам'ятників бруснянського типу).

Будинок колишнього **Народного дому** при вул. Сенкевича.

На перехресті вулиць Сенкевича і Собеського **пам'ятник з 1883 р.**, присвячений перемозі короля Яна Собеського під Віднем у 1683 р., з написами українською і польською мовами (під час ремонту пам'ятника у 1970-х рр. знайдений був фундаційний документ українською і польською мовами зі спис-

Церква св. Юрія у Чесанові

Народний дім у Чесанові

Пам'ятник королю Собеському у Чесанові

ком фундаторів). Отже побудова пам'ятника була ідеологічним заходом, який мав засвідчувати бажану польською стороною єдність націй колишньої Речі Посполитої, якої символом був медальйон із зображенням польського Орла, литовської Погоні та руського св. Архангела Михаїла.

У Чесанові народився поет Петро Карманський (1878-1956), член літературного гурту „Молода Муза”. На території міста у Х-ХІІ ст. існувала реміснична оселя. Місто на магдебурзькому праві було локоване у 1590 р. та вивожувало роль ремісничо-торгівельного осередку місцевого значення.

За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у місті приживало 2.850 осіб, в тому числі 370 українців (з них 260 польськомовних), 1.330 поляків і 1.150 гебреїв. Діав у цьому часі відділ Товариства „Просвіта”.

Гміна Великі Очі

Бігалі (Bihale)

Парафіяльна церква Покрови Пресвятої Богородиці (дерев'яна, 1821 р., перебудована у 1928 р.). Біля церкви мурований будинок плебанії. В селі кам'яний хрест для вшанування 1848 року (замальований „для краси” товстим шаром вапна, але дату видно).

Цвинтар на південь від села поза сучасною забудовою, при дорозі до Чернявки і М'якиша. Зараз використовується римо-католиками, збереглося невелике число бруснянських пам'ятників. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі приживало 1.020 мешканців, в тому числі 605 українців, 40 поляків, 350 латинників, 25 гебреїв.

Великі Очі (Wielkie Oczy)

Парафіяльна церква св. Миколи (дерев'яно-мурована, 1925 р.), на місці церкви знищеної під час воєнних дій 1915 р. Після виселення українців деякий час використовувана як склад, нині полишена, руйнується.

У 1671 – 1935 р. Великі Очі мали міські права. У міжвоєнному періоді належали до Яворівського повіту. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. проживало тут 1.880 мешканців, в тому числі 320 українців, 1.000 поляків і 560 гебреїв.

Вілька-Змійвська (Wólka Żmijowska)

Церква Різдва Пречистої Богородиці (дерев'яна, 1896 р., а може навіть ХVІІІ ст.), філія парафії у Змієвських. Після 1947 р. не використовується.

Село належало до Яворівського повіту. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 440 осіб, в тому числі 400 українців, 35 латинників і 5 гебреїв.

Змисвська (Żmijowska)

Парафіяльна церква Успення Пресвятої Богородиці (дерев'яна, 1770 або 1786 р.) на східному кінці села. Після 1947 р. не використовується. При церкві цвинтар з нечисленними бруснянськими пам'ятниками.

Село належало до Яворівського повіту. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 1.090 мешканців, в тому числі 860 українців, 20 поляків, 180 латинників, 30 гебреїв.

Кобильниця-Волоська (Kobylnica Wołoska)

Парафіяльна церква св. Димитрія (мурована, 1924 р.). Після 1947 р. стояла закрита, згодом перейнята римо-католиками, з 1992 р. відправляються

також українські богослужіння (обслуговує духовенство із Ярослав). При церкві хрест тверезості.

В селі два цвинтарі, на яких хоронені були українці – один закритий, другим нині користуються римо-католики.

Село належало до Яворівського повіту. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. було тут 1.840 мешканців, в тому числі 1.750 українців, 15 поляків, 25 латинників, 20 гебреїв, 30 німців та осіб інших національностей.

Кобильниця-Руська (Kobylnica Ruska)

Церквище після парафіяльної церкви св. Димитрія (дерев'яна, 1922 р.), знищеної по 1947 р. разом з каплицею із 1926 р.

Село належало до Яворівського повіту. За обрахунками В. Кубійовича у 1939 р. було тут 1.630 мешканців, в тому числі 1.360 українців, 100 поляків (колоністи оселені ще за австрійських часів), 75 латинників, 35 гебреїв, 60 німців і осіб інших національностей. 26 лютого 1945 р. 80-особова група солдатів Польського війська вбила кілька десятків українських мешканців села.

Лукавець (Łukawiec)

Церква св. великомученика Димитрія (дерев'яна, 1701 р., брамка б. церкви перенесена із Кобильниці-Волоської). Після 1947 р. стояла закритою, деякий час використовувалася як склад мінеральних добрив. У 1980-х рр. була підпалена, але згоріла лише частково, після ремонту стоїть закритою. Церква у Лукавці належить до найдавнішого архітектурного типу українського дерев'яного сакрального будівництва, цього самого, що церкви кінця ХVІ ст. у Радружі і Горайці.

На південному краї села, по обох боках дороги до Великих Очей, два цвинтарі, на яких зустрічаються українські поховання з бруснянськими пам'ятниками.

За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 2.030 мешканців, в тому числі 1.040 українців, 200 поляків, 740 латинників і 50 гебреїв.

Гміна Горинець

Брусно-Нове (Nowe Brusno)

Церква св. Параскевії (дерев'яна, 1713 р.), філіяльна парафії Брусно-Старе. Після виселення українців перейнята у державну власність і стояла пус-

Нове Брусно – вид з цвинтаря на церкву св. Параскеви

тою, що призвело до деградації, яка загрожувала заваленням будинку. У 1990-х роках початий був капітальний ремонт, однак швидко перерваний (змінено лише покриття куполу над вівтарем). Вціліле церковне оснащення потрапило до музеїв у Ланцуті і Перемишлі.

На південь від церкви **сільський цвинтар** з поч. XIX ст. з чималою кількістю бруснянських пам'ятників (в тому числі й німецьких колоністів).

Брусно-Нове це колишній присілок Брусна, відомий початково під назвою Воля Бруснянська. Назва Брусно-Нове з'явилася наприкінці XVIII ст., коли виникла німецька оселя Дойчбах (нині Полянка Горинецька), яка відділила Волю Брусненську від основної частини Брусна, яку стали звати Брусном-Старим. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 1.310 мешканців, в тому числі 500 українців, 750 поляків (у мішаних родинах деякі вживали української мови), 50 євреїв, 10 німців і осіб інших національностей.

Брусно-Старе (Stare Brusno)

Село нині не існує. Залишився **цвинтар** з I пол. XIX ст., найгарніший на Закерзонні, з дуже великою кількістю пам'ятників, виконаних місцевими майстрами, в тому числі мистцем Григорієм Кузневичем (1871-1948), який народився у бруснянському присілку Хмелі. Парафіяльна церква св. Параскевії (мурована, б. 1905 р.), розташована біля цвинтаря, була перед 1956 р. розібрана на будівельний матеріал. На церквині зберігся ювілейний пам'ятник з написом „В пам'ятку Володимирові Великому. 950-ліття Хрещення Руси-України” та місієний пам'ятник на місці старої церкви (дерев'яна, 1716 р.), яку розібрано у 1906 р. Щоб знайти цвинтар, треба, їдучи від Брусно-Но-

вого, повернути в піщану дорогу вліво (їдучи прямо потрапимо до бруснянських каменоломів). Коли минемо кам'яні стовпи незакінченої брами (ліворуч) по правій стороні шукаймо великого громадського кам'яного хреста. Зараз на ним є доріжка до цвинтаря. Трохи на схід від цвинтаря, над річкою Брусенко, знайдемо ще руїни каплиці св. Миколи.

Брусно-Старе було складене із кількох розкинутих частин і присілків, з яких найбільшими були Хмелі, Клебанці, Лісове, Сохані, Солтиси, Шалаші і Загора. Нині ця територія є у великій мірі заросла лісом та майже незаселена. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 1.150 мешканців, в тому числі 1.075 українців, 5 поляків, 20 латинників і 50 євреїв.

Верхрата (Werchrata)

Парафіяльна церква св. Юрія (мурована, 1908-1910, неокласицистична за проектом Василя Нагірного). Біля церкви у 1938 р. встановлений був хрест на пам'ятку 950-річчя Хрещення Руси-України.

На південний схід від церкви, придорозі на Прісся, **цвинтар** з бруснянськими пам'ятниками, в тому числі дуже архаїчної форми, та 2 пам'ятниками із зображеннями тризуба. Також пам'ятник встановлений у 1993 р. на могилі 13 солдатів УПА, з їхніми іменами на металевих табличках та меморіальною дошкою мешканцям Верхрати загиблим у визвольній боротьбі.

На узгір'ї Монастир, біля 4 км. на північний захід від села (біля колишнього верхратського присілка Монастир),

Цвинтар у Старому Брусні

розташовуються оточені залишками кам'яного муру руїни монастиря, з якого залишилися муровані склепи (півниці) і частково засипана студня. Потрапити сюди можна з Верхрати пішохідним зеленим шляхом або з радгоспного селища Монастир.

Згідно із традиційними переказами засновником монастиря мав бути київський митрополит Петро Ратенський (помер у 1326 р.). Можливо, що в так далекому минулому існував тут якийсь монастирський осередок, але монастир, який діяв в новітній добі, заснований був, на землі подарованій мешканцями Верхрати, щойно у 1678 р. старанням ієромонаха Іова Ямницького, з монастиря у Ямниці (Смолині), який у 1764 р. був приєднаний до верхратського. Монастир у Верхраті проіснував до 1806 р., коли був ліквідований з наказу австрійської адміністрації, а монахів, яких було кількох, перенесено до Крехова, разом з чудотворною Верхратською іконою Богородиці, яку стали звати Креховецькою. Колишня монастирська церква Покрови Пресвятої Богородиці (дерев'яна, побудована біля 1680 р.) простояла до 1950-х рр., коли була розібрана місцевим польським населенням. На зламі 1980-1990-х рр. на місці її вівтаря поставлений був дерев'яний хрест, а у 1996 р. неподалік нього побудовано невелику каплицю із копією Верхратської (Креховецької) ікони Богородиці.

Серед руїн монастиря пам'ятник на могилі солдатів УПА (з сотні Месники-Пікурень під командою „Залізняка”), які загинули 2 березня 1945 р. у бою з частинами НКВД у верхратському присілку Монастир та сусідньому селі Грушка. Спочатку загиблі були похоронені на місці бою, у квітні 1946 перепоховано їх на території монастиря, біля то-

ді ще існуючої Покровської церкви. На могилі був висипаний невеликий курган та поставлений березовий хрест. У 1980-х рр. хрест на могилі був відновлений українською молоддю. У 1993 р. могилу впорядковано та покладено на ній пропам'ятну дошку, а у 1994 р. встановлено кам'яний хрест. Окрім цього на території колишнього монастиря знаходяться ще дві воєнні могили. У першій спочивають жертви пацифікації присілка Мриглоди, яку здійснило Польське військо цього ж 2 березня 1945 р. (у 1997 р. на могилі поставлено дубовий хрест), у другій члени верхратського і любицького Самооборонних кущевих відділів, які у кількості кільканадцяти загинули під час наступу на залізничну станцію в Любичі-Королівській 9 березня 1946 р., та члени любицького СКВ, які загинули 15 або 16 березня 1946 р. під час облоги Польського війська у селі Грушка (на могилі залізний хрест, поставлений імовірно у 1997 р.).

Приблизно кілометр на схід від руїн монастиря урочище Бучина (також територія присілка Монастир) з кам'яними фундаментами церкви Успіння Богородиці, побудованої у 1900 р., та знищеної під час виселення присілка Монастир у 1947 р. Влітку 1997 р. встановлений був дубовий хрест з написом на підмурівці „Акція «Вісла»”, згодом побудовано греко-католицьку каплицю. В лісі поміж верхратськими присілками Монастир та Гірники стоїть також пам'ятний знак на місці смерті Ярослава Старуха „Стяга”, який загинув у бункері 17 вересня 1947 р. Потрапити до нього можемо згадуваним вже зеленим туристичним маршрутом – як від Монастиря, так і з дороги поміж радгоспною оселею Монастир та Волею-Великою (звідси ближче). Пам'ятник

розташований біля 200 м від зеленого шляху, рахуючи від стовпчика, яким означено лісові квартали 182/194/195. *Верхрата виникла у верхів'ї річки Рата, при шляху зі Львова до Замостя та була важливим ремісничим осередком. Було це велике село з численними присілками обабіч річки (м.ін. Майдан, Горай, Мриглоди, Монастир, Гірники, На Деганах). У 1880 р. Верхрата нараховувала 440 домів, в яких проживало 2.496 осіб. За віросповідною статистикою було 2.345 греко-католиків, 56 римо-католиків, 87 євреїв, 8 інших; за національною: 2.347 українців (русинів), 13 поляків і 121 німець. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 3.700 мешканців, в тому числі 3.500 українців, 30 поляків, 25 латинників, 120 євреїв, 25 німців. Верхрата належала тоді до повіту Рава-Руська. Під час акції „Вісла” українців із цієї околиці виселяно 25-31 травня. Відбувалися тут численні бої із відділами УПА, які діяли у навколишніх лісах, внаслідок чого більшість сільської забудови була знищена.*

Горинець (Horyniec-Zdrój)

Парафіальна церква Різдва Пречистої Богородиці (мурована, 1818 р., у класицистичному стилі) з мурованою брамою-дзвіницею (при вул. Здройовій, напрям на Вільку-Горинецьку). Після виселення українців перейнята римо-католиками, у 1984 р. розбудована. Церква розташована на узгір'ї, яке в минулому могло мати мілітарний характер – на перехресті Львівського і Белзького шляхів.

При вулиці Польського війська (по дорозі до Верхрати) цвинтар, у якого українській частині збереглося б. 30-ти пам'ятників. Поруч невеликий во-

Гора Монастир. Могила солдатів УПА, які загинули у бою з частинами НКВД

єнний цвинтар із пам'ятником присвяченим загиблим у польсько-українській війні 1918-1919 рр. авторства Григорія Кузнецовича (1928 р.). поруч інший пам'ятник, присвячений солдатам 9-го полку 3-ї дивізії піхоти Польського війська, загиблим у 1945-1947 р. у боях з УПА.

Горинець в минулому був осадою міського характеру, торгівельно-ремісничим центром, однак ніколи не отримав міських прав. За обрахунками В. Кубійовича у 1939 р. проживало тут 2.010 мешканців, в тому числі 670 українців, 200 поляків, 1.020 латинників, 120 гебреїв. Весною 1944 р. Горинець опинився на лінії боротьби поміж українськими і польськими підпільними формуваннями, внаслідок чого майже все польське населення залишило місцевість та повернуло щойно після переходу німецько-советського фронту.

Дев'ятир (Dziewięcierz)

Праворуч шляху Горинець – Верхрата, при дорозі в напрямку присілка Мочарни, великий цвинтар, а за ним мальов-

ниче церквище: мурована огорожа з брамами та капличками, фундаменти церкви (з підземеллям) та руїни кам'яного моргу. Стояла тут парафіяльна церква Воздвиження Чесного Хреста (дерев'яна, 1838 р.), здевастована советськими солдатами у 1944-1948 рр., коли територія була в складі СРСР (кордон з Польщею проходив повздовж огорожі цвинтаря), а у 1951 р. розібрана. Біля церкви поставлені були кам'яні хрести на пам'ятку місії (1927 р., існує нині) та 950-річчя Хрещення Руси-України (1938 р.).

Дев'ятир належав до повіту Рава-Руська. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 2.260 мешканців, в тому числі 2.060 українців, 10 поляків, 90 латинників, 40 гебреїв, 60 німців та осіб іншої національності. Більшість села зараз в Україні.

Криве (Krzywe)

Частинно знищений цвинтар з I пол. XIX ст., з бруснянськими пам'ятниками, розташований на північ від збереженої частини села, яка має назву Тара-

Верхрата. Пам'ятник на могилі українців загиблих у 1940-х роках

сівка. На території цвинтаря стояла невелика церква Покрови Пресвятої Богородиці (дерев'яна, 1717 р.), яка у 1895 р. згоріла і не була відбудована. Залишилася тільки дерев'яна дзвіниця. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 220 мешканців, в тому числі 170 українців, 5 поляків і 45 латинників.

Подемщина/Подимщина (Podemszczyna)

У північній частині села руїни мурованої дзвіниці, яка залишилася після парафіяльної церкви Покрови Пресвятої Богородиці (дерев'яна, 1882 р.). Церква, яка вважалася однією з найгарніших в околиці Любачева, була спалена осінню 1944 р., під час пацифікації села комуністичними силами безпеки, якої причиною була допомога його мешканців для УПА. На захід від села, при дорозі, яка починається біля церквища (відстань біля 600 м), поруч з бункером лінії Молотова, цвинтар з бруснянськими пам'ятниками (можливо, що холеричний). Другий цвинтар, із I пол. XIX ст., при дорозі до Нового Брусна (також поблизу бункера).

За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 1.000 мешканців, в тому числі 760 українців, 40 поляків, 130 латинників і 70 гебреїв.

Радруж. Церква св. Параскеви. Внизу: плита присвячена Катерині Дубневичевій

Прісся (Prusie)

Парафіяльна церква Різдва Пречистої Богородиці (дерев'яна, 1888 р.), з дерев'яною дзвіницею (XIX ст., побудована без використання цвяхів). Після виселення українців у користуванні римо-католиків, з 1993 р. відбуваються також греко-католицькі богослужіння. Внутрі збереглися стінні розписи з часу будови церкви та частина іконостасу із XVIII ст.

По другий бік дороги цвинтар з бруснянськими пам'ятниками (пам'ятником означено місце, де була до 1887 р. попередня Пречистенська церква).

Прісся належало до пов. Рава-Руська. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 580 мешканців, в тому числі 530 українців, 40 поляків, 5 гебреїв і 5 німців та осіб іншої національності.

Радруж (Radruż)

Парафіяльна церква св. Параскевії (дерев'яна, 1585 р.) з дерев'яною дзвіницею, оточена кам'яним муром, в який вбудований мург мурований із каменю, т.зв. дім дяка (імовірно із XIX ст.). Біля церкви кам'яні хрести (один із них датований 1727 р.), а при вівтарній частині **надгробна плита Катерині Дубневичевій** (з родини спадкових війтів Радружа), померлій у молодому віці у 1682 р. (виконана із пісковика, з епітафією т.зв. церковно-руською мовою). У 1993 р. церковний комплекс з храмом св. Параскевії був занесений до списку світової спадщини ЮНЕСКО.

Церковний комплекс розташований на невисокому грудку при колишньому шляху з Горинця до Потилича і Немирова. Його оборонний характер пояснюється загрозою зі сторони кримських татарів, яких грабіжницькі напади досягали Руського воєводства аж до 1670-х рр.

Після 1947 р. церква була спорадично використовувана римо-католиками, згодом перейняла її держава. На початку 1960-х рр. церковне оснащення, в тому

числі іконостас, передане було до музею в Ланцуті (туди потрапило також оснащення філіальної церкви св. Миколи). Нині це філіал Музею в Любачеві.

Найцінніші ікони, які зберігалися у церкві – св. Миколи, Хрещення Господнього і Преображення Господнього (XV ст.) передані були у 1930-х рр. до Національного музею у Львові (нині у львівському Музеї українського мистецтва). Внутрі збереглися фрагменти стінних розписів із 1648 р.

На схід і на захід від церкви розташовані **цвинтарі** з численними бруснянськими пам'ятниками (закриті). На східному цвинтарі похований учасник війни 1918 р. Михайло Старосілець, також пам'ятник загиблим воїнам УПА.

Кілька сот метрів на південний захід від парафіяльної церкви, неподалік місця, де колись була плебанія, у 1931 р. побудована була філіальна **церква св. Миколи** (на місці розібраної каплиці), яку нині використовують римо-католики у ролі філіального костелу парафії в Горинці.

Радруж належав до повіту Рава-Руська. За обрахунками В. Кубійовича в 1939 р. у селі проживало 2.590 мешканців, в тому числі 2.410 українців, 110 поляків (90 осіб це колоністи з кінця XIX ст., займали окремих присілок, 20 осіб – колоністи оселені у міжвоєнному періоді), 10 латинників, 60 гебреїв.

Закінчення в черговому числі

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

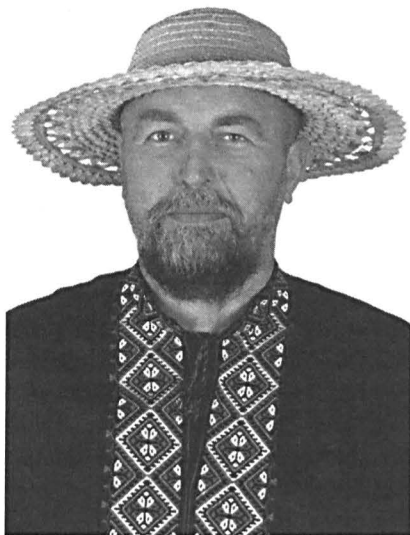

Swego czasu bardzo spodobał mi się felieton Tamary Bołdak-Janowskiej „Tutejszy, czyli nikt”, opublikowany w „Czasopisie”, w którym autorka w otwarty sposób skrytykowała postawy narodowe zajmowane przez naszą prawosławną społeczność Podlasia, określaną przez nią samą mianem Białorusinów. Pani Tamarę powiedziała brutalną i podstawową prawdę o losie własnego narodu, a słowa i pojęcia, którymi się posługuje, uważam za właściwe i obrazowe! Jest jednak pewne „ale”. Otóż niedawno przeczytałem książkę „Nasze tysiąc lat – z Sokratem Janowiczem rozmawia Jerzy Chmielewski” i uderza mnie wielka zgodność poglądów pani Bołdak-Janowskiej i poglądów pana Sokrata Janowicza w twierdzeniu, iż na całym prawosławnym Podlasiu mieszkają tylko Białorusini – nawet pod Hajnówką, Bielskiem czy Siemiatyczami.

Czuję się i jestem Ukraińcem, i pominięcie tej narodowości w rozważaniach o historii Podlasia i historii Rusi Kijowskiej jako tej, która dała świadomy początek istnienia obecnym narodom wschodniosłowiańskim, uważam za wielce niewłaściwe. Nie wiem, skąd u Was – etnicznych prawosławnych Białorusinów – bierze się to tak szerokie pojmowanie terytorium, na którym występuje białoruska nacja. Zapewne obydwój Państwo jesteście ludźmi wykształconymi, ale bardzo mocno niepokoi mnie ten wręcz historyczny ton bijący z Pani wypowiedzi, Pani Tamaro, w której chce Pani zaświadczyć o białoruskości wszystkich prawosławnych mieszkańców północnego Podlasia. Oświadczam – tak nie jest! Skąd się w Was bierze to przekonanie o białoruskiej monokulturze narodowej na tym prawosławnym terenie?

Tak nie było, nie jest i nie będzie! Oprócz etnicznych prawosławnych Białorusinów mieszkają tu jeszcze etniczni prawosławni Ukraińcy i są tu co najmniej od tysiąca lat. Ich rodowód na tym terenie – pomiędzy Bugiem a Narwią – bierze się na ogół z obszarów należącego niegdyś do księstwa kijowskiego Wołynia, Halicza i Polesia. Stąd właśnie przybyli moi przodkowie, którzy założyli moją rodzinną wieś Żerczyce i tutejszą 1000-letnią już parafię prawosławną.

Nie czyńmy zamieszania w sprawach prostych!

Jerzy Wolski: Nie spadliśmy z warszawskiego czy mińskiego drzewa genealogicznego – nasz rodowód duchowy i narodowy jest z Kijowa!

Na przestrzeni wieków wielu zrobiło wiele, abyśmy zapomnieli o swoich kijowskich korzeniach, lecz ta sztuka do końca im się nie udała! Na Podlasiu, w okolicach Siemiatycz, Bielska i Hajnówki, mieszkają potomkowie kijowskich, wołyńskich i haličkih Rusinów – Ukraińcy, często nieświadomi tego, lub oszukani narodowo, ale jednak – Ukraińcy!

W żadnej mierze nie neguję istnienia białoruskiej nacji – na północ od rzeki Narwi i w rzadkiej diasporze na całym terenie Podlasia, ale twierdzenia, jakoby wszyscy prawosławni mieszkańcy terenów pomiędzy Bugiem i Narwią byli „Białorusinami”, uważam za fałszywe i przeciwnie prawdziwe! Jeszcze raz podkreślam – nasz rodowód duchowy i narodowy jest nie z Mińska ani z Grodna, ani też z Moskwy – jest z Kijowa! Musicie to jasno przyjąć do wiadomości i stosowania!

Im więcej wiemy o historii, tym lepiej rozumiemy współczesność. I tylko znając historyczny wymiar, możemy stosować i prawidłowo rozumieć oraz oceniać po-

szczególne elementy tradycji – taka jest teza prof. Aleksandra Naumowa (patrz „Przegląd Prawosławny”, nr 2/2004, artykuł p. A. Radziukiewicz pt. „W domu rozdwojonym”). Gorąco polecam ten artykuł do uważnej lektury wszystkim Białorusinom, także tym o ukraińskich korzeniach, a w szczególności uciekinierom z ruskiego Prawosławia – „prawosławnym Polakom” – może choć trochę otrzeźwieją!

Skąd Wy, białoruscy działacze i publicyści, czerpicie wiedzę, na bazie której budujecie tak fałszywe i przewrotne twierdzenia? Na jakiej podstawie opieracie własne poglądy twierdząc, że wszyscy prawosławni mieszkańcy Podlasia, nawet ci ukraińskojęzyczni, są Białorusinami? Czy te Wasze poglądy nie wypływają bezpośrednio z propagandy komunistycznego i sanacyjnego okresu, która dopuszczała występowanie na Podlasiu jedynie Białorusinów, a Ukraińcy byli obiektem tępienia?

Pani Tamaro – przecież Pani poglądy na tę kwestię nic a nic nie różnią się od poglądów, jakie w tej materii propaguje powstałe w 1956 roku z nakazu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i kierowane przez funkcjonariuszy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, którego zasadniczym zadaniem społecznym, maskowanym działalnością kulturalną wśród „białoruskiej mniejszości narodowej”, było wywracanie wiary prawosławnej na Podlasiu, odciąganie ludzi od Cerkwi i szczepienie w to miejsce marksistowskiego światopoglądu, co w rzeczywistości tylko przyspieszało procesy polonizacyjne. Dodatkowo organizacja ta zajmowała się sianiem narodowego zamętu w głowach ludności ukraińskojęzycznej pomiędzy Bugiem i Narwią, której wskutek mniemania towarzyszy, że to są „Białorusini”, partia „robotnicza” nie wysiedliła w ramach akcji „Wisła” na Ziemię Odzyskane, kiedy to wszystkich Ukraińców z siedzib rodowych wypędzano!

Politycznie dyspozycyjni wobec partii komunistycznej, praktycznie w stu procentach upartyjnieni, propagujący ateizm funkcjonariusze BTSK, zawsze byli i do dzisiaj pozostają narzędziem obcej polityki! Oni to, robiąc politykę wmawiania białoruskości podlaskim „chachłom” (nie-rozbudzonym narodowo Ukraińcom), masowo spychają świadomość tychże ludzi w odmęty bycia „prawosławnymi Polakami”, czyniąc z nich w ten sposób surowiec do produkcji katolickich Polaków – totalnych Polaków.

O tym, że taki właśnie jest stan narodowych spraw na Podlasiu, powinien wiedzieć każdy myślący człowiek. Jednak partyjno-państwowa propaganda zrobiła w ludzkiej świadomości swoje i niektórzy z nas bardziej wolą żyć według starych schematów kłamstwa i społecznego fałszu zaszczipionego im w młodości, niżli dochodzić własnej prawdy! Bożej Prawdy i Sprawiedliwości! Dobrze śpiewa solista zespołu N.R.M. z białoruskiego Mińska Lawon Wolski: *Moje pokolenie wyrosło w ciemności i teraz ciemność wydaje im się światłem. Moje pokolenie wyrastało na granicy, z żelazną kurtyną przy swej duszy. Moje pokolenie hula i pije, klęczy na kolanach, nie lubi siebie. Tak jak biblijna „Księga Izajasza” mówi: Biada tym, którzy zło nazywają dobrem, a dobro złem, którzy zmieniają ciemność w światłość, a światłość w ciemność...*

Czy nie żyjemy zaślepieni kłamstwem o nas, o naszej własnej historii?! Czy jesteśmy sobą, będąc tylko gotowymi przystosowywać się do każdej sytuacji „prawosławnymi Polakami”, zamiast być dumnymi z siebie Ukraińcami i Białorusinami?!

Pod zaborem rosyjskim nasi ludzie poprzez religię utożsamiali się z „narodem wszechrosyjskim” i zapłacili za to w czasie I wojny światowej wielkim „bieżeństwem” i wynikającą z niego tragedią narodową, jakiej prawosławie na tych terenach nie przeżywało od tysiąca lat. Po II wojnie światowej utożsamianie się z narodem ukraińskim „owocowało” automatycznym przesiedleniem do radzieckiego „raju”, a tych, którzy tego zrobić nie chcieli, wysiedlano w ramach akcji „Wisła” na Ziemię Odzyskaną! O tym, jak paskudna była „władza ludowa” wobec mieszkających na wschód od „linii Curzona” Ukraińców, a także i Białorusinów, można przekonać się zajrzawszy na 10-

11 stronę książki Henryka Piecucha „W smudze śmierci” (Warszawa 1989). Na miejscu ostali się tylko prawosławni „tutejsi” na włączonym do woj. białostockiego północnym Podlasiu, gdzie jedni mówili gwarami języka ukraińskiego, a drudzy białoruskiego. Bo tylko ta ich „tutejszość”, „tubylczość”, a więc faktyczna beznarodowość gwarantowały im prawo do życia na swej ziemi! Po prostu po ciachu przeżyli swój trudny okres historii. A teraz w rozsądny sposób tym ludziom musimy dać szansę na świadome i prawdziwe odszukanie swojej utraconej lub jeszcze w pełni nie wykształconej narodowości!

Zatrważający jest fakt, że białoruskość praktycznie upadła na swoich etnicznych terenach powyżej rzeki Narwi, ale trzeba pamiętać, że na to polityka naszego państwa długo i świadomie pracowała! To do Was – etnicznych Białorusinów – powinna dotrzeć smutna prawda, że cała białoruskojęzyczna społeczność Sokólszczyzny i rdzennie białoruskich okolic Gródka czy Krynek jest już narodowo spolonizowana, a demograficzne zaplecze Waszej nacji w podstępny, sztuczny i szachrajski sposób zostało przez politykę państwa komunistycznego przeniesione na tereny ukraińskojęzyczne. Szczególnie mocno ujawnia się to w wynikach ostatniego powszechnego spisu ludności, gdy w kilku ukraińskojęzycznych gminach w okolicach Hajnówki, takich jak Czyże (81,8%), Dubicze Cerkiewne (81,3%), Orla (68,9%) ludność zadeklarowała się jako Białorusini, a nawet mowę swoją nazwała białoruską, bo tego przez większość XX wieku wymagała od nich władza i ku temu stwarzano warunki, organizując masowe nauczanie języka białoruskiego – zamiast ukraińskiego, przy okazji masowo ateizując tamtejszą społeczność prawosławną!

Że omotani taką „białoruskością” Ukraińcy z powiatu hajnowskiego masowo staczają się na pozycję „prawosławnych Polaków”, to wiem z sondaży, jakie odbyły się w kilku klasach „liceum białoruskiego” w Hajnówce, gdzie młodzież w 85% zadeklarowała bycie „prawosławnymi Polakami”, a nikt nie zadeklarował się Białorusinem! Czy dla Was, etnicznych Białorusinów, nie byłoby lepiej, gdyby za Narwią żyli odznaczający się wysoką świadomością religijną i narodową Ukraińcy – Wasi bracia w wierze i

bratnim narodzie? Przecież lepsza jest świadoma między nami współpraca, niż podjazdowa walka masowo owocująca „prawosławnymi Polakami”, którą podstępnie od wielu lat narzucało państwo?

Przez kilka ostatnich lat sporo rozmawiałem z młodzieżą kończącą nasze licea z nauką języka białoruskiego w Hajnówce i w Bielsku Podlaskim oraz z gimnazjalistami z tego terenu. Uogólniając powyższe wywiady z młodzieżą, można dojść do następujących wniosków:

1. Cała młodzież pochodziła z terenów ukraińskojęzycznych. Etnicznych Białorusinów pośród niej nie spotkałem!

2. W ogromnej większości potrafili się porozumiewać gwarą ukraińską („po swojemu”) i nikt nie zaprzeczał, że nie rozumie tej gwarowej mowy, jak ktoś do nich w niej się zwraca.

3. Gdy pytałem, do jakiego języka można by zaliczyć ich rodzinne gwary, odpowiadali, że kojarzą im się one z językiem ukraińskim.

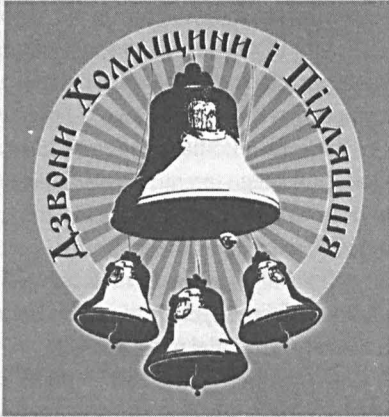
4. Gdy pytałem, skąd mają takie skojarzenia i czemu tak niepewnie przy tym obstają, to zwykle otrzymywałem odpowiedź, iż się już zetknęli z działalnością kulturalno-oświatową Związku Ukraińców Podlasia, otrzymali takie niepewne wskazania ze swoich środowisk rodzinnych, ale czują się w tym, w swej słabej tożsamości ukraińskiej mocno zagubieni.

5. Gdy dalej dociekałem ich narodowych postaw i wielkiej niepewności z tym związanej, jako jej źródło gremialnie wskazywali szkolny system narodowej przemocy panujący w ich miejscowościach. On rodził w nich wiele z powyższych wątpliwości.

6. Pytałem, czego uczą się lub doświadczać w szkołach, że rodzi to w nich takie nastawienie? W odpowiedzi masowo wskazywali na naukę języka białoruskiego w szkołach, do których uczęszczali. Gdy podkreślałem, że nauka języka obcego nie powinna mieć nic wspólnego z poziomem własnej świadomości narodowej, odpowiadali: Otóż nie! Ucząc języka białoruskiego jednocześnie mocno wkłada się nam do głowy, że jest to nasz język „narodowy”. Ucząc tego języka oraz elementów białoruskiej historii, geografii i literatury usiłuje się w nas zaszczerpieć przekonanie o naszej białoruskiej narodowości!

Українська радіопередача «Дзвони Холмщини і Підляшшя»

З початком 2011 року з'явилася перша від багатьох років радіопередача українською мовою на Холмщині та Південному Підляшші. Це єдина українська радіопередача в регіоні. Її мета – інформувати про життя холмсько-підляських українців, але також сприяти відродженню українського життя у цьому регіоні. У передачах представлені різні аспекти українського буття над Бугом і Угеркою: культурне і громадське життя, минуле регіону, життя Православної Церкви.

«Дзвони Холмщини і Підляшшя»

можна слухати кожної неділі:

- на сайті Православного Інтернет-радіо
Люблинсько-Холмської єпархії

www.pri-lublin.eu

- на хвилях Радіо Ортодоксія в Білостоці
(102,7 FM, on-line: <http://www.orthodoxia.pl>)
після 17.30 год.

Передачі «Дзвони Холмщини і Підляшшя» готуються в рамках проекту Українського Товариства у співпраці з Люблинсько-Холмською православною єпархією, є реалізовані завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща та при фінансовій підтримці Люблинського воєводства.

7. Pytałem więc, czy wielu z nich utożsamia się z tą narodowością. Padła odpowiedź, że tylko nieliczne jednostki lub nawet nikt w klasie. – To czemu chodzicie na takie lekcje? – Ano dlatego, że „starzy” nas tak zapisali, bo tak będzie dla nas „lepiej”! – Przecież wielu z Was ma już skończone 18 lat i może w tym względzie zdecydować o sobie? Tu się serdecznie śmieją i mówią, że jak ktoś jest już w klasie maturalnej lub przedmaturalnej i przez wcześniejsze lata uczył się tylko języka białoruskiego, to lepiej już nie „podsłuchiwać”.

Jasno więc z tego widzimy, iż nauka języka białoruskiego jako języka „narodowego” w szkołach na ukraińskojęzycznych terenach pomiędzy Bugiem a Narwią niszczy w młodzieży zarodkową ukraińską świadomość narodową, nie budując w zamian żadnej świadomości białoruskiej, co przyznają sami uczniowie, którzy w tym kuriozalnym konflikcie całkiem świadomie wybierają rozwiązanie trzecie, tzn. bycie „prawosławnym Polakiem”, a w zasadzie – co przyznają po „przyciśnięciu do muru” – osobą beznarodową!

Tak w ogólniejszym sensie zarysowuje się polonizacyjna polityka państwa polskiego i Kościoła katolickiego w całym XX wieku, zmierzająca do likwidacji nacji ukraińskiej i białoruskiej na terenach Podlasia. Kluczowymi ogniwami tego systemu są system szkolnego nauczania języka białoruskiego, sztucznie rozwinięty na terenach ukraińskojęzycznych, a zlikwidowany na terenach etnicznie biało-

ruskich, oraz BTSK – „narodowa” przybudówka PZPR-u, dzisiaj ściśle współpracujący politycznie z SLD w powyższych celach „narodowych” i dodatkowo także politycznych!

Aby tej sytuacji przeciwdziałać, należałoby szybko – dla prawidłowej równowagi – w system szkolnictwa na Podlasiu wprowadzić do masowej nauki język ukraiński jako tożsamy z mową tutejszej etnicznej ludności ukraińskojęzycznej!

Cerkiew ponadto powinna poprzez wprowadzenie lokalnych elementów językowych i narodowych tradycji do liturgii współtworzyć właściwe dla etnicznego gruntu stosunki narodowe na konkretnym terenie, odcinając się zdecydowanie od wspierania ludzi i organizacji zmierzających do utrwalania i rozwijania dotychczasowego fałszu narodowego! Za wszelką cenę powinna też dążyć do odwrócenia gwałtownego procesu polonizacji własnych wiernych, gdyż w wielu parafiach współczynnik utraty młodzieży na skutek małżeństw mieszanych i procesu wynarodowienia śmiało przekracza 50% i w wielu miejscach dochodzi do 75% całej młodzieży, co w dłuższej perspektywie doprowadzi do likwidacji wielu parafii i miejsc pracy prawosławnych duchownych! Dla części naszej młodzieży przejście w szeregi wiernych Kościoła katolickiego to „oczywista” droga pozbycia się własnych „ruskich” korzeni – raz i na zawsze! Sami świadomie szukają okazji, aby „uciec” i się „opolać”, nawet nazwiska zmieniają!

Wiem, że z każdym fałszem przez długie lata wtłaczanym w ludzką świadomość walczyć jest bardzo ciężko. Będę jednak walczył, bo wiem, że mimo tego całego fałszu sianego przez całe minione stulecie, przekonywania nas do potrzeby kłaniania się obcym bożkom, nadal na Podlasiu żyją sobie w najlepsze Ukraińcy, którzy w żaden sposób nie chcą uwierzyć w to, że spadli z warszawskiego czy mińskiego drzewa genealogicznego!

Zwracając się do tych wszystkich osób, które nie zgadzają się z moimi powyższymi wywodami, proszę o wystąpienie i publiczną dyskusję na łamach publikatorów. Jeżeli macie inne niż ja zdanie na temat masowego występowania pomiędzy Bugiem a Narwią etnicznych – chociaż narodowo nierozbudzonych Ukraińców, ale jednak Ukraińców, to bardzo proszę o rzetelne argumenty na potwierdzenie tezy, że ich język i kultura są białoruskie. Może rzeczywiście oprócz sanacyjnego i peerełowskiego politycznego i narodowego fałszu o nas i opartych na nim Waszych mniemań, będziecie mieli jeszcze jakieś argumenty na podbudowę swoich twierdzeń. Jeżeli jednak nie macie żadnych pozapolitycznych, popartych nauką, a nie propagandą argumentów przeciwko moim tezom, to, Panie i Panowie Białorusini, apeluję: NIE CZYŃMY ZAMIESZANIA W SPRAWACH PROSTYCH!!!

Jerzy WOLSKI, Białystok

Іван КИРИЗЮК

З циклу: «Живий мед»

Біле вино

Мої долоні
Розкішно
Глядять
Твою грудь
Замінілись
Мислі
В краплі меду
Гойдається ліфчик
Мов дві чаші
Білого вина
Над тіла
Медовим букетом.

Смак поцілунку

Як приснюсь
Тобі
В час жнива
При річці
У горах Карпатах
Прилітай до мене
Білим
Вільним птахом
З сердечної волі
Закоштуємо разом
Смак
Райського поцілунку
Під зоряним дахом.

Ниточка

Рум'яніє тіло
Від жару
Літнього сонця
Високо
У небі
Крилом надій
Розсипана
Азбука кохання
Ми делікатно
Йдемо
По ниточці мрій
Шукаючи
Щастя
Серебряного ключа
В загонах
Золотого збіжжя.

Крив'ятицьке жниво

В Крив'ятичах
Віє теплий вітер
З півдня
З Волині
Пливе гомін
Церковного дзвону
Вурлянської
Святині
В спокійному небі
Кружляє лелека
На руках дитину
Несе молодиця
Під ганком
Рідного дому
Стелиться запах
Дозрілої пшениці.

Пелюстки любові

Грає нам
Вітер
Музику
Молодецького вальсу
Шепоче
Про помадку
На твоїх устах
Про перфуми
Про корсет
Розп'ятий
На грудях
Смакували ми
Вогонь і воду
Твоє і моє тіло
Шукаючи причалу
Горіло
В білих
Пелюстках любові.

Човен долі

Життя річкою
Бистрокрилою ластівкою
Життя
То ти і я разом
У човні долі
На Підляшшя
Просторах
Життя
То мандрівка
В надіях
З рідною піснею
То вічне питання
Про сенс існування
А невдачі?
То пусте
Сідло без коня
То пусте вікно
За занавіскою сну
На холодному камені
Епітафія
Розиспаного зерна
Кирилиці.

Більськ, 18.07.2011 р.

Хронологіон — 2010

Зі своїх думок списав Юрій Гаврилук

26.02.2010 р.

Історичне минуле мають всі нації. Одні ним користуються, інші від нього потерпають. Хотілося б, щоб українці належали до цих перших, тому пробую про минуле писати не в тонації постійної катастрофи, яка місцями справді була, а як про події та надбання, які є просто фундаментом майбутнього, котре залежить вже передусім від нас.

12.03.2010 р.

У біловезьких нетрях ще сніг вилежує, але вже весна з кожним днем стає ближчою...

Коли будиться весна то, здається, пробуджуються в нас і прагнення. Хоч, певно, будуть і такі, котрі скажуть, що наші прагнення ніколи не засинають. Так — але найчастіше ми надто ліниві, надто змучені, надто зайняті, щоб їх почути... Зима... Вона морозить тіло, закутує його в кожух, але душа білим снігом і морозом іскристим — радіє! Однак все, навіть це найкраще, по якомусь часі надідає, набридає, в тому числі й принади зими, то й ми починаємо нудьгувати за весною, бо мороз під кожуха все ж таки заходить і біле тіло наше кусає... А може й під хутро лізе, бо я останнім часом — для подальшого підтримання письменницького іміджу — під біловезького зубра закамуплювався та свої записи вже від імені цього короля пущі задумав снувати.

Ось і лист від Зубра-Підляського Читачам (надіюся, що будуть!) писаний раннім ранком, коли нетрями туман снується та промиває заспане ще око березневого, напівсміливого сонця... Бо такий то з мене літературний звір-поет, що копитом з-під снігу не лише траву зубрівку на сніданок виколупує, але лісовий мох та минулорічне зілля розкопує — нагхнення у його зіпрілій духмяності розшукуючи. Та чекаю весняного антоничівського похмілля, від якого й зубрам у головах мутиться...

А з весною як із життям: чим довше вона з нами, тим гарніша — порівняйте хоч би кінець березня із половиною травня. Але й кожна весна має свій кінець. Так само і з життям, про яке мудрую, що кожний його марнує по-своєму.

Але воно все ж настільки довге, що маємо змогу багато чого в ньому виправити, багато що від нова знайти. Аби це робити широ і без страху!

25.03.2010 р.

Уххх! Попрацював професійно для заробітку грошового, зараз можна людей для розваги попіглядати, а властиво попідчитувати, що вони у своїх блогах чи різних сайтах інтернетних пишуть. Ось якась 18-річна дівчина взяла собі на озброєння чийсь вислів, що любов це великий зал очікування — кожний сидить і чекає своєї черги.

Я майже два з половиною рази від неї старший, отже — хоч би теоретично — більш життєво досвідчений, думаю, що „залом очікування” є просто вже життя. Мала дитина чекає батьківських пестощів чи цукерка, у віці цієї „тінейджерки” чекається на любов, у моєму віці мається вже дітей в літах цієї „тінейджерки”, а то й старших і чекається на момент, коли врешті можна буде де-що відпочити, а може навіть бути якийсь момент щасливим. Але найважливіше — оптимізм... Ой насмугив ☺! Справді — коли пишу, то часто із мене такий „мінорний оптимізм” вихлюпує... Але в „повсякденні” я швидше оптиміст, який часто-густо посміхається (може саме тому, що вже мене важко чимось злякати — після всіх цих життєвих катаклізмів, на які протягом минулих років надивився.

Живемо в павутинні часу та намулі поспіху.

26.03.2010 та 01.04.2010 р.

Все може в житті ще трапитися — на щастя, але й на жаль. Бо життя — мандрування по тонкому льоді та без гарантій, що коли він проломиться впадеш в обійми коханої особи або надійного приятеля, а не прямо в багнюку.

29.03.2010 р.

Інколи — шукаючи чогось в Інтернеті — потрапляю на... себе. Ось на сайті „Бібліотечка «Просвіти» Херсонщини” знайшов рецензію авторства Івана Немченка „Конттури українського літературного простору в сучасній Польщі”, в

якій він обговорює перші чотири випуски „Українського літературного провулка”. Коли пише про мої — у „Провулку” друковані — писання, таке говорить: „Як історик за фахом, він і в своїх поезіях, і публіцистиці, і в нотатках звертається до минувшини в її зв'язках з сучасністю. Пам'ять роду і народу озивається в творах письменника то як присуд, то як наказ до патріотичного чину. «Історія — це страшний вампір, — нотує Ю. Гаврилук. — Його зуби виростають з кожним новим проявом зла, яке накопичується з року в рік, з покоління в покоління. І швидше чи пізніше гострі зуби висмоктують кров...». Такий кривавий відтінок мають події з поетової «Гетьманської трилогії», що наклали фатальний карб на всю подальшу долю українства. «Зрабіла оця свята земля», «Сонце слухняно лише грати», «Вітер наруги трусить в очі» — ці та інші констатації звучать, як ляпаси. Далися взнаки гетьманські діла. «Спливла по лезах кров Іржу страждань змивавши Багрянородна це дочка Козацька воля». Сам Бог «в сорочці вишиваній» відкрісся від народу-лицаря, що став попихачем (вірш «Тобі — полин»). Рід гречкосіїв «сам як зерно У чужих жорнах». Жорстко й жорстко оголюється трагедія краю і його зневаженого люду, у якого спалено «негербові Генеалогічні дерева». Не в міфічних просторах Давидових псалмів шукати таку глибину страждань і туги — «не на вавилонських ріках На берегах своїх», де все відгонить гниллю і безпам'ятством, де «вітер чужої насмішки Свище в щілинах Розколотої душі», де «квітчає чорне зілля забуття Зневаги до свого Слова». Імператив поетів Празької школи вчувається в Гаврилюкових ліричних формулах, як-от:

Вітчизна це не міф
Це у гурті ми
Воля нам не прийде
Нам піти по неї.”

Отже — треба зараз глянути, може в Інтернеті є також щось про оцю Празьку школу.

Дивлюся в Google™ — показується, 3490 людей це словосполучення вже шукало. Знайшов щось і я. Так як думав

– йдеться про поетів міжвоєнного часу: Маланюка, Мосендза, Ольжича, Телігу, що про них я чув, навіть читав, зокрема статті Маланюка. Але віршів то мало, бо я ж письменник, а не читьменник ☺! Але й так, видно, духом їхнім перейнятий, адже як студентом був, то чимало різних писань тамтого часу, у Ягайлонській бібліотеці пересиджуючи, читав. У статті на одному з сайтів, підписаній Анатолієм Дністровим та озаглавленій „Поети і воїни прийдешнього”, написано: „«Празька школа» поетів в українській літературі – феномен, який не має аналогів у світовій літературі XX століття, оскільки безпосередньо пов’язаний з процесами національного становлення і тими катастрофами, що випали на долю української політичної нації. Будь-яку розмову про феномен творчості «пражан» годі починати без ґрунтового аналізу тієї суспільно-політичної ситуації, в якій опинилася міжвоєнна Європа. Насамперед, це зумовлюється тим, що ідейно-естетична платформа поетів «Празької школи», певною мірою, була дотичною до ідеологічного характеру мислення, а їхня творча практика досить активно вибирала провідні політичні, культурологічні, філософські ідеї, які породжував європейський інтелект”.

Прочитав це і так порефлектував: Файно, що й мої „студентські” вірші 1980-х років породжені „європейським інтелектом”, але чому довоєнного часу?!! А може наші справжні війни ще попереду?

02.04.2010 р.

Сьогодні Велика П’ятниця – Спомин Страстей Господа Нашого Ісуса Христа. Вийшов ввечері прогулятися для здоров’я. Вже смеркало. Бачу, щось порушиться на тротуарі – жаба якась. Зістрибнула на проїжджу частину. Вулиця не дуже центральна, але машини ж їздять. Прийшлося припильнувати, щоб щасливо перебралася на другу сторону вулиці, де допоміг їй ще перелізти огорожу до чийогось городу. А то би загинула бідолашна під колесами – без надії воскреснути на третій день по Писанню...

03.04.2010 р.

Незабаром у друзів будуть хрестини. Вчора був похорон у сусідстві, взавтра – похорон у родині. Аж хочеться крикнути: Ну й набридли мені ці люди зі своїми народженнями й смертями. Все одне й те саме! Нуль оригінальності...

Слідами Антоничевої Лемківщини. Радоцина

* * *

Сьогодні ранком вже щось написав, та небагато. Також зараз, після обіду, творча підсвідомість переживає побачене й відчуте минулими годинами, днями, місяцями, роками навіть. Колись це все вихлюпне, википить думками, виснується як пара з-під накривки. Саме із пари формуються хмари, якими весна поїть спраглу післязимову землю, щоб зеленіла вона молодими пагінцями нового майбутнього...

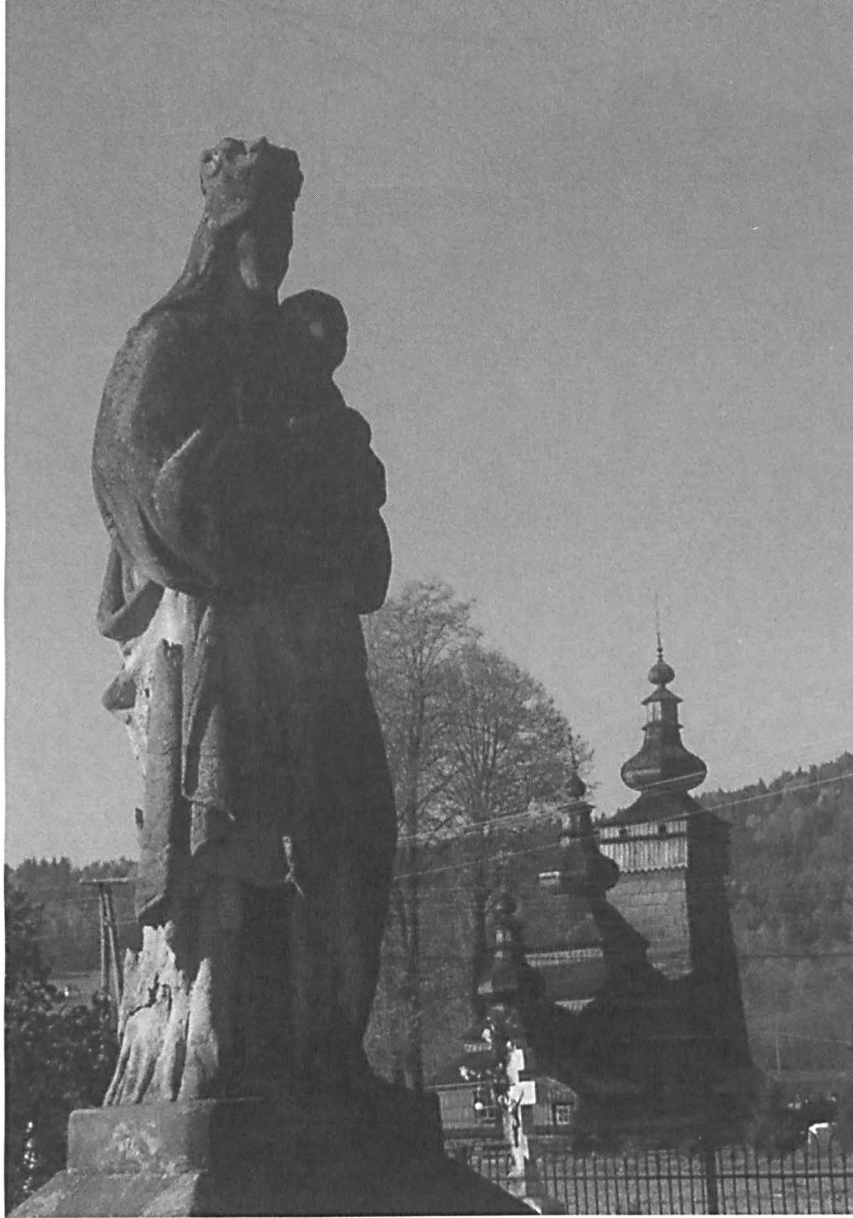
Взавтра Великдень – Святе Воскресіння. Свято надії – отже весни душі, після гіркоти житейських морозів...

У житті буває по-різному, по-різному буває у відносинах між людьми. Коли бачимо в цьому сенс і надію то, попри всі негаразди, пам’ятаємо передусім добрі хвилини. Коли цього відчуття сенсу не стане, коли надія вивітриться – в пам’яті кам’яніють лише чорні, колочі спогади.

04.04.2010 р., Великдень, неділя

Екуменічний Великдень цього року, адже й брати-римокатолики Wielkanos мають. Змивавши посуд після великод-

нього сніданку (змивання це заняття для інтелектуалів – руки працюють, а голова може думати) подумалося мені щось із ділянки, так би сказати, міжстатевого екуменізму. Адже – думав я – чому такі, нібито, атрибути сильних чоловіків всі жіночого роду. Це ж і „сила”, і „могутність”, і „міць”, і „відвага”, і „звитяга”, так само як „боротьба” і „перемога”. Жіночого роду ж і „війна”, а навіть „різня/різанина”. Але також „гризня”, „сварня”, а навіть „пошесть”, „повінь” і „пожежа”. А коли ці всі жіночі лиха минуть, наступають явища чоловічого роду – спокій та мир! Ой, вийшло мені щось зовсім не міжстатевим екуменічне, а навіть сексистське... Але коли повести далі ці філологічні пошуки картина виходить вже не аж так однобока, бо ж жіночого роду „злагода”, „безпека”, ну й – звісно – „любов”! Бо то, бачте, у житті так то вже є, що per aspera ad astra. Отже – коли хочеш добитися злагоди, безпеки і любові то, хоч-не-хоч, мусиш перейти через всі ці терни житейських мук, поведей та й пожеж, що душі й серця стражданням дерзають.

Слідами Антоничевої Лемківщини. Квітень

* * *

Такий я вже, здається, славний та іменитий, бо то й в члени НСПУ записали, а ще й „Україна орден «За заслуги» дала”, що подумав: треба сина-Павла взяти, щоб фотографій моєї персоні набрав, як справжньому celebритові. Отже, вийшли ми на Дуб’яжинський гостинець, щоб до Пилицького лісу піти й трохи плернерних фоток клацнути. А тут автомашини люди із Більська до Дуб’яжина їдуть, а може й до Мокрого, бо воно також при цій же дорозі розташоване. То кажу синові-Павлові: – Може б так затримати й перепитати: „Православний чи католик?!” – Навіщо? – Щоб, як православний, то йому „Христос Воскрес!” сказати... – А як католик? – То „Wesołego Alleluja!”... А ще й можна йому при цій нагоді екуменічно впершити – щоб запам’ятався йому цей Великдень, який і православні, і римо-католики одного дня святкують...

* * *

Останніми днями в нас мішок з похоронами розв’язався. Більськ місто не таке то й велике, але від четверга кожного дня на якийсь похорон натакаюся. То сусід через одну хату, то хтось із сусідньої вулиці, то зовсім невідома особа. Сьогодні похорон був у нашій родині. Що ж – видно Господь Бог весняний передсвятковий біланс живих і мертвих перевіряв...

07.04.2010 р.

До думок про Антонича: Творець – поет та його твори-вірші це лише привід для цього, щоб через наші уми й серця струмувала поезія. Вірш це каталізатор – збудник цього, що в нас дрімає, що нас болить, що нас втішає. Щоб бути читачем поезії, треба також мати багато літературного хисту, щоб вміти – керуючись підказками поета – пройти через огорожу чужих слів у свій власний сад поезії...

* * *

(Про зубра на початку квітня – із зубрових щоденників)

Після гарних двох перших днів Великодня зробилася у нас плаксива погода і дощ трусить на пушанські нетрі. Це небо землю поїть рососою, щоб за неділі дві не лише легко зазеленіти, але й розцвісти мала силу. Однак поки що – бррр! Холод і волога під зуброве хутро залазять...

Що ж – квітень, зокрема його перші тижні, це неначе ранньовесняне чистилище перед бурхливим травневим раєм. Зараз ще про цей май-рай помріяти лише можна, мерзнувши під безлистим ще дубом, тверді стеблини торічної зубрівки мляво пережовуючи...

Проснешся же травневим ранком – світлом залиті галявини і бори... Туман снується і не зовсім пробуджене ще сонце лице із нічної дрімоти обмиває. Квіти келихи напружують і на бджолиний доторк виставляють, а зубрівка духмяністю захмелює і радісним настроєм на весь день Божий настрояє.

А вечором? Тепло ще парує із землі, коли солов’їні пісні нетрі пронизують і наші зуброві кубла. На мохові, отже, тіло напружуєш і мурчиш – чи то собі, чи то до чийогось вушка, бо у травневі саме ночі найбільш звабливі чари жіночі. Мурчиш же, яке то щастя бути тут, у цьому місці, весняною порою – та хмелитися нічно аж досвіт засвітить зорею...

Ах мрії, мрії... Але ж недалеко магічна хвилина, коли квітневий несміливість приходить буйна із травневих чарів заміна...

10.04.2010 р.

„Я не на електрику!” – це саркастичне ствердження слугує декому, щоб прокоментувати факт, що не все задумане вдається зробити у первісно призначеному для цього часі. Я ніяк не зміг ще завершити писання вступної статті про події на Холмщині у 1939-1948 роках (до збірника спогадів і документів там того часу) та чогось на зразок есе при нагоді 100-річчя від дня народження Богдана Ігоря Антонича – для „Київської Русі”. Це зрештою не так із лінивства як із – притаманного нібито зодіакальним Дівам – прагнення до досконалості ☺! Отже – нелегке життя й творіння інтелектуала на провінції, де навіть до менш-більш пристойної бібліотеки десятки, а то й сотні кілометрів. Але про Антонича вдалося зібрати досить багато потрібної літератури – де що мав вдома (привезене зі Львова, та

навіть Канади, де видавав журнал з антоничівськими акцентами митрополит Іларіон (Огієнко)), дещо підіслали „добрі люди” (читай Володимир Пилипович і Мирослав Вербовий) з Перемішля та Варшави.

Отже сьогодні ранком – проснувшись – взяв у руки збірник „Весни розспіваної князь” та трохи став читати, що про Антонича написали інші, а вкінці повернув мою увагу зрепродукований Антоничів „Dyplom magistra filozofii”. У біографічних довідках пишеться часто, що студіював він славистику, але з диплому виходить, що поет „відбував приписані студії в Університеті Яна Казимира у Львові на Гуманітарному факультеті у царині польської філології”. З переліку складених іспитів (всі з найвищою оцінкою „дуже добре”) виходить, що було там багато загальнославістичних предметів (описова граматика староцерковнослов’янської мови та сама ж ця мова, порівняльна граматика слов’янських мов), але все це мало на меті вивчити доброго полоніста, яким за фахом був також Антонич.

Отже – як би не цензурувати минулого, не втечеться від факту, що найвизначнішим, найяскравішим українським поетом Львова 1930-х років був „польський полоніст” Bohdan Antonicz (саме так він записаний у дипломі). Це, звісно, не слава для Польщі і не ганьба для самого поета – це просто ствердження факту, що був він людиною пограниччя (зараз це дуже „стильно”). Ця пограничність виникала, звісно, не із факту, що Горлицький повіт, в якому розташована Новиця, прорізаний українсько-польською етнографічною межею, а з

цього, що в ході подій таким пограниччям стала вся історична Русь-Україна, яка потрапила чи то під польську, чи то під московську домінацію.

Заяленим трафаретом стала аксіома, що „пограниччя збагачує”. Справді збагачує, але домінуючу культуру – притоками урізнобарвлюючих зразків зі здомінованої культури, та й самих творців, яких світ бачить не в контексті їх етнічного рідного, але офіційного громадянського паспорта, як хоч би „polski prymitywista Nikifor”, чи „polski malarz Jerzy Nowosielski”.

Звісно, в історії завжди були людські жертви і втрати – хоч би на кровопролитних війнах. Але кров героїв зміцнює націю, навіть якщо і не досягає вона перемоги. „Мирний” відтік крові не лише послаблює „наших”, але й зміцнює „чужих”. Прикладом хоч би ця когорта вихованців київської академії, яка у XVII-XVIII ст. ринула в Московщину, щоб її просвічувати європейською наукою, а у Шевченкову добу це – звісно – Микола Гоголь.

У 1926 році російський вчений, князь Нікалай Трубецькой, на вигнанні у Парижі написав одкровенно: „...ця культура, яка з доби Петра живе й розвивається в Росії, є органічним і безпосереднім продовженням не московської, а київської, української культури...”. Факт – дріжджі були „київські, українські”, але мука все ж була московська, так само як і піч, і з замішаного киянами-українцями тіста спікся імперський калач, якого жування в українців мало відібрати охоту ласуватися своїми рідними паляницями. Отже, українці, які приклали своїх рук та умів до створен-

ня новітньої російської культури, опинилися у ролі ковалів виковуючих сокири, котрими „москалі” пробували зарубати українську націю.

11.04.2010 р.

Щоб не казати – шок! Вчора у розбитому урядовому літаку загинула під Смоленськом майже сотня представників польського політичного та військового естеблішменту, в тому числі й президент.

У телебаченні ні про що інше не говориться – й не дивно... Дехто каже – а може є в цьому якийсь сенс? От ідеалісти – в цьому є лише причини та наслідки. Перші призвели до цієї катастрофи, другі – породжені саме нею. Але сенсу в цьому жодного не було, немає, й не може бути. Просто – подія... Вже нічого в ній не зміниться – можуть змінюватися лише її оцінки і коментарі.

* * *

Вже минуло багато років, як на світі з’явився фільм „Матриця – Matrix”... Тамтой „Matrix” – знаряддя поневолення людства машинами. Уявна реальність, у якій живе свідомість людини-батареїки... В реальному житті також „матриці” – релігійні, національні, класові, чи корпоративні. Ідеологічні бульбашки, які дають сякий-такий комфорт людського існування в окремій спільноті. Кожна нація це також своєрідна матриця, в якій живеться від народження... Біда починається, коли „матриця” недобудована чи пошкоджена, як ця, у котрій прийшлося жити нам – українцям... То ж і я пробую якось приєднатися до грона будівників цієї захисної ідейної бульбашки.

Багатокультурно – і не лише в Білостоці

Закінчення з 12 стор.

Українські ансамблі з Росії відомі також в українському середовищі Підляшшя, оскільки вони виступали на Фестивалі української культури на Підляшші «Підляська осінь» та на «Орленських вечірках» у Уорлі.

Фестиваль завершився 28 липня гала-концертом перед білостоцькою ратушею, на якому перед багаточисленною публікою виступили, вибрані Міжнародною артистичною радою з-посеред усіх учасників заходу, найкращі виконавці цьогорічної єдиції фестивалю. Не забракло на ньому також українських ансамблів – черговий раз перед бі-

лостоцанами показалися між іншими українці Росії, які під час півторагодинної програми запрезентували своє мистецтво.

«Підляська октава культур» є доволі молодим, хоч уже відомим фестивалем, який проходить з великим розмахом. Доказом цього є кількість місцевостей, у яких виступають ансамблі, а також кількість та рівень виконавців. Під час шести днів концертів показалося на фестивалі близько 500 артистів. Дякуючи тому жителі регіону, головнз-поза середовищ національних меншин, могли доволі добре ознайомитися з українською культурою, яку представляло

на фестивалі п’ять ансамблів – три з України та три з Росії.

IV Фестивалю музики, мистецтва і фольклору «Підляська октава культур» профінансовано з джерел Міністерства культури і національної спадщини та Підляського маршалківського правління. Зовсім не підтримало його Міське управління, що є дивним, оскільки фестиваль досить добре промує Білосток, показуючи його гарне обличчя як міста багатокультурного та відкритого на різні культури.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

12.04.2010 р.

Ці думки про „Matrix” з’явилися у мене під впливом рефлексій на тему польського патріотизму, який – у поєднанні із сталінською злочинністю (виникаючою із „місцевих умов” російської, спочатку царської, згодом комісарської, імперії) – зумовив передучорашню трагедію. Можна б сказати, що загиблі польські політики й військові, які легіли вшанувати своїх співвітчизників розстріляних весною 1940 року у Катинському лісі, стали черговими – загробними – жертвами більшовизму-сталінізму. Сталіністи, чи просто полонофоби, могли б сказати з насмішкою: „Ми знали, що поляки готові багато чим пожертвувати, щоб гідно вшанувати своїх «родаків», але щоб аж так?!”

Розумні „українські націоналісти” полонофобами ж не є – хоч і пам’ятають, що Польща до 1940-х була однією із держав, які аспірували володіти частиною території сучасної „держави Україна”. Але з другого боку – польські жертви сталінізму на ознайомлених зі своєю історією українцях приголомшуючого враження не зроблять – бо ж вся Україна це по-суті великий Катинський ліс...

* * *

Передучора вислав Дмитрові Стусові три шматки моїх писань-роздумів про Антонича з запитанням, чи варто тягнути працю далі – з орієнтацією на публікацію у „Київській Русі”. Дмитро відписав, що треба робити текст більш есеїстичним і менш прив’язаним до поїздок, бо це надто відвертає увагу від Антонича й зле сприйматиметься читачами.

Що ж – можна б зажартувати, що мій творчий нарцисизм наказує писати про Антонича з точки зору моєї власної автобіографії. (Останнім часом я навіть задумав зібрати свої різні статті історичного і літературознавчоподібного характеру у книжку із заголовком „Український архетип”, та підзаголовком „Автобіографічна історія України в ескізах”).

Дмитро певно має багато рації. Але, з другого боку, я ж не хочу позувати на „всезнаючого знавця творчості Антонича”, бо я навіть не літературознавець, а просто „звичайний”, чи „загальний”, історик, який колись „на зорі” своїх „літературних трудів”, зацікавився його віршами – от так, просто для себе, як це й сьогодні робить багатьох українців, на своєму „привітанні життя”. Хочу написати щось, що не було б повто-

рюванням за іншими, чи черговим літературознавчим розтином трупа поезії. Тут мій козир саме в цьому, що країною, яка створила Антонича – Лемківщиною/Лемковиною – мандрував разів кілька, трохи знаю її саму і лемків, які ще у ній проживають. Інше це те, що і я, так як колись Антонич (хоч це, звісно, інша епоха та інші обставини) намагаюся стати українським „трудівником пера” у реаліях польської держави, отже „варюся” у зовсім іншому казані, аніж сучасні українці-наддніпрянці, а навіть і українці-галичани. То може із моїх мандрів – трохи Бескидовими горами, трохи долинами, трохи сторінками Антоничевих збірок – щось нового і, дай Бог!, цікавого в голові виникне та на папір вихлюпне.

12.04.2010 р.

Повторюю дату, бо це початок нового зошита із записами. Старий був грубелязний, під 600 сторінок, й майже десять років записки в ньому робив. Цей „худіший” – ледве 360 сторінок, то певно й набагато швидше його заповню... Назвав його „Малий стаціонарний зошит” – так, це алюзія до „Малої подорожньої книжечки” Франциска Скорини (це був початок XVI ст., але для історика спілкуватися із давно померлими справа нормальна). Буду тут снувати щось на зразок літературної творчості, записуючи це все, що мені на думку спадає, щоб хоч цим способом трохи підтримати імідж своєї особи, як творчої одиниці.

Одні скажуть, що це щоденник, а я погоджуюся із пані професор Валентиною Соболю, яка популяризує поняття его-документ (перший раз це словосполучення почув саме від неї). Багато що записую зразу в комп’ютер, зокрема, коли пишу якусь „статтю на тему”. Але комп’ютерна пам’ять віртуальна, а записане на жорсткий диск податливе на незворотні зміни – легко щось викинути, бо здалося непотрібною дигресією, чи зовсім переробити. А такі ж „первісні” думки також бувають цікаві. То може прийдесться прийняти іншу послідовність і списувати із комп’ютера у зошит?

От хоч би таку, дещо може мінорну, думку, яка виникла при писанні про Антонича: „Задріпаний потребами та необхідностями буденності, яка вимагає чогось зовсім іншого аніж натхнення творчості, кличу Музу та сідаю писати ці свої думки і роздуми про Антонича – щоб відкрити суть свого ества,

щоб захиститися перед деградуванням цієї буденністю мого «Я»”.

14.04.2010 р.

Ранок ранній... Підчитую журнал, власне щотижневий додаток до щоденної газети, де є стаття про актрису, яка грає у театральній виставі відомого драматурга.

Я ні фільмів із цією актрисою не бачив, ні твори цього ж драматурга мені не дуже відомі, хоч він зі „світовим ім’ям”. Усвідомив собі, що дуже багато важливих фільмів і вистав не бачив, чимало книжок не прочитав. Але вирішив не почуватися із-за цього як провінційний ретроград, адже те, що хтось зробив фільм, чи написав книжку ще не причина, що я маю подивитися чи прочитати цей твір чийогось інтелекту. Зрештою, чи в театрі або літературі знайдеться щось цікавого і новішого, аніж у житті, де люди кохаються, ненавидяться та вбиваються, або хоч про це мріють?

Просто на екрані чи у книжці це все буде більш гіперболізоване та надумане, щоб не сказати – надуте. Тому вирішив не комплексувати з причини своїх культурних „занедбань”. А зрештою ніколи цим так насправду не переймався, так само як ніколи не вважав, що треба свою самооцінку будувати на цьому, що про мене говорять інші. Хоч інколи цікаво цього послухати. Звісно, найцікавіше, коли вигадують щось неймовірного – тобто говорять про мене погано. А найприємніше, коли говорять щирі правду – тобто, коли хвалять!

* * *

(Переписане сьогодні з комп’ютера. Написане було приблизно 11 грудня 2009 р., так принаймні датований файл).

Холмщина – земля князя і короля Данила Романовича... Так – саме цей давньоукраїнський, або кажучи мовою його епохи – руський, володар побудував свою монаршу резиденцію з кам’яними палатами і церквами у городі Холмі (1230-1250-ті роки), та дав цим вчинком початок перетворенню межуючої із Лядською землею забужанської окраїни Волині в окремий історичний регіон. На жаль, саме це забужанське положення Холмщини негативно позначилося на долі його українських мешканців, зокрема у XIX-XX сторіччях, коли Буг із водяної комунікаційної артерії, як в народі тут колись казали „жили землі”, перетворився у політичну межу, свого роду лезо історії, яке так і

відрізало холмсько-південнопідляське Забузжя від українського материка, перетворюючи його у землю майже без українців. Що ж, така доля погранич націй, які в каламуті віків втратили опору своєї етнічної стабільності – державу, а вслід за цим і національну еліту.

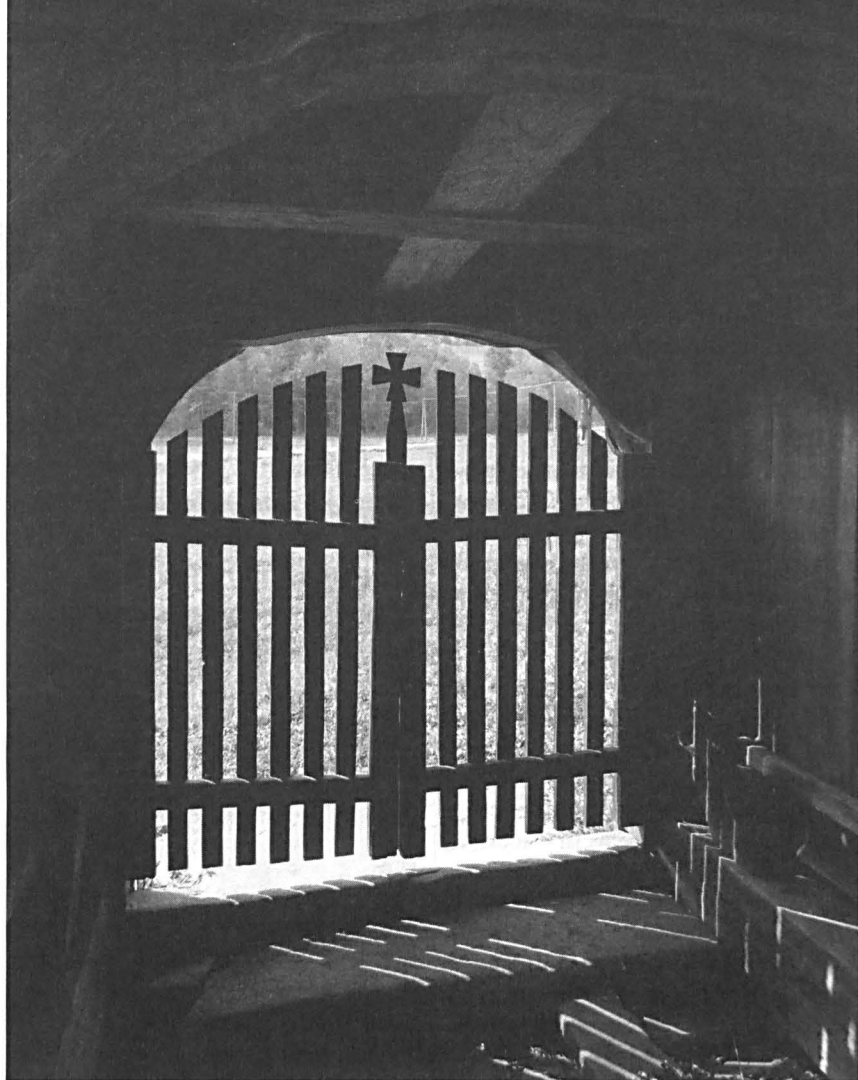
* * *

(Думки записані сьогодні, 14.04.2010р.)

Кров гниюча у полові. Саме таке, може й дещо вульгарне, словосполучення спадає на думку, коли дивлюся на це, що кремлівські – колись радянські, зараз російські – „владні чинники” і пропагандисти витворюють при нагоді чергових роковин підписання акту капітуляції нацистського Третього Рейху, з меншим чи більшим успіхом втягаючи в це й Україну.

Кров – вона лилася рясними струменями протягом всієї історії людства. Це й не дивно, адже сама держава – інститут, котрий став фундаментом прискорення розвитку людської цивілізації, виникла на крові та ще й як структура свого роду мафійна. Князь чи король це свого роду саро di tutti sarі, який розподіляв серед своїх підданих суспільні функції: я правлю й користуюся всіма ресурсами, а ви на мене працюєте. Взамін отримуєте захист від таких же самих, охочих пожитися вашим коштом, як я і моя військова дружина. Звісно – це дещо переяскравлене, але думаю, що не дуже міцно, адже в далекому ранньому середньовіччі держава по-суті лише брала, нічого майже взамін не даючи. Ну й само державотворення було завоюванням та придушуванням неслухняних, хоч би так як робила це свята княгиня київська Ольга, яка різала деревлян та організувала систему погостів для збирання дані, тобто заслужилася у вдосконаленні системи державного рекету.

Такі початки були у всіх державних організмів, але у Європі протягом чергових сторіч вони переважно досить успішно цивілізувалися – відбулася, хоч і з багатьма переборами, еволюція, яку можна б у скороченні описати фразою „від права меча до права людини”. Отже сучасна європейська держава це вже не „міцний господарник”, який розпоряджаючись зграєю розбишак грабує решту населення, а механізм, правове поле, в якому живуть і діють всі громадяни, котрих принципово обов’язує рівність перед правом (хоч і не буває без перекосів, адже навіть у найрозвинутішій демократії „гроші імушому” легше, аніж „імушому їх мало”).

Слідами Антоничевої Лемківщини. Бортне

Основи цивілізованої держави виникли у XVII-XVIII століттях, коли наслідком революцій в Англії та Франції з’явилися та стали набирати ваги ідеї про державу як свого роду суспільний договір, та про походження будь-якої влади не з Божого помазання, але з національної волі. Саме це стало основою націоналізму, яким „третій стан” покінчив зі спорохнявілим феодалізмом та його розшарованістю суспільства на привілейовані і позбавлені більшості людських прав верстви. Кожний член нації став такою самою людиною як всі інші, отже стало лише питанням часу те, що кожний отримає такі самі права. Тож і не дивно, що саме цей націоналізм став таким об’єктом зненависті у державі царів, у якій не було вільних громадян, лише „холопи”. Ця, сформована на межі Європи і Азії, держава – яка спочатку іменувалася Московським государством, а згодом Російською імперією, досягнула небувалих розмірів, через це і неабиякої мілітарної сили, але для сучасної людини асоціюється із постійним злочином і катастрофою. Злочином було такою державою керувати, що показав хоч би Іван Грозний, а катастрофою було в цій державі жити.

Петро Перший, кажуть, європеїзував Росію, але насправді він тільки вкористав винайдені у Західній Європі технології – як у виробництві, так і в управлінні – для зміцнення деспотії, яка в своїй ідейній суті надалі небагато мала спільного з Європою.

Саме в таку халепу вляпався Хмельницький зі своїм Військом Запорізьким, надіючись на захист під „високою царською рукою”. Що було після Переяслава, всі добре знаємо – протягом кількох десятиріч із козацьких прав і вольностей, які сформувалися у суспільно-правовій атмосфері Наддніпрянщини, коли ця перебувала у межах далекої від досконалості, але все ж європейської Речі Посполитої, залишилося мало що, а незабаром лише спогад...

Але й сам спогад про волю та кров пролиту за неї не дозволяв українцям стати народом рабів, наказував користуватися кожною нагодою для визволення, бо хоч заливши Україну кров’ю, царському самодержав’ю вдалося відрубати у неї „мазепинську” голову, то все ж протягом XIX сторіччя виросла в неї нова – „петлюрівська”. Але так як у добу Хмельниччини Військо Запорізьке опинилося без справжніх далекогляд-

них союзників, так само сталося з Центральною Радою та УНР. Її ворогами були „червона” і „біла” Росія, а присуті і Польща, якої політична еліта жила ілюзією, що можливим буде польське володіння на територіях приєднаних колись до Польської Корони внаслідок занепаду Галицько-Волинської Русі. Не зрозуміли ваги української незалежності й переможні у Великій війні держави Західної Європи, які своїми непродуманими заходами маючими послабити Німеччину спричинили виростання у ній потворного й у багато чому брата-близнюка більшовизму – національного соціалізму...

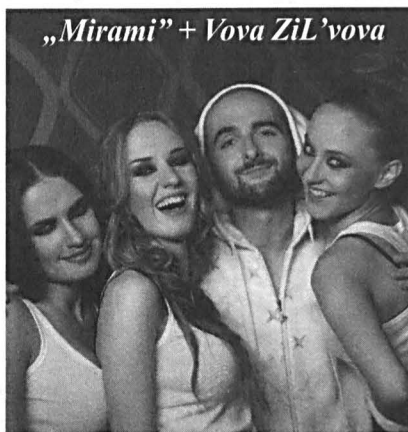
Злочинне викривлення націоналізму і соціалізму, яким був німецький нацизм, не може однак приховати факту, що найбільша майстерність викривлювати будь-яку прогресивну європейську ідею проявляється передусім у московсько-петербурзьких сторонах. Остання невдала спроба Петлюри, щоб у союзі з Польщею, весною 1920 року, відстояти українську державність хоч би у наддніпрянській частині українського історично-етнографічного простору (помепомен – спільний дефілад українського і польського війська на київському Хрещатику відбувся 9 травня!) провалилася, й українцям від Збруча аж по сибірський Зелений клин прийшлося на своїх хребтах відчувати як зумили нові правителі старої імперії по-мистецьки викривити ідеї соціальної рівності і справедливості. У 1939 році ця „приємність” стала участю також українців із Галичини і Волині та включеного до Білоруської РСР Берестейсько-Пинського Полісся, а навіть і північної частини Підляшшя – межуючого із Біловезькою пушею Більського повіту, який однак у 1944 році знов опинився у Польщі.

За те, щоб у 1943-1944 роках в Україну могла „повернути радянська влада” – з усіма названими „принадами” – пролили кров та й віддали життя мільйони українців. „Заключонніе” відстояли свою тюрму перед ще гіршим наглядачем, а ці „свої” наглядачі тюрми проголосили навіть „День Пабеди” під червоним прапором. Червоним, бо з моря крові, яка однак не світить дорогоцінним клейнодом на вітварі – Вітчизни і Свободи – але й понині гние у полові кремлівської брехні і пропаганди. Це вже однак не вина цих, які загинули, а цих, які живуть...

Фото Ю. Гаврилюка

Ukraińska muzyka na topie

Ukraińskie granie podbiło serca fanów programu „Must Be The Music – Tylko Muzyka!”. „Enej” wygrał jego pierwszą edycję z piosenką *Radio Hello*. Zwycięzcy show otrzymali czek na 100 tys. złotych oraz możliwość występu w koncercie TOPTrendy 2011. Dyskoteki zaś podbija ukraiński hit *Sexualna* w wykonaniu tria „Mirami”.

Enej” jest zespołem grającym głównie rock alternatywny. Grupę założyli w 2002 roku w Olsztynie Piotr i Paweł Sołoucha oraz ich przyjaciel Łukasz Kojrys (menadżer zespołu). Właściwą działalność zespół rozpoczął w 2005 roku. „Enej” ze względu na narodowe korzenie części jego członków czerpie inspirację z kultury ukraińskiej – nazwa zespołu pochodzi od imienia głównego bohatera słynnej „Eneidy” Iwana Kotlarewskiego, a muzyka w dużym stopniu opiera się na ukraińskim folku. Warto jednak dodać, że oprócz folku i rocka zawiera też elementy ska, reggae, a nawet jazzu. Muzycy wykorzystują w swej muzyce różnorodne instrumenty (akordeon, gitarę basową, elektryczną, perkusję, saksofon, puzon i trąbkę), co daje niesamowite, pełne energii i życia, brzmienie.

„Enej” był już wielokrotnie nagradzany, m.in.: zdobył nagrodę dziennikarzy na „Union of Rock” Węgorzewo 2006 r., w tym samym roku dwukrotnie otrzymał nagrodę publiczności na festiwalu „Fiesta Borealis” w Olecku oraz na festiwalu „Kierunek Olsztyn”. W 2007 roku nagrał oficjalny hymn juvenaliów olsztyńskich „Kortowiada”. W 2008 r. ukazał się pierwszy singel *Ulice* promujący debiutancki album o tej samej nazwie. W 2009 r. „Enej” wydał drugi singel *Komu*. W 2010 r. zespół dostał się do półfinałowej grupy na

koncert festiwalu „Przystanek Woodstock”. W 2010 r. ukazała się druga płyta pod tytułem *Folkorabel*.

Niewątpliwie największym, jak do tej pory, sukcesem zespołu „Enej” jest występ w programie „Must Be the Music” i dostanie się do finału, w którym zajęli pierwsze miejsce.

– Rozdzwoniły się telefony, gramy mnóstwo koncertów. W tej chwili wracamy z Rzeszowa, już w najbliższy weekend gramy w Białymstoku, Augustowie, Olsztynie i Lublinie. Dzięki programowi dostaliśmy promocyjnego kopa. Mamy też zaklepany występ w Londynie – mówił Radiu ESKA menadżer zespołu Łukasz Kojrys. Publiczność jest tak zainteresowana „Enejem”, że zespół musiał powtórzyć nakład płyty *Folkorabel*, której pierwsze wydanie rozeszło się jeszcze w trakcie trwania show „Must Be the Music”.

Kolejnym zespołem, który jest tego lata niezwykle popularny wśród nieco młodszych słuchaczy, jest „Mirami”. Co prawda o zespole poza tym, że pochodzi z Ukrainy, wiadomo niewiele. Jest jednak faktem, że piosenka tria ukraińskich dziewczyn wykonana w duecie z Vovą ZiL'vovą, opatrzona pikantnym tytułem *Sexualna*, podbija polskie dyskotekowe parkiety. Od jakiegoś czasu zajmuje pierwsze miejsca na polskich młodzieżowych listach przebojów i jest kandydatem do hitu tegorocznego lata. Piosenka jest dynamiczna, skoczna, wesoła i szybko wpada w ucho.

Jak widać, polski słuchacz miał tego lata duży wybór dobrego ukraińskiego grania. Poza tradycyjnymi festynami, na których dominuje folk, mógł wybrać się na koncert zespołu „Enej” bądź w kręgu znajomych bawić się na dyskotecie przy hicie *Sexualna* – opowiadającym o pięknej ukraińskiej dziewczynie, w porównaniu z którą nawet „mis switu krasywa naczce hobbit”.

Katarzyna CZURAK

3 хроніки подій на Підляшші

Турне «Ранку»

24 червня – 3 липня українська дитячо-молодіжна група «Ранок» з Більська проводила турне поєднане із відпочинком на Балтійському морі. **25 червня** вона взяла участь у Тжеб'ятовських зустрічах культур «Sasiady», що їх організовує Тжеб'ятовський осередок культури. Захід має на меті поширювати зв'язки поміж Польщею, Німеччиною та Україною по черзі культурні презентації. Натомість **2 липня** ансамбль «Ранок» виступив на Фестивалі української культури в Кошаліні.

У Збучі поставлено хрест

26 червня у селі Збуч, що в парафії Чижі, споруджено 5-метровий дубовий хрест, біля якого стане з часом церковка на честь Мучеників Землі Холмської і Підляської. Подія пов'язана з тим, що саме з парафії Чижі (у тому числі зі Збуча), походило 10 фурманів, замордованих польським підпіллям 31 січня 1946 року коло села Пухали-Старі в гміні Бранськ.

На врочистість прибули місцеві миряни та духовенство. Після процесії, яка перейшла селом, хрест освячено та поставлено на майданчику неподалік дороги між Більськом та Гайнівкою.

Обмін молоддю

26 червня – 3 липня у Гоньондзі перебувала 50-особова група дітей і молоді та їхніх опікунів з Рівного та Костополя в Україні. Були це учасники українських ансамблів «Ранкова роса», «Дружба» і «Полісяни». У Гоньондзі вони знайомилися з молодими учасниками польських колективів «Бебжа» та «Надбежанські

нотки», брали участь у численних вокальних і танцювальних майстер-класах, а також оглядали регіон. Мало це на меті ознайомити з польськими реаліями, культурою, історією та мовою. З черги, польська молодь, яка у травні перебувала в Україні, знайомилася з українською культурою. Крім того інструктори від танцю з України вчили польську молодь українських народних танців, які поповнять репертуар ансамблю «Бебжа».

Підсумком візиту українських гостей був концерт на міському пляжу в Гоньондзі **2 липня**.

Обмін молоддю відбувся у рамках проекту Гмінного осередку культури в Гоньондзі та Творчого об'єднання «Свіча» з Рівного «На зеленій Україні та в Бежанській долині», що його профінансував Національний центр культури. Це вже другий того роду проект. Уперше українські та польські діти зустрічалися два роки тому.

Коровай у Добриводі

28 червня у відремонтованій сільській світлиці у Добриводі жінки з місцевого колективу, жителі села – як старші, так молодші, а також туристи, зустрілися з метою спільного відтворення обряду короваю. Представниці старшого покоління показували, як виглядає процес випікання весільного хліба та вчили молодь пісень, що товаришували всім діям – замішуванні тіста, саджанні у піч, вийманні. Зустріч пройшла в рамках проекту «Зустріньмося у світлиці», що його проводить Міський осередок культури в Кліщелях разом з Ініціативною групою села Добривода в рамках програми «Дій місцево VII» Польсько-

американської фундації свободи та Місцевої грантової організації в Гайнівці.

Фестиваль української культури

28 червня – 3 липня, тим разом не в Сопоті, а в Кошаліні, проходили концерти ювілейного XX Фестивалу української культури, найбільшої культурної події української громади в Польщі, яка є організована раз на два-три роки. У рамках заходу в кошалінському амфітеатрі відбулися три музичні концерти. **2 липня**, під час головного із них, виступило майже 600 виконавців української різножанрової музики з Польщі та України. Показалися між іншими підляські ансамблі: «Родина» з Дуб'яжина і «Ранок» з Більська – від років постійні учасники цього престижного заходу, а також уперше люблінський студентський фольк-гурт «Хвиля». Зіркою фестивалю був ансамбль «ТІК» з Вінниці, заспівали теж культові виконавці української музичної сцени, між іншими Тарас Чубай.

У рамках фестивалю, уже від **6 червня**, у Кошаліні, Гданську та Щецині проходили численні супровідні заходи. Це були концерти церковної та джазової музики, презентації фільмів, у тому числі «Таких пісень собі шукаю» про фольклор українського Полісся, фотовиставки, семінари, конференції на теми культурного, політичного та громадського життя. Багато із них присвячено 20-тим роковинам проголошення незалежності України, оскільки під знаком тої вагомій річниці проходило цьогорічне свято української культури.

Фестиваль зорганізувало Об'єднання українців у Польщі.

Закінчився перепис

30 червня закінчився Національний перепис населення та помешкань, у якому знайшлися між іншими запитання про національність та мову домашніх контактів, а в презентабельному переписі – також про материнську мову і віросповідання. У днях **1-11 липня** продовжувався телефонний перепис, під час якого рахівники перевіряли правильність даних та поповнювали інформації. Точні результати мають бути оприлюднені наприкінці року.

Перепис населення з 2002 року виявив на Підляшші 1441 свідомого українця. Перепис, який саме закінчився, покаже до певної міри динаміку процесу будування у регіоні української національної ідентичності.

«Смаки Підляшшя»

3 липня у Білостоцькому музею села пройшов щорічний кулінарний захід під гаслом «Смаки Підляшшя». Була це нагода побачити та придбати вироби регіональної кухні, а також послухати народних пісень у виконанні польських та українських ансамблів. З українським репертуаром виступили фольклорні колективи з України, які приїхали до Гоньондза в рамках молодіжного обміну: «Ранкова роса» і «Дружба» з Рівного, «Полісяни» з Костополя, а також батьки дітей, що приїхали на обмін – учасники рівненської «Горини».

Берестейці на Підляшші

7-9 липня 4-особова група українців з українськомовної частини Полісся, що зараз у межах Білорусі, провела велосипедний рейд селами і містеч-

ками розташованими між Нарвою та Бугом. Молоді берестейці побували між іншими в музею в Гайнівці, Скансені-Загороді в Козликах над Нарвою, на середньовічному городищі Більська, у Кліщелях та в Мельнику. Під час рейду вони зустрічалися з українською молоддю Підляшшя, місцевими українськими дітями, журналістами, вчителями і фольклористами, а також побували на концерті молодіжного гурту «Еней» в Мельнику. Перший рейд молодіжної берестейської групи по Підляшші, це результат як особистих багатолітніх знайомств берестейців з підляшчуками, так і офіційних контактів поміж Союзом українців Підляшшя та Українським науково-педагогічним товариством «Берегиня», які в 2009 році підписали договір про співпрацю.

Заграв «Еней»

8 липня при міському стадіоні у Мельнику відбувся концерт польсько-українського молодіжного ансамблю «Еней» з Ольштина, переможця розважальної музичної програми «Must Be The Music».

«Пудляська академія»

17-21 липня у Скансені-Загороді в Козликах над Нарвою та осідку Товариства спадщини Підляшшя у Пухлах проходив науково-культурологічний табір для молоді «Пудляська академія». Був він присвячений історії, мові та культурі Підляшшя як частині загальноукраїнської традиції. Узяли в ній участь не лише молоді підляшшани, але також українці з Берестейщини в Білорусі та з Курська в Російській Федерації. Знання про Підляшшя вони здобували під час теоретичних і практичних занять з істориками, мовознавцями, фольклористами, журналістами, жителями поближких сіл та з ентузіастами теми українського питання на Підляшші.

Стаціонарний табір це продовження традиції молодіжних рейдів «Пудляше». Провели його молодіжна ланка Союзу українців Підляшшя, Товариство спадщини Підляшшя та Товариство приятелів скансену в Козликах.

Українські ансамблі в Черемсі

22-24 липня у Черемсі відбувалися заходи XVI Фестивалю багатьох культур і народів «З сільського подвір'я». Як щороку під час музичних концертів заграли гурти з кількох країн, тим разом з Польщі, України, Естонії, Словаччини, Білорусі, Росії, Чехії та Угорщини. Знайшлися серед них естонсько-український фольк-бенд «Свята Ватра», «Дримба-да-дзига» з Києва та місцева «Черемшина», організатор фестивалю. Зіркою заходу був відомий польський ансамбль «VOO VOO», який співпрацює з українським гуртом «Гайдамаки» з Києва.

«Свята Ватра» це ансамбль, якого заснував Руслан Трочинський, український тромбоніст, учасник «Гайдамаків». Музика гурту, це енергетичне поєднання звучання тромбону з естонськими дудами. У 2009 році за пісню «Калина» він отримав в Естонії нагороду в категорії «world music».

«Дримба-да-дзига» відрізняється передусім оригінальним, народним голосом вокалістки, та стилем, який є поєднанням традиційної народної музики із сучасним роковим звучанням. В Україні вона захищується до верхівки фольк-рок ансамблів. Кілька разів виступала також на Підляшші.

У рамках фестивалю пройшло багато супровідних заходів, які продовжувалися до **30 липня**. Це були, між іншими, конкурс регіональної страви, музичні та рукодільні майстер-класи, презентації фільмів (показано м.ін. «Землю» Олександра Довженка та «Я пам'ятник собі» Дмитра Тяжло-

ва). За допомогою університету в Білостоці організовано також міжнародну конференцію «Народна творчість, хай під стріхою не ховається – шанси та загрози для збереження надбання наших предків у час поступаючої глобалізації». Українським голосом у дискусії були члени гурту «Горина» з Рівного, які на щодня займаються народними піснями. Вони теж навчали в Черемсі українських танців. Натомість **25-30 липня**, уже після завершення фестивалю, але в його рамках, провели майстер-класи, на яких можна було ознайомитися з манерою традиційного співу та вивчити український, передусім поліський, репертуар. Заняття, які від років ведуть Людмила і Сергій Вострікові з рівненської «Горини», постійно тішають у Черемсі зацікавленим.

Багатокультурна Вуорля

22-24 липня у Вуорлі проходили заходи «Орленського культурного тигля», на якому презентовано надбання народів, що співтворили в минулому культурне обличчя містечка: свреїв, українців та поляків. У його рамках між іншими показано документальний фільм присвячений орленським свреям, відбувся концерт співаної поезії, можна було також подивитися виставки: фотографічну та присвячену обрядовому ручникові.

Як і в минулому році, не забракло на заході українських акцентів. **23 липня** у будинку так званої «Великої школи», в якій зараз міститься парафіяльна римо-католицька каплиця, з концертом «Українські варіації» виступив акордеоніст Петро Осташевський, колишній учасник більського «Ранку» та лідер фольк-рок гурту «Оффлайн» з Черемхи. Натомість **24 липня** пройшов багатокультурний фестин «Орленські вечурки», на якому виступили: польський ансамбль «Пасіка» з Плятерова

та виконавці української пісні: «Ранок» з Більська, «Родина» з Дуб'яжина, «Джерело» з Білостока, «Вервочки» з Вуорлі, «Малинки» з Малинник, «Гойраки» з Ботьок та «Оффлайн» з Черемхи.

«Василівка» у Малій Дубровиці

23 липня у Малій Дубровиці на Південному Підляшші відбулася «Василівка», щорічний захід присвячений пам'яті Василя Альбічука (1909 – 1995), українського народного митця-художника і поета, який жив та помер у тому ж селі. Пам'ять непересічного жителя Малої Дубровиці мешканці вшановують від п'яти років. На стіні сільської світлиці поміщено пропам'ятну дошку, а на сцені на площі коло світлиці кожного року відбуваються музичні концерти.

Цього року «Василівка» була набагато скромніша, оскільки проти її організації був солтис села, якому не сподобалися українські акценти присутні на святі. Лише на могилі художника на маленькому православному цвинтарі відправлено заупокійний молебень за його душу, а в сільській світлиці відбулася презентація фільмів, присвячених творчості митця.

«Голянський ярмарок»

24 липня у Скансені матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі, що у Володавському повіті, проведено ювілейний XV релігійно-культурний фестиваль під назвою «Голянський ярмарок». Це велика українська подія на Південному Підляшші, в якій цього року взяло участь близько 7 тисяч осіб, передусім з Підляшшя, Холмщини та Люблина, але також з Білостока та України.

Заходи пов'язані з ярмарком почалися у скансені вже напередодні, **23 липня**, коли то відбулися там художні май-

стер-класи, в яких взяли участь народні умільці з цілої Люблинщини. Увечері в пам'ятковій церкві святого Антонія Печерського з XVIII століття, яка знаходиться поруч, відправлено вечірню.

Врочистості в неділю почалися літургією на честь святого Антонія Печерського, яку у співслужінні кільканадцяти священників відправив архієпископ Люблинський і Холмський Амель. Згодом у Голянському скансені почався великий фестин за участю майже 200 рукодільників, які представляли свої вироби: різби, витинанки з квітів, вироби з соломи, лози, глини тощо. Під час художньої частини виступило 12 ансамблів з Південного Підляшшя, Холмщини, України і Росії.

Захід провів Скансен матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі.

«Давні пісні – молоді голоси»

24 липня у Ваневі в гміні Соколи над Нарвою пройшов V Фестиваль народної музики «Давні пісні – молоді голоси». Узяли в ньому участь виконавці з Підляшшя та Ломжинської і Сувальської земель. **30 липня** у Центрі ім. Л. Заменгофа в Білостоці відбувся гала-концерт конкурсу, на якому виступив український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Фестиваль провели Музичне товариство «Слопєвнє», Гміна Соколи, Білостоцький музей села та Центр ім. Л. Заменгофа в Білостоці.

«Вертеп»

25 липня – 7 серпня, у рамках III Міжнародного театрального фестивалю «Вертеп», у Черемсі, Наровці, Михалові, Кліщелях, Біловезі і Гайнівці, можна було дивитися вистави у виконанні театрів з Польщі, Індії, Франції, Іспанії, Данії та України. З України вже черговий раз приїхав Львівський а-

кадемічний духовний театр «Воскресіння», який **7 серпня** перед Гайнівським будинком культури показав виставу «Вишневі сад» Антона Чехова в жанрі вуличного театру. **3 серпня** у рамках заходу в Полічній виступив з концертом фольковий ансамбль «Черемшина» з Черемхи.

Фестиваль, якого метою є популяризація сучасного сценічного мистецтва поза міськими осередками, організувало Культурне товариство «Листівка», яке має свій осідок у селі Полічна коло Кліщель.

«Переточе»

29-30 липня у Біловезі в рамках IX Біловезьких артистичних інтеграцій «Переточе» – заходу, який презентує культурне різноманіття Підляшшя – виступив між іншими Лемківський ансамбль пісні і танцю «Ластівочка» з Пшемкова.

«Підляські зустрічі»

31 липня – 7 серпня у Бранську, Ботьках, Шепетові, Високому-Мазовецькому, Більську та Цехановці проходили концерти VI Міжнародного фестивалю фольклору «Підляські зустрічі». Узяли в ньому участь народні колективи з Польщі, Росії, Білорусі, Латвії, Іспанії та Сенегалу. Підляську традиційну пісню і танець презентував на заході між іншими український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Фестиваль провели Народний ансамбль пісні і танцю «Жайворонки» з Бранська, Артистичне товариство «Жайворонки» та осередки культури в місцевостях, у яких проходили концерти.

Виступив «Оффлайн»

31 липня у Нурцю-Станції під час VII «Днів Нурця-Станції» загравав український фольк-рок гурт «Оффлайн» з Черемхи.

«Музичні діалоги над Бугом»

5-6 серпня у Мельнику проходили XXI «Музичні діалоги над Бугом». Виступили під час них між іншими «Дулярові браття» з Горлиць – польсько-лемківський музичний ансамбль, якого музикант, це суміш поп-року, фанку з домішкою джазу та лемківської народної музики. Виступ ансамблю був чи не єдиним українським акцентом на заході. Хоч проходить він під вивіскою Загальнопольських презентацій культури національних меншин, радше презентує більш віддалені культури (як напр. ірландську), аніж надбання меншостей, що проживають у Польщі. Це стосується також місцевої музичної традиції, якої забракло на заході.

«Дні Кліщель»

5-7 серпня перед Міським осередком культури «Гладишка» в Кліщелях, на площі при басейні та над водосховищем Ріпчичі, відбувалися заходи XV «Днів Кліщель». Не забракло на них також української пісні, з якою виступили між іншими фольклорний ансамбль «Калина» з Дашів, молодіжні групи «Фантазія» і «Мікстура» з Кліщель, у тому числі молоді Кліщелівські солістки, «Катринка» з Високого в Білорусі, а також український фольк-рок гурт «Оффлайн» з Черемхи.

Мистецький Білосток

5 серпня – 30 вересня Білосток став місцем різноманітних культурних ініціатив під гаслом «Подорожі на схід». Все відбулося в рамках Крайової програми культурної резиденції 2011, яку проводять Міністерство культури і національної спадщини, Міністерство закордонних справ та Національний аудіовізуальний інститут.

5 серпня у галереї «Арсенал» відбулося відкриття великої міжнародної виставки за участю 40 артистів з Польщі, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Молдови та саме України. Білосточани могли також ознайомитися з різними проектами присвяченими сучасному мистецтві – у місті численно відбувалися перформенси, зустрічі, дискусії, презентації документальних та художніх фільмів, музичні концерти, майстер-класи, у тому числі за участю митців з України. **30 жовтня – 11 листопада** виставка «Подорож на схід» презентуватиметься у Києві.

«Ягеллонський ярмарок»

11-14 серпня у Люблині проходив «Ягеллонський ярмарок» – одна з найкращих масових імпрез у Польщі та найбільших міжнародних атракцій туристичних у Польщі. Захід, який нав'язує традицією до славних ярмарків організованих у цьому місті у XV-XVI ст., є зараз подією не лише торговельною, але й місцем зустрічей культур. Сюди приїжджають митці з України та Білорусі, виступають виконавці традиційної та інспірованої традиційною музики.

На цьогорічному ярмарку не забракло також українських музичних акцентів. З гучульським фольклором виступив гурт «Відлуння Карпат», натомість польські пісні представило тріо сестер Лук'янович з-під Дорогичина (село Лесники), що на україномовному Поліссі в Білорусі. Співачки є частими гостями й на Підляшші, куди часто приїжджають м.ін. на запрошення Музею малої вітчизни в Студиводах. Окрім того з польським ансамблем «R.U.T.A.» виступив відомий фольклорний гурт «Гуляйгород».

Спаса на Грабарці

18-19 серпня на святій Горі Грабарці пройшли врочистості пов'язані зі святом Преображення Господнього, званого в народі Спасом. Узяло в них участь коло 15 тисяч паломників та численне духовенство з Польщі та Греції. Як і в попередніх роках врочистості очолив Митрополит Варшавський і Всєї Польщі Сава.

Цього року Грабарку вперше відвідав Президент РП Броніслав Коморовський разом з чисельними політиками. Владика Сава назвав цю подію історичною.

Після врочистостей на святій Горі почесний гість побував також у гміні Чижі, де під час останніх президентських виборів, які проходили рік тому, набрав рекордний, найбільший в Польщі відсоток голосів – за ним голосувало понад 93% жителів гміни.

Православна культура в Щебрешині

19-21 серпня у Щебрешині, що в Замойському повіті, проходили заходи, яких метою була презентація надбання трьох віросповідань: єврейського, православного та католицького. У їх рамках організовано виставки малярства, лекції присвячені польському, українському, єврейському мистецтві, промоції видань, між іншими на тему руського письменства, проєкції фільмів, конкурси (напр. паломницької пісні), численні концерти.

Другий день, **20 серпня**, повністю присвячено православній культурі. Невипадково, оскільки в Щебрешині знаходиться цінна пам'ятка церковної архітектури – один із найстаріших мурованих православних храмів у Польщі – церква Успіння Пресвятої Богородиці (з XII-XIII ст., пере-

будовувана в XVI, XVII і XVIII ст.ст.). Вона була знищена під час акції масового руйнування православних храмів на Холмщині і Південному Підляшші. Лише після протестів місцевої інтелігенції отримано згоду на її часткове збереження «у якості історичних руїн». Після акції «Вісла», залишена напризволяще. У 2006 році передана православній церкві. Зараз продовжується її ремонт.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці є зараз філіалом парафії у Замості. Проте, у місті не проживає ні одна православна сім'я.

«День православної культури» обняв почесним патронатом архієпископ Люблинський і Холмський Амель, який в Успенській церкві відправив Божественну Літургію. Під час відправи співали учасники північнопідляських ансамблів «Куранти» з Більська та «Ехо пущі» з Гайнівки.

У рамках заходу Владика Амель зачитав також лекцію «Суть православ'я», а д-р Петро Кондратюк із Замойського музею розповів про пам'ятки з церкви у Щебрешині у світлих нових джерел. У щебрешинському храмі можна й було подивитися виставку пам'яток із неї, які зараз зберігаються у Замойському музеї.

На завершення «Дня православної культури» на Міському ринку відбувся концерт церковної та фолькової музики. Виступили підляські колективи «Куранти» з Більська та «Ехо пущі» з Гайнівки під керівництвом Аліни Негеревич, а також ансамбль диско «Калинка» з Білостока. Усі ансамблі заспівали по-українськи та по-білоруськи.

Захід провели гміна Щебрешин, місцевий Міський будинок культури, місцеві католицькі парафії та православна парафія у Замості з філіалом у Щебрешині.

Загнали «Гойраки»

21 серпня у Соколові-Підляському під час «Повітових обжинків» загнав підляський ансамбль «Гойраки» з Ботьок, який виконує український фольклор у танцювальних обробках. **28 серпня** група виступила у Репках, що в Соколовському повіті, на промоційному заході «4М – мука, масло, молоко, мед», який мав на меті промоцію надбужанських гмін та підтримку місцевих підприємців.

З телебачення зникають нацменшинні програми

23 серпня Воєводська рада Союзу лівих демократів провела в Білостоці конференцію за участю представників національних меншин. Говорилося під час неї між іншими про рішення директор Білостоцького відділу Польського телебачення, Агнешки Ромашевської-Ґузи, ліквідації програм для національних меншин: «Ми роми», «Литовської панорами», «Російського голосу» та «Підляського орієнту». Залишатимуться тільки два – «Білоруський тиждень» та «Український перегляд». Головна причина такого рішення – фінансові проблеми осередку.

Як наголосили лідери національних меншин та представники СЛД, це порушення закону про національну й етнічні меншини та регіональну мову, а також заперечення того, що неодноразово підкреслювало керівництво телебачення, тобто бажання будування міжкультурного діалогу та розвитку програм для різних національних груп, які проживають у Підляському воєводстві.

Зустрілися на майстер-класах

24-25 серпня у Загороді в Козликах над Нарвою провели майстер-класи учасники українського молодіжного гурту «Джерело» з Білостока. **24 серпня**, за участю гостей з Люблина, між іншими д-ра Тадея Карабовича, пройшла там вечірка присвячена 20-им роковинам незалежності України.

Поїздка при нагоді незалежності України

26 серпня перебувала на Підляшші група українців об'єднаних у Спілці українців-політ'язнів і репресованих у Польщі – товаристві, яке діє з 1992 року та ставить за мету збереження української історичної пам'яті. Вони побували між іншими в Загороді в Козликах над Нарвою, де провели товариську зустріч з місцевими українцями та молоддю з ансамблем «Ранок», відвідали також Більськ та Грабарку. **27 серпня** українські політ'язні взяли участь у врочистостях у селі Ліски коло Грубешева, де відкривали та посвячували пам'ятник воїнам УПА.

Байдарковий сплав самоурядовців

27 серпня Загороду в Козликах над Нарвою відвідали представники локальних самоуправств, між іншими з Черемхи, Кліщель, Дубич-Церковних, Гайнівки, та організатори туристичного руху. Скансен українців Підляшшя був одним із етапів байдаркового сплаву, який почався у місцевості Наровка та проходив річками Наровка і Нарва. Мав він на меті інтеграцію середовища, презентацію культурно-природничих цінностей регіону та навчання, як приготувати добру туристичну оферту.

Сплав провела Місцева група діяння Біловезька пуша.

Людмила ЛАБОВИЧ

ТУ
ПОЧИВАЮТ МОШНИ
БА.П. ВАСИЛІА
ЖУКОВСІЙ
* 23.5.1906.

